UITGAVEN DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

I^e^ REEKS.

1. **Jaarboek** van 1887 tot 1902, ieder 2,00

IIe REEKS.

1. **Verslagen**, van 1887 tot 1901, ieder 4,00

IIIe REEKS. — MIDDELNEDERLANDSCHE UITGAVEN

1. **De Zevenste Bliscap van Maria.** Mysteriespel der XVe eeuw, uitgegeven door K. STALLAERT (1887), XXXII-116 blz. 2,50
2. **Woordenlijst voor de Zevenste Bliscap van Maria, opgesteld door** K. STALLAERT (1888), 141 blz. 0,50
3. **Woordenlijst op de Alexanders Geesten** van JACOB VAN MAERLANT, door L. ROERSCH, 1ste *aflevering* (1888), 68 blz. 1,00
4. **Van de vij Vroeden van binnen Rome,** bezorgd door K. STALLAERT (1889), XX-182 blz. 3,00
5. **Het Roermondsch dialect,** getoetst aan het Oud-Saksisch en Oud-Nederfrankisch, door Dr L. SIMONS (1889), 62 blz. 1,25
6. **Madelghijs' kintsheit,** al de gekende fragmenten, bezorgd door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW (1889), 208 blz. (met facsimile's) 2,50
7. **Dit is die Istory van Troyen,** bezorgd door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW en EDWARD GAILLIARD, 4 deelen, met facsimile's (1889-1892) . 25,50
8. **Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten,** uitgegeven door Jhr. Mr. N. DE PAUW (1893-1897), 3 afl. elke 2,00
9. **Kalender en Gezondheidsregels** getrokken uit het handschrift der boekerij van de hoogeschool te Loven, getiteld « *Liber orat. Fland. M. S.* » door P. ALBERDINGK THIJM (1893) 66 blz. 1,25
10. **De Keure van Hazebroek,** door EDW. GAILLIARD (1894-1899), 4 deelen, elk (5^e^ en laatste deel ter pers) 5,00
11. **Middelnederlandsche geneeskundige Recepten en Tractaten, Zegeningen en Tooverformulen,** uitgegeven door Dr W.-L. DE VREESE (1894), XII-144 blz. 2,00
12. **Beschrijving van Middelnederlandsche en andere handschriften die in Engeland bewaard worden,** door K. DE FLOU en EDW. GAILLIARD (1895 en 1896), 3 bd., elk 2,00
13. **Beowulf,** Angelsaksich volksepos, vertaald in stafrijm en met inleiding en aanteekeningen voorzien, door Dr. L. SIMONS (1896) 355 bl. . . . 4,00
14. **Hennen van Merchtenen's Cornicke van Brabant** (1414), uitgegeven door GUIDO GEZELLE (1896), 235 blz. 3,00
15. **Jehan Froissart's Cronyke van Vlaenderen,** getranslateert uuten Franssoyse in Duytscher tale bij Gerijt Potter van der Loo, in de XVe eeuw, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW (1898), VIII-580 blz. Eerste deel 5,00. — Tweede deel, Rekeningen der Baljuws (1^e^ afl.) (1900), VIII-344 blz. 3,00. Tweede deel (2^e^ afl.) (1902), blz. 345-656 (3^e^ deel ter pers) 3,00
16. **Ypre jeghen Poperinghe,** Gedingstukken der XIVe eeuw nopens het laken, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW (1899), XLVI-320 blz. 4,00
17. **Bouc van der Audiencie** (Acten en Sentencien van den Raad van Vlaanderen in de XIVe eeuw), door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Eerste stuk (1901), XXI-612 blz. (2^e^ stuk ter pers) 5,00
18. **Die bedudinghe naden sinne van Sunte Augustijns Regule,** uitgegeven door K. DE FLOU (1901), XXIII-277 blz. 3,00

IVe REEKS. — UITGAVEN DER COMMISSIE VOOR GESCHIEDENIS, BIO- EN BIBLIOGRAPHIE.

1. **Alphabetische lijst van de voorloopig verzamelde namen der in België geboren Nederlandsche schrijvers, dienende tot het samenstellen van de Biographie der Zuidnederlandsche schrijvers,** door FR. DE POTTER, 524 blz. (*niet in den handel*).
2. **Vlaamsche Bibliographie** (1830-1890), door FR. DE POTTER (1893-1902), 4 afleveringen, ieder 5,00
3. **Catalogus van de Bibliotheek der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde te Gent** (1898), door FR. DE POTTER 5,00

VERHANDELING OVER HET NUT

VAN

DE ZUIVERE UITSPRAAK

DER

NEDERLANDSCHE TAAL

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE VOOR TAAL- & LETTERKUNDE

VERHANDELING OVER HET NUT VAN DE ZUIVERE UITSPRAAK DER NEDERLANDSCHE TAAL

met het oog op dezer uitbreiding en 's volks beschaving,
tevens over de in Zuid-Nederland aan te wenden middelen
en inzonderheid over de in te voeren leerwijzen
om aldaar het best en ten spoedigste naar wensch te slagen.

BESPREKING DER LEERWIJZEN IN VERBAND MET ONZE VOORNAAMSTE PLAATSLIJKE OF GEWESTLIJKE TONGVALLEN

DOOR

ST.-L. PRENAU

GENT
A. SIFFER
Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1903

TOELICHTING.

HET onderwerp dezer verhandeling is van algemeen belang voor geheel den Belgisch-Nederlandschen stam.

In de jongste jaren heeft men zich ernstig met de zaak der zuivere uitspraak onzer taal bezig gehouden. Buitendien zijn de opvoedkundigen, schoolmannen van allen aard, deskundigen en vakmannen steeds werkzaam op het gebied der pædologie, der pædagogie, der psychologie en der methodiek.

Bij deze ontwikkelde Nederlanders zijn wij te rade gegaan. Wij hebben er aan gehecht veel minder eigen kennis, eigen ervaring, eigen beschouwingen op den vóórgrond te stellen dan wel te herhalen wat reeds anderen, vaak hoogst bevoegden, vóór ons hebben gezegd.

Dergelijke bronnen zijn, ja, van uiteenloopenden aard, doch allen vloeien zij naar één midden : de beschaafde uitspraak van onze Moedertaal. Doch hoe verscheidener zij zijn, hoe rijker is de stof, die ons ten gebruike lag, hoe

overtuigender, wij vertrouwen het, zullen de woorden wezen van mannen en vrouwen, die wij hebben bijeengeroepen om onze arbeid te laten zijn een beraadslaging, genomen door een vergadering van velen van hoog gezag.

EERSTE DEEL.

Inleiding.

IN 't verleden verdrukt met het volk dat haar sprak, kwam de Dietsche taal enkel eenige malen, in tijdperken van vrede, maatschappelijken bloei en volksvrijheid, in den smeltkroes der beschaving om iet of wat uit haar gewestspraken gelouterd te worden.

Haar geaardheid, haar wezen en haar geest, haar bestaan zelf, waren onzeker, als geaardheid, wezen, geest, bestaan van het volk dat haar uit zijn gewestspraken had gezuiverd tot een boekentaal.

Op de boorden van de Maas ontstond zij, waar Heinric van Veldeke in zijn *Sinte-Servaes-Legende* dichtte :

Te Triecht,
In eenen dall scoen ende liecht,
Effen ende wael ghedaen,
Daer twee water tsamen gaen,
Eyn groot ende eyn cleyne,
Claer, scoen ende reyne :
Dats die Jeker en die Mase. (1)

Hij, met zijn opvolgers, onder de hooge bescherming der graven van Loon en der hertogen

(1) CAMIEL HUYSMANS, in *Limburgsch Jaarboek*, jaarg. 1892-93, blz. 58.

van Limburg, blijven de oudst bekende Nederlandsche letterkundigen.

Het kultuurmidden der taal verplaatste zich natuurlijk met degenen die haar het best en het meest beoefenden. Steeds naar het Westen, over de abdij en de kloosters van St-Truiden, waar Broeder Geeraert *Het Leven van Sente Kerstinen* en *Leven van Sente Lutgardis* schreef, kwam zij naar Brabant, waar, reeds nagenoeg honderd jaren vroeger, Jan van Ruusbroec, de Wonderbare, de vader van het Nederlandsche proza, zijn mystieke gewrochten :

Dat boec van den gheesteleken tabernacule ;

Die spieghel der ewigher salicheit ;

Dat boec van VII trappen in den graet der gheesteleker minnen,

had geschreven met de innigste teederheid zijner vervoerde ziel.

Omstreeks denzelfden tijd zong Jakob van Maerlant, de vader der Dietsche dichters al te gader, zijn *Alexanders Yeesten,* zijn *Rijmbijbel,* zijn *Spieghel historiael.*

Het opbloeiende Vlaanderen, waar de forsche blonde Maagd van Lei en Schelde een heerlijke jeugd beleefde, te midden van de gezondheid, de kracht en de feestlijke vreugde der groote gemeenten, zou weldra het Dietsch onder zijn bescherming nemen, om het waardig te maken den tolk der gedachten te wezen van de deernen van Gent en van Brugge.

De gemeentemacht werd voor goed geknakt onder den wurgenden knie der hertogen van Burgondië. Hoe meer de macht der heeren en de invloed der middenbesturen toenamen, hoe meer namen de vrijheid, de zelfstandigheid en het zelfbewustzijn des volks af, hoe meer verloor het volk het besef der kost-

baarheid van het behoud van eigen taal en eigen landaard. Vooral de grooten verachtten steeds de taal des lands en hechtten er zeer aan, als trouwe hovelingen en vleiers, de taal hoog te houden der heeren onder wier gezag zij zelf kleinere heeren en bezitters waren.

Toen, en nog oneindig meer gedurende latere eeuwen van vreemde overheersching, ging alle beschaving voor onze taal hier te lande dood en bleef zij nog alleen onsterflijk, doch natuurlijk en krachtig als de Hengstebron van het oerwoud, voortleven in den mond en in het hart van het onbeschaafde proletariaat, van de slaven van akker en werkstêe.

Holland werd vrij en mede een der bloeiendste natiën van de wereld. Heemskerk en Barentz, Tromp en de Ruyter, de Zwijger en de Wit, al de helden der « Gulden Eeuw » voerden den naam der Nederlanden, grootsch en machtig, over de zeeën en de vaste landen, terwijl de groote Vondel, door zijn gewrochten en zijn onvermoeibaar scheppingvermogen, het kultuurmidden van de Nederlandsche taal verplaatste naar Amsterdam.

Terwijl de Zuidlijke Nederlanden, steeds het lot deelende hunner naburen, de Walen, gefolterd, uitgemoord werden door aanhoudende oorlogen en erge politieke verwikkelingen, terwijl ze, als onnuttig aas, geworpen werden van den eenen dwingeland naar den anderen, terwijl hier alzoo alle stoflijke, alle geestlijke vooruitgang werd belemmerd, nam de Republiek der Vereenigde Provinciën, door den stovenden glans der lentezon harer jonge vrijheid, in bloei en aanzien toe, met zich voerend, onder de zegevierende vlag harer menigvuldige oorlogs- en handelsschepen, den tolk harer toenemende verstandlijkheid : de Hollandsche taal.

Van Dietsch was zij Vlaamsch, van Vlaamsch Hollandsch geworden, doch steeds groeide haar sappig takkenstel op denzelfden stam : het Nederduitsch, in het groote woud van Germanje.

Haar benaming veranderde alleen, naarmate haar kultuurmidden werd verplaatst, naarmate ook haar kracht, haar beschaving, haar uitbreiding toenamen. Hierin volgde zij het wordingproces van al de beschaafde talen der wereld.

Handel en zeevaart waren van het Zuiden naar het Noorden verhuisd, maar op hun nieuw gebied schitterden zij met verhoogden glans. Het gulden tijdperk der Republiek van de Vereenigde Gewesten, de eeuw der groote Oranjes, van Oldenbarnevelt en de Wit, van de Ruyter en Tromp vormt het jongere glanspunt onzer geschiedenis en wekt nog en te recht de bewondering van het nageslacht.

Heb ik er bij te voegen dat niet enkel op slagveld en krijgsvloot, in raadszaal en volksvergadering onze voorouders zich onderscheidden ? Het land van Rubens en Rembrandt, van Van Eyck en Memling, van Quinten Massys en Lucas van Leiden, van Frans Hals en van Van Dijck, van Jordaens en Jan Steen, van Ruisdael en Hobbema, van Cornelis Floris en Vredeman de Vries, van heel de schaar die zetelt in het Pantheon der beeldende kunsten, is een land dat ook andere en niet minder glanzende titels te vermelden heeft. De stam tot welken Erasmus en Lipsius, Ortelius en Mercator, Dodoens en Simon Stevijn, Christiaan Huygens en de Groot behooren, neemt in de geschiedenis der wetenschappen eene eervolle plaats in ; de taal waarin de Reinaert werd volmaakt, waarin van Maerlant dichtte, Vondel zong, Hooft verhaalde en van der Palm

sprak heeft burgerrecht onder de talen van beschaafd Europa verkregen. » (1)

De jonge republiek zou een staat worden, die zich door ernstige ontwikkeling, door arbeid en wilskracht, weldra aan de spits zou plaatsen der kultuurnatiën van de wereld. Zijn taal zou, onafscheidbaar van haar bestaan en lotgevallen, met haar niet alleen een reuzenstap vooruitzetten, maar ook een tot dan nooit verhoopte uitbreiding nemen.

In het Zuiden lag zij als een bloem geknakt op haren stam, onder den hiel van vreemdeling en overweldiger vertrapt. Doch in het Noorden praalde zij als vorm van de hoogste intellectueele gemeenschap en bleef zij, ongehinderd, steeds met toenemenden glans, het voertuig der gedachte en des omgangs voor alle maatschappelijke standen.

Zij ontwikkelde zich steeds, net als alle levende talen dit bestendig doen, doch zij werd beschaafd, zuiver gesproken, daarom was zij één, daarom werd zij aantreklijk.

De muziek harer Germaansche tonen, die reeds eeuwen vroeger zoo aangenaam lokte uit den mond der koninginnen van Brugge, der deernen en freules van Gent; de taal die den schepter zwaaide boven het verkeer der Hanse, breidde zich uit in al de Noorderlijke havens van Europa, tot in Rusland, en werd wel eens gebruikt in de diplomatie van Japan.

« In 't begin dezer eeuw had de Vlaamschsprekende bevolking van België geen andere lectuur meer dan eenige onnoozele en zelfs domme boekjes die hier te lande verschenen, en een zeker aantal

---

(1) Dr Max Rooses, *Handelingen van het XXIIIe Taal- en Letterk. Congres*, Antwerpen, 1896, blz. 60 en 61.

oude werken (b. v. ridderromans en tooneelstukken) die nog werden herdrukt. » (1)

Holland werd, na enkele jaren Fransche heerschappij, Koninkrijk der Nederlanden, in 1815, en begon zijn eerste levensjaren in een vijftienjarige vereeniging met België. Alles mocht laten verhopen dat deze vereeniging, vooral voor Zuid- en Noord-Nederlanders, heerlijke en heilrijke gevolgen hebben zou. Machtiger zouden zij wezen door de vereeniging; één van taal, van oorsprong en zeden, rijk door de landbouwschatten en de nijverheid van het Zuiden, door den zeehandel van het Noorden, door de bedrijvigheid en den algemeenen handel van beide verbonden Staten. Europa mocht gerust wezen na een nieuwen Staat met een schitterende toekomst te hebben tot stand gebracht.

« Onder het Hollandsch Bestuur werd kennis gemaakt met de Hollandsche literatuur; een zeker aantal Nederlandsche bibliotheken werden ingericht; in vele scholen werden Hollandsche leerboeken gebruikt; dat alles heeft ongetwijfeld veel nut gesticht en aldus werden de zaadjes uitgestrooid, waaruit de Vlaamsche beweging later zou voortspruiten. » (1)

Helaas! 1830 kwam al die hoop te leur stellen: de omwenteling in België scheurde uiteen wat men, pas 15 jaren vroeger, met zooveel vertrouwen had vereenigd.

België werd een jeugdig, zelfstandig koninkrijk. Nederland, alhoewel diep gewond door de afscheuring, bleef voortdurend zijn toekomst van kultuurvolk op 't oog houden.

---

(1) J. MAC LEOD, *Taal en Kennis*, 2de dr., blz. 27; Gent. Ad. Hoste, 1895.

« Ook dreunt den Belg, die 't anders dacht,
Ons luid gejuich in de ooren;
Hij, die ons niets dan jammren bracht,
Moet nu ons juublen hooren......
Doch denken we in ons vreugdelied
Aan die ondankbre dwazen niet. » (1)

In België werd wel, door de Grondwet van het nieuwe koninkrijk, de vrijheid van gebruik der talen gewaarborgd, doch de Fransche taal, de beschaafde taal van de minderheid in de natie, werd de officieele taal van Regeering, Openbare Machten en Overheden. Reeds in de lagere scholen van verreweg het grootste tal onzer Vlaamsche gemeenten werd weldra Fransch onderwezen. Ons middelbaar onderwijs verleende nog alleen aan het Nederlandsch die plaats, die aan een *vreemde* taal toekwam. Uit ons hooger onderwijs bleef de Nederlandsche taal teenemaal verbannen.

« Hollandsche schoolboeken en landkaarten werden uit de school gehaald, op straat geworpen, en in het slijk vertrapt (dit is onder andere gebeurd te Nevele); Hollandsche bibliotheken werden in haar geheel verbrand (b. v. de biblioteek van het garnizoen te Ieperen), en daarmee was er voor den Vlaming niets meer te lezen. » (2)

Alhoewel in de jongste jaren aan dien droevigen toestand langzaam doch zeker veel verbeteringen zijn toegebracht, is het nog altijd een feit dat wel de overgroote meerderheid Zuid-Nederlanders hun Moedertaal kunnen lezen en door haar een gewone briefwisseling kunnen onderhouden, doch dat zeer wei-

---

(1) H. TOLLENS, *Verstrooide Gedichten*, Antw. Van Dieren. 1843, blz. 161.
(2) J. MAC LEOD, *Taal en Kennis*, blz. 27.

nigen haar in het dagelijksch verkeer beschaafd spreken en nog een veel geringer getal haar kunnen bezigen als tolk in de wetenschaplijke gemeenschap en in de ontwikkelde kringen onzer maatschappij. Een Zuid-Nederlander, die in zijn Vaderland hooger onderwijs heeft genoten, mag gerust de ontwikkeldste mensch, het helderste vernuft onder zijn landgenooten wezen, onmogelijk kan hij zich ooit van het Nederlansch bedienen als voertuig zijner kennis, tenzij hij zich, na zijn studiejaren, druk beijvere, geruimen tijd lang, om het wetenschaplijk Nederlandsch, zijn vaknederlandsch, behoorlijk machtig te worden.

In Nederland is het Nederlandsch de officieele taal; zij is ook de taal van groot en klein, het voertuig der ontwikkeling in al de graden van onderwijs. Het Hof en de naaste omgeving van het Hof in den Haag mogen tot in de allerlaatste jaren het Fransch als taal hebben gebruikt; De Haag, « mijn Haagje » om met vader Cats genoegen te hebben, moge in haar opschik eerder gelijken op een verfranschte stad van Zuid-Nederland, onbetwistbaar blijft het toch waar : Het Nederlandsche volk is in merg en been Nederlandsch van aard en taal, van de hoogste maatschaplijke standen af tot in de proletariërswijken der groote steden, tot op de kleinste dorpen. En al spreekt het volk, in zijn gewonen gelijkvloerschen omgang, zijn gewestspraak, gelijk trouwens overal gebeurt, bij al de volkeren der aarde, zeker is het dat dit volk, al is zijn verstandlijke ontwikkeling nog soms gering, wel vrij beschaafd zich weet uit te drukken, wanneer dit betaamt en noodig is. Even zeker, dat velen, in kultuurmiddens groot geworden, geen enkel dialect ooit hebben gesproken.

Hoe men er dan ook over denke, en alhoewel we straks zelf zullen bevestigen dat ook in Nederland niet alles goud is wat blinkt, toch blijft het waar dat in Nederland het brandpunt licht der Nederlandsche taalbeschaving en dat wij, zoo we in Zuid-Nederland ernstig beschaven willen, het gezag van het Noorden moeten erkennen en bestendig het oog gericht houden naar de landgenooten van Vondel, Bilderdijk, Van der Palm, Potgieter, Busken Huet, Multatuli en Schaepman.

« Onze Nederlansche taal heeft, zooals andere levende talen, onderscheiden dialecten, tongvallen of gewestspraken.

« Deze verschillende tongvallen » zegt Weiland, « zijn niet alle even goed en volkomen. Beschaafdheid en smaak gaan, namelijk in de onderscheidene gewesten van een land, en bij onderscheidene omstandigheden, niet met gelijken tred voort, maar het eene gewest streeft het andere in volkrijkheid, welvaart en verlichting voorbij. Daardoor overtreft het eene gewest het andere, in de vorming van den smaak. En dit heeft een onvermijdelijken invloed op de beschaving van de taal zelve, zoodat de beste tongval tevens de algemeene taal van alle schrijvers, van alle geleerde genootschappen, en dus de taal der natie zelve wordt. Tot het verwezenlijken dezer taaleenheid werkt ook mede de streving naar algemeene verstaanbaarheid. » (1)

« De volksdialecten in België zijn nagenoeg op dezelfde hoogte, geen één verdient noch verkrijgt den algemeenen bijval. Holland alleen, waar hoogescholen en wetenschappelijke of letterkundige maat-

---

(1) K.-L. TERNEST, *Uitspraakleer der Nederlandsche taal.* Gent, Annoot-Braeckman, 1872, blz. V en VI.

schappijen Nederlandsch spreken, waar eene redelijke ver beschaafde en geleerde bevolking van niets anders hooren wil, waar het bestuur in al zijn afdeelingen, in de volkstaal geschiedt, Holland heeft, ondanks den verschillenden tongval van elke zijner steden, eene taal, die aangezien wordt als de algemeene Nederlandsche taal, en uitsluitend bij alle openbare plechtigheid gesproken wordt. Holland alleen heeft dus kans dit keurdialect door de gezamenlijke Nederduitschers te zien aannemen, niet slaafs, wel te verstaan, maar gewijzigd, waar het pas geeft, naar recht en reden. » (1)

« De beschaafde uitspraak onzer taal is dus niet meer uit de schrijfwijze en de voorname dialecten af te leiden en vast te stellen; zij bestaat: het is die welke in Holland voor de algemeene Nederlandsche gehouden wordt, en daarbij ook in België, met eenige lichte uitzonderingen, waarin het erkende betere en onzen luchtigeren landaard van ouds eigene wordt gehandhaafd, door de meeste lieden van gelouterden smaak als de richtige uitspraak wordt beschouwd. Wij mogen ze derhalve onzen geëerden land- en taalgenooten gerustelijk ter algemeene aanneming aanbevelen, en onze uitspraakleer volgens dezelve inrichten. » (2)

Hoe kan het, ten slotte, vreemd voorkomen dat wij « aandrang gevoelen om ons recht tot bestaan te doen gelden, om onze gehechtheid aan het eigen leven en de eigen taal uit te roepen ten aanhoore van onze landgenooten en van heel de wereld? »

« Recht op eigen bestaan, recht op eigen taal!

---

(1) *De Toekomst.* 1ste jaar, blz. 163. — Zie K. T. TERNEST, *Uitspraakleer*, enz. blz. VII.

(2) K.-L. TERNEST, *Uitspraakleer*, enz, blz. VII en VIII.

Er zijn tijden geweest dat mannen voor wie macht recht was, beide loochenden : die onheilvolle dagen zijn voorbij. Er zijn tijden geweest dat men in Zuid-Nederland, en onder voorwendsel van hoogere eischen der politiek, ons wilde vervreemden van ons eigen verleden. En ik zou te verre gaan met te zeggen dat die tijden geheel tot het verleden behooren en aldus toe te geven dat alle dreigende wolken zijn afgedreven. Ik ben overtuigd in elk geval dat dit gevaar vroeg of laat hier kan aangroeien en elders kan oprijzen. Wij zijn niet een volk dat zich kan ter ruste leggen, onbekommerd voor den dag van morgen. Wij hebben te waken over onze dierbaarste belangen, strijdvaardig te zijn en te blijven op elk oogenblik. » (1)

---

(1) MAX ROOSES, *XXIIIe Nederl. Taal- en Letterk. congres*, blz. 58 en 59.

HOOFDSTUK I.

Nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal met het oog op dezer uitbreiding.

De taal is het voertuig der gedachten. Wie spreekt, denkt luid op.

Hoe minder beschaafd een mensch, een volk is, hoe minder behoefte hebben beiden aan een meer beschaafde taal. De plompste, de ruwste, de bekrompenste taal treft men aan bij de plompste, de ruwste, de bekrompenste personen, klassen van menschen of volkeren. Zóó de man, zóó zijn taal! Wanneer nu de denkende mensch in gemeenschap komt met andere denkende menschen, bedient hij zich liefst van de taal, die hem het meest eigen is, en waarin hij het best zijn denkbeelden kan voorstellen, ook het liefst van die taal, zoo hij ze machtig is, waarin zijn toehoorders hem het duidelijkst begrijpen.

Elke taal in haar oorspronklijke ruwe ongekunstelde onbeschaafdheid, zooals zij komt uit den mond van het onontwikkelde volk, is wel ruim voldoende en heeft woordenschat en aantreklijkheid genoeg om tot tolk te dienen bij het gewoon verkeer in de streek zelf, waarin het volk dat haar spreekt verblijft. Doch wanneer dit volk zich verheft; wanneer het door welstand en ontwikkeling edeler denkt, rijker en verscheidener; wanneer zijn intellectueele gezichtseinder wijder wordt en binnen die

wijdte zich openbaren nieuwe waarheden, nieuwe velden voor verhevener kultuur, dan heeft het ook onmiddellijk dringende behoefte aan een taal, die waardig wezen kan van zijn nieuwen toestand, aan een beschaafde zuivere uitspraak, wier loutering gelijken tred houdt met den graad zijner verstandlijke bekwaamheid.

Enkel door het onderwijs kan de beschaafde taal aangeleerd worden. Ook, in enkele gevallen, door omgang met personen, die haar door het onderwijs beschaafd hebben leeren kennen. Immers, alles wat geboekt wordt, moet het worden in een zuivere taal, die wel den eigenaardigen stempel van een persoonlijkheid kan dragen, doch die in zoo verre één moet wezen, dat ze begrepen wordt, en kan worden gebezigd door het gansche volk.

Uit de natuurlijkheid der oerdialecten heeft ieder volk, door zijn redenaars, zijn schrijvers, zijn ontwikkelde elementen, het fijnste, het edelste genomen. Zóó onstond de beschaafde uitspraak, voor wier bestaan en aard echter altijd het hoogst ontwikkelde kultuurmidden van dit volk ongehinderd toongevend blijft.

Van zelf spreekt het dat geen levende taal ooit in haar wordingproces stilstaat. Stilstaan is voor haar doodgaan. Juist in haar bestendige evolutie ligt haar levende kracht en haar duurzaamheid. Een taal ondergaat onafgebroken veranderingen van allerlei aard en vorm. Zij ondergaat die onder onze oogen, doch wanneer wij haar veranderingen beschouwen over een reeks van achter elkaar volgende geslachten, dan zijn ze wezenlijk groot, soms verbazend. Evolutie is nu niet alleen der rechtschrijving eigen, zij is evenzeer een blijvende levensnoodige eigenschap der uitspraak.

Eén zaak blijft bij die veranderingen hoofdvereischte: in den tijd moet de taal één zijn en blijven in geheel haar wezen, dus ook in haar uitspraak. « Wij moeten ook streven naar wat meer eenheid in onze spreektaal. » (1)

« Tusschen de gewestelijke en plaatselijke spreektalen en deze algemeene beschaafde spreektaal, bestaat verschil niet alleen in woordenkeus, woordschikking, zinsbouw en zinsmelodie, maar vooral ook in de uitspraak, d. i. in klank, klemtoon en quantiteit van letters, lettergrepen en woorden. Het verschil is vooral bij eenige klinkers en tweeklanken duidelijk hoorbaar en aan ieder eenigszins ontwikkeld Noord-Nederlander bekend. Of een gegeven klank al of niet dialectvrij is, om het zoo eens te noemen, wordt door ons onmiddellijk waargenomen. Ieder Noord-Nederlander weet b. v. dat « vader » in de algemeene spreektaal met een heldere *a* en niet met *oa* of ê als « *voader* » of « *vêder* » wordt uitgesproken. Mocht hij een Groninger zijn, toch weet hij, dat niet zijn gewestelijk « *lopt* » met *o,* maar « *loopt* » met *oo* de gemeenlandsche uitspraak is.

« *Insjepen* » of « *iensjepen* » voor « inschepen » vinden wij vreemd, onnederlandsch; enz., enz.

« Natuurlijk is ook in Noord-Nederland het spreken van den een het spreken van den ander niet. Als een Zeeuw en een Fries, een Hagenaar en een Rotterdammer de gemeenlandsche taal gebruiken, zal er allicht ook in de uitspraak eenig verschil worden gehoord, maar bij beschaafde en niet slordige sprekers is het verschil in « beschaafdheid » als ik het zoo noemen mag, meestal zeer gering, en wordt door

---

(1) B.-J.-F. VARENHORST, *Handelingen van het XXVe Taal- en Lett. Congr.* 1900, blz. 213, Gent. Ad. Hoste.

onze in dit opzicht zoo fijngevoelige ooren dikwijls niet eens opgemerkt.

« Als wij nu iemand de *a* als *oa* hooren uitspreken. denken we : « Aha, dat is er een van het platteland! » Hooren wij een ander « *mêr* » zeggen in plaats van « *maar* », dan is 't b. v. een Scheveninger ofwel een bijzonder « sjiek » mensch. Dezelfde « sjieke » mensch zal misschien zeggen : « Dròmmelse jònge, pas òp je hònd datti me niet beeit! » Een officier van de huzaren zal zijn paard een peerd noemen, enz. Want er zijn ook « standsdialecten »; maar door gebrek aan tijd kan ik hier niet verder over spreken. Toch weet de plattelander, dat niet « *voader* » maar « *vader* », de « sjieke » mensch, dat « *maar* » en niet « *mêr* », de officier van de huzaren, dat niet « p*ee*rd » maar « p*aa*rd » de gemeenlandsche uitspraak is, of zij kunnen het ten minste weten, als zij er even over denken.

« Onze algemeene beschaafde spreektaal wordt vooral door kerk en school gehandhaafd en verbreid. Vele Noord-Nederlanders, o. a. ik zelf, zijn niet in staat eenig plaatselijk of gewestelijk dialect zuiver te spreken ; voor hen en mij is de algemeene beschaafde spreektaal, de eenige spreektaal, die wij kennen; wat wij van dialecten weten, gebruiken wij wel eens voor de aardigheid, b. v., maar wij zijn ons altijd er van bewust, dat wij dan klanken laten hooren, die van de beschaafde verschillen.

« Zeer vele Noord-Nederlanders echter kennen èn een dialect èn de algemeene spreektaal; zij gebruiken dan veel hun streekspraak — meestal min of meer door de beschaafde spreektaal gewijzigd in woordenkeus, woordschikking en zinsbouw — in den huiselijken kring, in den gewonen dagelijkschen omgang, zoo onder elkander in de sociëteit, maar

de gemeenlandsche taal b. v. in de school, in de rechtszaal of als zij spreken met menschen uit een ander gewest.

« Bestaat er in België eene van de dialecten onderscheiden beschaafde Nederlandsche spreektaal, een taal die men zou mogen noemen de naar alle vereischten van regels en gebruik gesprokene moedertaal der boeken? Vele Zuid-Nederlanders, vooral uit de wereld der letteren en der taalstrijders, beijveren zich ten zeerste om onze taal vloeiend beschaafd te kunnen spreken, doch dat ze daarin steeds met bijval gelukken mag enkel van een zeer geringe minderheid onder hen worden gezegd. » (1)

Hooger aangehaalde woorden van den Heer Varenhorst zijn wel een kostbare getuigenis dat in Holland, voor ons het land van belofte der zuivere uitspraak, ook niet alles naar wensch gaat en een tintje plaatslijke betoning toch nog altijd den spreker laat thuis wijzen. Dit verschil heeft men in alle talen en in alle landen. Een Schot, een Ierlander zijn duidlijk te herkennen aan hun Engelsch. Frankrijk b. v. heeft mede zijn *accent parisien*, zijn *accent du Midi*, zijn *accent du Nord*. Ons eigent men gewoonlijk gaarne het *accent belge* toe. « Het accent verschilt, dat spreekt van zelf. Alhoewel een redenaar de algemeene beschaafde taal spreekt, toch verschilt zijn accent naarmate hij van Antwerpen, Gent, Leuven of Brussel komt. Zoo iets bestaat in alle landen. Ik heb eene zitting van den Duitschen Rijksdag bijgewoond en ik heb zeer goed kunnen opmerken, dat daar afgevaardigden van verschillende deelen van

(1) B.-J.-F. VARENHORST, *Handelingen van het XXIe Taal- en Letterkundig Congres*. Gent, Ad. Hoste, 1900, blz. 213 en 214.

Duitschland waren. Hoewel zij alle dezelfde taal gebruiken, toch verschilde het accent. Hetzelfde kunt ge waarnemen in Frankrijk, hetzelfde in Engeland, waar ik meer dan eens zulk verschil heb opgemerkt in het Huis der Gemeenten. Hetzelfde, voeg ik erbij, zult ge waarnemen in Holland en ook in deze vergadering, want hoewel gij, onze Noorderbroeders, het beschaafde Nederlandsch spreekt, zoo moet ik hier toch verklaren, dat gij niet allen de keurige uitspraak bezit van Mevrouw Ypes-Speet. » (1)

Dit alles zal wel altijd min of meer zoo blijven, vooral voor diegenen, die in hun jeugd dialect hebben gesproken of dit in 't huiselijk leven altijd doen.

Doch dat, op etlijke uitzonderingen na, hier te lande de Vlaming, de Antwerpenaar, de Brabander, de Limburger, vooral de beide eersten en wel het minst de laatste, ook dan wanneer zij beschaafd spreken, nog steeds zoodanig de betoning hunner gewestspraak blijven behouden, dat ze daardoor hun Nederlandsch ongemeen slordig ontsieren en wel eens onverstaanbaar kunnen maken, is voor niemand, die onze openbare sprekers heeft gehoord een raadsel Vooral de vijanden onzer taalbeweging mogen vaak de opmerking maken, wanneer ze dit groot verschil van betonen tot zelfs in onze Wetgevende Kamers, in onze raadszalen, van onze kansels en openbare spreekgestoelten af, bij onze beste sprekers waarnemen : die Flaminganten zouden toch eerst moeten zorg dragen voor eenheid van uitspraak, opdat ik of mijn kinderen, wanneer wij het Nederlandsch aanleeren, kunnen weten waaraan wij ons moeten houden.

---

(1) A. PRAYON-VAN ZUYLEN, *XXIe Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 233.

« Twee jaar geleden heb ik op het XXIVᵉ Taal- en Letterkundig Congres te Dordrecht heel wat aanteekeningen gemaakt over de uitspraak van Zuid-Nederlandsche redenaars. Welnu, de waarheid is, en deze zij gezegd zonder de minste onvriendelijke bedoeling mijnerzijds, dat zelfs de taal van de beste, de welsprekendste hunner niet vrij was van eigenaardigheden, van zonderlingheden, van afwijkingen van onze beschaafde spreektaal, en daardoor nu en dan deed denken aan de taal van landlieden of van den slordig sprekenden zgn. « minderen man ». Nu geloof ik toch, dat het de bedoeling dier wakkere mannen was, beschaafd Nederlandsch te spreken. « Wel » zegt gij « zoo het geen beschaafd Noord-Nederlandsch was dan zal het beschaafd Zuid-Nederlandsch geweest zijn. » Ik meen het te moeten betwijfelen, want daarvoor was het onderling verschil te groot en dan ook : waar kan men dat beschaafd Zuid-Nederlandsch leeren? In den schouwburg zeker niet, want de « Bühnenaussprache » is, zeer tot schade van het tooneel en de tooneelisten, in het Zuiden nog minder « mustergültig », nog minder « voorbeeldelijk » en dialectvrij dan in het Noorden. In de school dan? Daar wordt op zeer enkele uitzonderingen na een of ander Zuid-Nederlandsch dialect gesproken, anders te Brugge, anders te Antwerpen, anders te Leuven; daar worden niet alleen Zuid-Nederlandsche maar ook Noord-Nederlandsche teksten gelezen in een dialect, naar de opvatting van den onderwijzer of den leeraar eenigszins gewijzigd, daar wordt te veel gedacht, dat men altijd moet uitspreken, zooals het er staat, hoewel de gebruikelijke spelling de beschaafde uitspraak soms niet nauwkeurig weergeeft.

« Wordt dan van den kansel, den preekstoel,

beschaafd en dialectvrij Zuid-Nederlandsch gehoord? Ik zelf heb te Antwerpen in de Lieve-Vrouwekerk, en ook in de Jezuietenkerk, zoo ik meen, den priester tot het volk dialect hooren spreken. En nu wil ik volstrekt geen kwaad zeggen van dialecten : er zijn er, die vriendelijk en zacht, er zijn er ook, die ruw en krachtig zijn, en ik hoop dat zij bloeien zullen tot in de lengte van de dagen, maar dezelfde diensten verrichten als eene algemeene dialectvrije, beschaafde spreektaal, daartoe zijn zij niet bij machte. » (1)

« In een opstel getiteld : « Het Vlaamsch en de Vlaamsche beweging » en te vinden in het Noord-Nederlandsch dagblad « Het Vaderland » van 25 en 26 September 1898, heeft de heer A. W. S. hierop met nadruk gewezen en o. a. gezegd : « Het wordt tijd dat de « Vlaamsche beweging » eens eindelijk zich ga bemoeien met de omgangstaal harer leden. « In Vlaanderen Vlaamsch » is anders slechts een ijdele strijdkracht, en geen levenwekkend beginsel! » — Welnu, Zuid-Nederlandsche broeders, hoe staat het met uwe omgangstaal? Is er eene algemeene beschaafde Zuid-Nederlandsche spreektaal in wording, in staat weerstand te bieden aan het verlokkende, verleidelijke Fransch of is het uw voornemen te blijven Nederlanders met de pen en halve of drie kwart Franschen met den mond? » (2) Ongelukkiglijk is de toestand nu eenmaal zoo. Feitlijk is hij erger. De Vlamingen zijn lang geen Nederlanders met de pen, zelfs al de Flaminganten zijn dit nog niet.

Het gewone onbeschaafde volk zal altijd zijn ongekunstelde gewestspraak blijven behouden, even

---

(1) B.-J.-F. VARENHORST, Aangehaald boek, blz. 216.
(2) VARENHORST, Aangehaald boek, blz. 217.

gewoon en onbeschaafd als de menschen zelf. 't Zijn de ontwikkelde kringen, die een onontbeerlijke behoefte gevoelen aan een zeer beschaafde omgangstaal, om door haar zeer beschaafde gedachtenwisselingen in te kleeden en deftige veredelende gemeenschap mogelijk te maken. Wanneer nu het ontwikkelde element niet in eigen taal verstandlijke gemeenschap kan onderhouden, omdat het eigen taal niet genoegzaam machtig is, dan neemt het natuurlijk zijn toevlucht tot een vreemde, zoo het die beter bezit of bezitten leert en door haar de fijnste tinten der gemoedsopvattingen weet aanschouwlijk te maken. Aldus handelend heeft die intellectueele wereld geen ongelijk. Men mag van niemand vergen dat hij zich bij nacht zou wapenen met een plompe bijl door den dorpssmid vervaardigd, wanneer hij een flikkerend lemmer van Toledo bij de hand heeft.

Doch diegenen hebben ongelijk die de eigen taal in den mond des volks laten versmachten, te niet gaan, die het onderwijs in eigen taal op den achtergrond der leerplannen plaatsen, om den voorrang te geven aan een taal door de minderheid der natie gesproken en die een totaal vreemde is voor alle spruiten van den Germaanschen stam.

Laten wij niet handelen als de struis, die den kop tusschen de veeren steekt in 't ergste van 't gevaar. Onze taal in België blijft niet alleen bestendig bedreigd door het overweldigende Fransch, doch de kultuur eener vreemde taal door de meest beschaafde elementen, en vooral door de vrouwen in Zuid-Nederland, maakt de kloof van afscheiding tusschen lagere en hoogere standen van ons volk met den dag wijder, met den dag gevaarlijker en dreigender voor het behoud van broederlijkheid en nationaliteit.

« De invloed van zekere letterkundige voortbrengselen is overwegend in België en heeft reeds diep die mannelijke fierheid, die ongeveinsdheid bedorven, vroeger spreekwoordelijk bij de kinderen van Germanië. Die overmacht is een dubbel ongeluk, een vreemde taal leert ons de onze verwaarloozen en maakt ons onbekwaam om de letterkunde te schatten van Duitschland en Engeland. » (1)

« Het is duidelijk bewezen geworden dat een groot getal gemeentelijke en provinciale ambtenaren in 't Fransch briefwisselen met hun onderhoorigen, iets wat hoogst schadelijk is voor 't Vlaamsche volk en zijn eigenliefde en belangen kwetst. (2)

« Wanneer arbeiders, oud-militairen of andere burgers verplicht zijn hun toevlucht tot de koninklijke of ministerieele edelmoedigheid te nemen om een gunst af te smeeken of eenig recht te vragen, ontvangen zij een antwoord in 't Fransch en zijn buitendien nog verplicht de geburen met hun bijzondere belangen in te wijden. De Vlamingen durven in eigen taal niet meer aan de overheden schrijven, omdat ze aan onbescheidenen hun innigheden moeten toevertrouwen.

« Wat blijft er hun te doen? Zij moeten zich tot verdachte openbare schrijvers wenden, die deze ongelukkigen op de onwaardigste wijze uitbuiten. » (3)

Indien de toestand zóó was vóór nagenoeg een halve eeuw, hij is er heden, alhoewel eenigszins ten onzen voordeele gewijzigd, toch, rechtuit gesproken, niet veel beter op!

« Men wordt ergerlijk aangedaan wanneer men

---

(1) J. DIERCKX, *Propag. des deux langues*. Brux., Parent, 1862, blz. 46.

(2) Id. Id. blz. 57.

(3) Id. Id. blz. 58.

een oogslag in 't verleden werpt. Wat ziet men inderdaad? Dat de oorsprong van het Belgisch ras ontegensprekelijk Vlaamsch is, en dat de bevolking, die den invloed der vreemde dwingelandij heeft teruggestooten, die de spraak harer vaderen zuiver en ongeschonden behouden heeft, heden wordt genoopt het officieel gebruik zijner taal af te smeeken op denzelfden voet van gelijkheid met een taal wier eerste ongelijk is ons aan vreemde overheersching te herinneren. » (1)

« Het leger werft weinig vrijwilligers aan onder de Vlaamsche bevolking, omdat, van het begin af, de jongelingen walgen van een dienst in welken zij onmogelijk de theorie en de bevelen kunnen verstaan die hun in 't Fransch worden gegeven. » (2)

« Uit oogpunt van vooruitgang hebben de Walen veel vooruit op de Vlamingen, omdat de eersten beter de bevelen, onderrichtingen, enz. verstaan, die uitsluitend in 't Fransch worden gegeven. » (3)

Zou men niet zeggen dat de verhandeling, waaraan we thans bewijsvoeringen putten en die door de *Société centrale des Instituteurs belges* werd bekroond, enkel van gisteren dagteekent?

Wij vernemen gaarne met zekerheid dat zoo weinig personen in Zuid-Nederland verblijvend enkel Fransch spreken :

« In West-Vlaanderen, eene provincie die op hare zuidergrens een strook gronds met Fransch-sprekende bevolking bezit, bedroeg, volgens de laatste gegevens der volkstelling, het getal van hen, die alleen Fransch

---

(1) J. DIERCKX, Aangehaald werk, blz. 65.

(2) Id., blz. 80.

(3) MAX ROOSES, *Het Fransch in de lagere scholen van België.* Zie *Ons Woord*, Antw., 1900, blz. 8.

spreken 5 ten honderd, te Brugge en te Gent 2 ten honderd, te St-Niklaas 4 per duizend; in de stad Antwerpen, met hare sterk gemengde burgerij, 4 ten honderd, maar in de geheele provincie Antwerpen, minder dan 2 en te Lier 1 per honderd. In de vier Vlaamsche provinciën bedroeg het getal der alleen Fransch-sprekenden, in 1880, iets meer dan 2 ten honderd. In dit vijftigste deel der bevolking komt de Waalsche bevolking van West-Vlaanderen voor een vierde deel voor, de overige 15 per duizend bestaan uit vreemdelingen die hier tijdelijk verblijven, en uit inboorlingen die zich de moeite niet getroost hebben de taal van hun eigen land te leeren. Laten wij er nog bij opmerken, dat, ten gevolge der wet van 1883, de studie van het Nederlandsch in onze gestichten van middelbaar onderwijs regelende, de laatste groep gaande weg moet inkrimpen en verdwijnen. » (1)

Doch veel grooter is 't getal dergenen die onze taal wel kennen doch ze niet gebruiken willen. En zij zijn 't, die er bij 't volk de overtuiging hebben ingebracht : wie geen Fransch kent blijft zijn leven lang een sukkelaar. » (2)

Hoeveel Vlamingen zijn er niet — honderd duizend, stellig — die uren en uren, jaren lang op de lagere school, tijd hebben moeten besteden aan het aanleeren van Fransch en toch nooit uit al die moeite het geringste nut hebben gehaald? Geheel de kostbare schooltijd ging dan voor oneindig veel nuttiger onderricht, vooral voor een grondige studie der Nederlandsche taal verloren. De kinderen wie men twee talen wou aanleeren, kennen er ten slotte geen

---

(1) MAX ROOSES, *Het Fransch in de lagere scholen van België.* Zie *Ons Woord*, Antw., 1900, blz. 8.

(2) *Ons Woord*, 1900, blz. 9.

enkele. Al de ernstige opvoedkundigen bestrijden overigens het vroegtijdig en gelijktijdig aanleeren van meer talen.

« De Brusselsche leerlingen zijn niet in staat een Vlaamsch dagblad of een Vlaamsch boekje te lezen, alhoewel er dikwijls thuis Vlaamsch wordt gesproken. Het is onmogelijk te Brussel door het Vlaamsch eene ernstige propaganda te maken; alhoewel de volksklassen die taal spreken. Het is omdat hun geest zich niet ontwikkeld heeft volgens de wetten der Natuur en der opvoedkunde; nergens treft men meer menschen aan, wederspannig aan de beleefdheid, aan de verstandelijke beweging, aan het gevoel voor schoonheid en menschelijkheid dan in den Brusselschen gemeentekring. » (1)

« Vlamingen, die Vlaamsch spreken en het Vlaamsch niet verstaan » wil toch wel beduiden dat zij nooit een beschaafde uitspraak hebben aangeleerd en niet in staat zijn een redenaar bij te houden, die hen in 't Nederlandsch zou komen toespreken.

't Is wezenlijk een bedroevend verschijnsel, doch 't is de werklijkheid.

In de Antwerpsche lagere scholen wordt aan onderwijs van de Fransche taal verspild :

« In den middelgraad (kinderen van 8 tot 10 jaar) 5 wekelijksche lesuren op de 28, waarbij 6 voor de moedertaal; in den hoogen graad (kinderen van 10 tot 12 jaren) 6 wekelijksche lesuren op de 31, waarbij 6 voor de moedertaal. Dit volgens het stedelijk reglement. » (2)

Om te bewijzen in welke zeer geringe verhou-

---

(1) MAX ROOSES, *Het Fransch in de lagere scholen van België.* (Nederl. Museum, XXXIV, 1891, blz. 346).

(2) *Ons Woord*, 1900, blz. 41.

ding de enkel Fransch-sprekende Belgen staan tegenover de geboren Vlamingen, deelen we voor de stad Gent, misschien de meest verfranschte Vlaamsche stad van België, de cijfers mede der volkstelling op einde December 1900 en vergelijken die met de cijfers der opneming in 1890 gedaan.

1890	1900	
Inwoners		
38	7.444	die geen der drie nationale talen spraken.
70	70	die enkel Duitsch spraken.
129	135	die Nederlandsch en Duitsch spraken.
164	193	die Fransch en Duitsch spraken.
2.053	2.192	die Nederlandsch, Fransch en Duitsch spraken.
3.166	2.422	die enkel Fransch spraken.
38.924	37.514	die Nederlandsch en Fransch spraken.
104.185	110.163	die enkel Nederlandsch spraken.
148.729	160.133	

Vermoedelijk werden in 1900 bij de 7.444 inwoners die geen der drie nationale talen spreken 6427 kinderen gerekend die den ouderdom van 2 jaren nog niet hebben bereikt. Dan moeten we nog veronderstellen dat er 1017 Engelschen, Italianen, Roemeniërs, enz., zijn.

Het blijkt dus :

dat er op een grooter bevolking in 1900, 3166 — 2422 = 744 personen minder waren dan in 1890, die enkel Fransch spraken;

dat er 110.163 personen in 1900 enkel Nederlandsch spraken, tegen 104.185 in 1890 ; de verhouding is dus 70 op 100 in 1890 en 68 op 100 in 1900. (1)

(1) Zie *Volksbelang*. nr 31, 1900, 2de blz., 2de kol.

In denzelfden aard, nog minder aanvallig voor de verfranschers, spreken de cijfers van al de steden en groote gemeenten van Nederlandsch-Belgiё.

De verhoudingen voor de stad Antwerpen zijn de volgende :

174.164	inwoners dezer stad, zijnde de drie vijfden der gansche bevolking, hebben verklaard dat zij niets dan Vlaamsch kennen.
55.759	spreken Vlaamsch en Fransch.
6.827	» slechts Fransch.
3.308	» » Duitsch.
1.421	» Fransch en Duitsch.
2.980	» Vlaamsch en Duitsch.
10.094	» Vlaamsch, Duitsch en Fransch.
27.000	personen werden in den vreemde geboren ; daartusschen :
13.000	Nederlanders en
3.000	Franschen.

« Ziehier den toestand in de provincie Antwerpen :

Deze provincie telde op 31^{en} December 1899

812.509	inwoners. Daarvan spraken :
592.130	» enkel Nederlandsch;
11.716	» Fransch;
78.890	» kenden Fransch en Nederlandsch;
1.519	» » Fransch en Duitsch;
9.213	» » de drie talen;
744	» » geene dezer drie.

Deze cijfers zijn andermaal bij uitstek leerrijk. Belangrijk zou het zijn te weten hoeveel leerlingen, sedert zestig of zeventig jaren, de lagere scholen onzer provincie verlaten hebben! Dit getal moet zeer aanzienlijk zijn. Tevens zou het de moeite loonen te onderzoeken hoever de kennis der Fransche taal van die 78.890 inwoners reikt. Het valt niet te betwijfelen of daar zijn er duizenden tusschen, die er

bitter weinig van kennen. Hoevelen bevinden er zich tusschen hen die het Fransch in de lagere school hebben geleerd? » (1)

Wat er b. v. te Gent aan kostbaren tijd wordt verbeuzeld, vooral bij de 110.163 personen die toch op de lagere school ook aan Fransch leeren hebben moeten meedoen, hebben we reeds hooger bewezen, doch nu kunnen we nog cijfers meedeelen, die ons zeggen welke de uitslagen zijn van het onderwijs in 't Fransch op lager onderwijsgebied. Want men mag gerust aannemen dat de 37.514 Fransch en Nederlandsch sprekende Gentenaars personen zijn, die middelbaar of hooger onderwijs hebben genoten.

« Blijkens het officieel verslag van den toestand van ons lager onderwijs in 1877, bekwamen in dit jaar in de provincie Antwerpen 191 leerlingen der lagere scholen van allen aard de helft der punten in het Fransch, in West-Vlaanderen 159, in Oost-Vlaanderen 214, in Limburg 25; te zamen 589.

Het getal leerlingen die in 1887 de lagere school verlieten bedraagt 59.140. Aannemende dat het bekomen van 10 punten op 20 in een examen, waarin de leerling ondervraagd wordt op beginselen der Fransche taal, gelijk staat met het opdoen eener *voldoende* kennis van die taal, krijgen wij den uitslag dat één op honderd der leerlingen, die onze lagere school verlaten, Fransch kent. » (2) Laatst aangehaalde cijfers werden verkregen door de uitslagen der officieele prijskampen. Voor het Fransch werd op die prijskampen enkel een vertaling gevraagd ofwel het opstellen van een eenvoudig briefje met

---

(1) GUST. SEGERS, *Vrij.* Antw., 29 Sept. 1901.

(2) MAX ROOSES, *Nederl. Museum* XXXIV, 1891. blz. 265-266, aangehaald door MAC LEOD, *Taal en Kennis*, Gent 1895, blz. 8.

behulp van het woordenboek. En wat zal van dit één op honderd nog overblijven, nadat de leerlingen enkele jaren de klas verlaten, achter den ploeg geloopen of in de werkhuizen hebben geslaafd? En hoe werden deze uitslagen bereikt? Vooreerst was de voorbereiding tot de prijskampen een zoo ongehoorde en halsbrekende drilling geworden dat de Regeering, door ministerieele aanschrijvingen, dikwijls heeft moeten tusschenkomen en ten slotte de prijskampen heeft moeten afschaffen. Nu weet elkeen dat op een aantal lagere scholen van steden en belangrijke gemeenten aan het Fransch zooveel tijd, zooveel zorg wordt besteed en van den leerling voor het Fransch zooveel wordt gevergd, dat al de andere onderwijsvakken, en meest van al het Nederlandsch, er door worden in de schaduw gesteld of teenemaal verwaarloosd. 't Spreekt van zelf dat de beschaafde uitspraak van het Nederlandsch hier te lande oneindig veel te wenschen overlaat. Wie beschaafd spreekt, doet het daarom ock maar liefst in 't Fransch, omdat hij het in 't Nederlandsch niet kan. Wanneer twee menschen uit verscheidene streken van Zuid-Nederland elkaar aanspreken, kunnen ze dit natuurlijk minder gemaklijk in hun gewestspraak, vooral wanneer het b. v. Vlaanderaars en Limburgers geldt. Die menschen tasten onmiddellijk naar een minder lastig middel van gemeenschap uit. Natuurlijker wijze gesproken zou dit de Nederlandsche taal wezen, doch daar ze haar niet beschaafd spreken, praten ze Fransch, al radbraken ze 't dan nog zoo erg.

Een korte samenspraak, tusschen een leeraar, een notaris en den broeder van dien leeraar, die landbouwer is, kan te St-Truiden, ongeveer op de volgende wijze worden gehouden :

Notaris. — Enfin, Monsieur le professeur, nous pouvons donc procéder à la liquidation de la succession paternelle.

Leeraar. — Le plutôt possible, Mr le notaire.

Notaris. — Pachter, djee zijt de bruur van den Hier en dje zijt content v'r de liquidaote van oer vaor loëte te maoke!

Landbouwer. — Jao, m'nier notaores.

Notaris. — Goed, très bien, mais vous savez.... ah! dje weet, pachter, het haus van d'ieste vrouw.... ah! oui mais il paraît que cette affaire là ne se réglera pas si facilement. Dje weet wel, ich zeg 't tege de professeur, doë zulle nog al e bitje difficulteiten op da spel loepen....

Landbouwer. — 't Es joomer, m'nier, ma doë 'n es ni aon te doen. Zoune we ni....

Notaris, — Enfin, je verrai.

Leeraar. — Puisque je dois reprendre mon service demain, Mr le notaire, mon frère ne pourrait-il pas (*tot zijn broeder*) zoudt djee m'nier notaores de renseignementen ni koëne geeve dei-t-er moet hebbe? (*tot den notaris*) N'est ce pas, Mr le notaire, il pourrait vous donner les renseignements nécessaires.... enz. enz.

Twee Truier advokaten kunnen, op het terras van een koffiehuis, ongeveer op deze wijze praten:

A. — Netje, gef mich 'ne quart.

B. — Moi, un Kaiserbrunnen.

Netje. — 'Ne quart en-n-ne Kaiserbrunnen, newaor?

A. — Just, Netje, just!

B. — A propos, mais le nouveau juge n'est pas facile du tout, mais pas du tout. Ne voilà-t-il pas qu'il condamne le garde-champêtre de N. pour ne pas avoir dressé un procès-verbal.

A. — Mais ce garde a été dénoncé, n'est-ce pas, par un mauvais sujet de la commune?

B. On me l'a dit, mais écoutez ce que le « Jas » disait : da's na ne garde, zee-t-er, dee krig et op z'n botte omda-t-er et aner ne wilt op h'n botte lappe. Le tribunal éclatait!.... (*Tot een kaartspeler die binnenzit.*) Goed Jan, je schuimt joeng, vandaog het je oer veine. Ma je zijt be 'n helmet gebore, geluuf ich, enz. enz.

Dat is de taal van beschaafde Vlamingen. Komt er iemand in 't gezelschap, die vreemd is in 't gewest, hij spreekt ook weer Fransch, zoo hij 't kan.

Kent hij geen Fransch, dan gebruikt hij zijn eigen gewestspraak, wanneer ze goed verstaanbaar is, of radbraakt die zóó dat zij een mengelmoes wordt van eigene en plaatslijke gewestspraak of van slecht betoond Nederlandsch.

Zeer zelden komt iemand aan 't woord met een iet of wat beschaafde Nederlandsche uitspraak, iemand van wien men kan zeggen : hij spreekt Nederlandsch. Wie met zulk zeldzaam verschijnsel omgaat, praat gewestspraak, zoo de zuiversprekende hem verstaat, koeterwaalt anders of tracht bestendig het gesprek in 't Fransch te voeren.

Iemand die zuiver Nederlandsch spreekt, de echte betoning heeft der beschaafde Nederlandsche taal, daarbij den woordenschat bezit, die men bij elk gewoon ontwikkeld Nederlander kan eischen, is, o! een der zoo *rari nantes* in Zuid-Nederland, dat bladen en tijdschriften zijn naam vermelden en gewone lui zijn lof spreken overal.

Van onze Zuid-Nederlandsche onderwijzers zou men nu toch wel het beste mogen verwachten. Deze ambtenaren gebruiken op hun school, als voertaal bij onderwijs en opvoeding, het beschaafd Nederlandsch,

of liever moesten het gebruiken. Hoe is nu de toestand? Hier en daar, in vroeger jaren kwam dit meer voor, treft men nog een onderwijzer aan, die maar vlotweg gewestspraak bezigt, of die wraakroepend koeterwaalt in zijn school. Een aantal onderwijzers laten hun kinderen in gewestspraak antwoorden. Andere, zij maken de minderheid uit, trachten beschaafd te spreken, doch doen dit dan ook weer zoo onbehendig dat hun plaatslijke betoning, ook aan den minst opmerkzame, hun afkomst verraadt. Vooral de Vlaanderaars, en onmiddellijk naast hen de Brabanders, zijn op dat gebied onverbeterlijk. Antwerpenaars en Limburgers, maar vooral de laatste, spreken over 't algemeen het best.

Onderwijzers, en met de onderwijzers rekenen we vooral de leeraars van middelbaar onderwijs die zich van 't Nederlandsch bedienen bij hun onderwijs, die beschaafd en vlot onze taal spreken, al was 't ook maar bij het onderwijs, maken de minderheid uit.

We zwijgen van het Vlaandersch taalparticularisme dat we betreuren voor de Nederlandsche taaléénheid. Daar hebben het de kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen, de leeraars en onderwijzers zoo ver gebracht, dat een aantal menschen beschaafd Nederlandsch niet vlot zouden kunnen verstaan, dat een aantal bladen en boeken in dialect worden geschreven. Of kunnen hun schrijvers niet beter? Was de groote Guido Gezelle, is tegenwoordig Stijn Streuvels niet bekwaam Nederlandsch te schrijven?

Nu mocht men toch veronderstellen dat al die ambtenaren beschaafd onder elkaar spreken.

Nagenoeg nooit is dit in de wandeling het geval. Dorpsonderwijzers spreken door den band het

Fransch niet vlot genoeg, omdat ze er zich nooit van bedienen. Zijn ze uit dezelfde streek, dan doen ze maar aan dialect. Zijn ze vreemden, dan trachten ze beschaafd te spreken en... koeterwalen. Zijn dan zulke leeraars en onderwijzers in staat beschaafd te leeren spreken? « Welnu uitgezonderd degenen van Noordnederlandschen oorsprong, en buiten enkele onzer Vlaamsche leeraren, meen ik te moeten antwoorden : neen. Waarom?

« Vooreerst, omdat zij hunne gewestspraak, hun plaatselijken tongval niet genoegzaam hebben afgeleerd; dan nog omdat zij de kiesche, de verfijnde Nederlandsche uitspraak missen. » (1) Waar beschaafd Nederlandsch in den huiskring wordt gesproken, weten we nu zelf niet, doch weinig onderwijzers zijn in staat in een zuivere, puntig betoonde taal, in gepaste woorden en zwierigen vorm, een gesprek op te houden of, voor de vuist, over het eenvoudigste onderwerp te praten.

Hoe komt nu iemand, een ontwikkeld mensch, een Zuid-Nederlander van één stuk, een Flamingant, een letterkundige, die er zeer aan hecht bij elke gelegenheid beschaafd te spreken, iemand die dit nooit stelselmatig of met opzet maar altijd uit behoefte uit natuurlijken aandrift doet, hoe komt hij over de baan? Zoo hij zuiver zou spreken met gewone lieden uit zijn omgeving, gaat hij door voor een praalhans, een blaaskaak. Buiten zijn gewest vindt het elkeen natuurlijk; men luistert naar hem; men vindt hem aardig, ongewoon : « Wat spreekt die mensch lief en schoon! » Weinigen echter staan hem beschaafd te woord. Velen, en onder hen al de vrouwen, keeren

---

(1) H. VAN EYCK, *Handelingen* XXVe *Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 224.

hem den rug toe : « Ach! wat een lieve taal, ongelukkiglijk, ik versta ze niet. — Nu, ja, hij spreekt goed, doch 't is geen Vlaamsch dat, 't is Hollandsch. »

In een magazijn te Brussel:

Beschaafd spreker: Mevrouw, gaarne kocht ik een regenscherm.

Mevrouw: (in 't Brusselsch) o! m'neer, ik zal m'n dochter roepen, die klapt schuun Hollandsch. Adèle!... Adèle!... il y a un monsieur...

Ons kazerne-Nederlandsch is een alleenstaand dialect dat, over 't algemeen, door onze soldaten wordt gesproken, doch waarin de Brusselsche gewestspraak den hoofdtoon voert.

Zoo staat het met de beschaafde uitspraak der Nederlandsche taal in Nederlandsch-België.

Op de tafel van den gewonen Nederlandschen Belg komt weinig degelijke lezing. Het Fransch kent hij niet, het Nederlandsch niet genoegzaam. Wat hij kan lezen, moet geschreven zijn in koeterwaalsch, in de taal die hij Vlaamsch noemt, die hij uit het eigenlijke Nederlandsch, voor hem hoog Vlaamsch of Hollandsch, gemakkelijk weet te onderscheiden.

Hebben we nu, in de pers of in de letteren, flinke schrijvers, mannen wier talent ook in Nederland wordt op prijs gesteld, mannen die eigenlijk hun taal machtig zijn, ze niet alleen beschaafd schrijven, maar ook beschaafd spreken, dan wordt hun arbeid niet genoten, worden hun boeken niet gekocht. Dan maken de redacties de opmerking : ge schrijft te hoog, te moeilijk; men verstaat u niet.

Onze dagbladpers staat ook, over 't algemeen, beneden lof. Gewoon en plat is haar taal, ruw en boersch haar vorm. Onbeholpenheid, onbekwaamheid,

bekrompenheid zijn haar hoedanigheden. Zoo slordig als de pers in 't Noorden voorkomt met haar onmogelijke, tot verveling toe veeltallige bastaardwoorden, zoo onsmaaklijk verschijnt zij in 't Zuiden met een onverzorgde gebrekkige doodarme taal. Het volk houdt onze dag- en weekbladen zoo laag, doch op hun beurt doen ook onze opstellers niets, of weinig, om het volk te veredelen, gewoon te maken aan een meer beschaafden, rijkeren taalvorm.

De meerderheid onzer dagbladschrijvers, een aantal letterkundigen zelfs, zijn het beschaafd Nederlandsch niet genoegzaam machtig om het, naar de eischen van een ontwikkeld publiek, als voertuig van deftige, verstandlijke gemeenschap te gebruiken.

« Men kan jubelen en smalen, juichen en verketteren, zijne wederpartij eerlijk te woord staan of naast de quaestie pleiten, omhoog stijgen op de vleugelen der bespiegeling of den lezer bij den knoop van zijn vest vatten en een alledaagsch praatje voeren, om het even, en dit alles in correct Nederlandsch, het weze dan Vlaamsch of Hollandsch getint. Van zulk een correcte taal, is de dagbladpers overal elders het toonbeeld. Van de levende taal, de immer wordende, is zij elders de voornaamste tolk. In hoeveel mindere mate kan dit van *onze* pers gezegd worden.

Ik weet het wel, ik weet het wel, heeren journalisten : bekrompen toestanden, oningewijd publiek, behoefte aan ruwe middelen... Maar in 't eind het best dat te uwer verdediging kan gezegd worden is, dat de zaken in de laatste jaren een gunstiger wending genomen hebben, omdat gij u eindelijk aangegord hebt voor uwe taak, heeren gazettiers, politiekers, kunstcritikers, financiers, taalmeesters bij uitnemendheid, koks, die in de volkskeuken het

geestesvoedsel toebereidt en tot wie wij bidden: kruidt zooveel gij wilt, zout en pepert, maar laat toch, laat de saus niet aanbranden. » (1)

We weten wel dat het Nederlandsch op school lang niet wordt geëerd zooals het met recht betaamt voor de taal der meerderheid van de Belgische natie; we weten dat heel bijzonder de kennis van van het Fransch hoog wordt geroemd, dat er nagenoeg nooit wordt gesproken van het nut eener volledige kennis der Nederlandsche schrijftaal, nog minder der spreektaal; dat iemand wien men op de noodzaaklijkheid en de groote voordeelen eener beschaafde uitspraak wijzen zou, in de meeste gevallen ongeloovig of minachtend de schouders zou ophalen, doch de verstandlijke bevolking van Nederlandsch-België zal toch gaarne met ons bekennen dat de tegenwoordige toestand onhoudbaar is, dat hij de noodlottigste gevolgen na zich sleept voor het tegenwoordige en nog meer voor de toekomst van ons volk; dat dit volk, bij gebrek aan gewenschte taalkennis, nooit tot zijn maatschaplijke ontvoogding en recht kan komen; dat toch vooral de pen- en woordvoerders zich moeten beijveren om puik te schrijven en zeer beschaafd te spreken.

Gaarne nemen wij aan dat de toestand met den dag zeer verbetert, doch de verbetering komt te traag, veel te traag. Regeering, openbare machten, overheden, scholen, bijzonderen doen hun plicht niet, beseffen het noodlottige van den toestand voor ons volk niet, omdat zij er niet genoegzaam over nadenken. Intusschen blijft het Nederlandsch-Belgisch volk, omdat het geen taal genoegzaam kent, omdat

---

(1) Mr J. VAN RYSWYCK, *Tijdschr. Willemsfonds*, 1896, blz. 330.

het niet leest, niet denkt, niet beschaafd spreekt, een der minst ontwikkelde volksstammen van Europa, blijft het verstoken van de heerlijke wereldbeschaving en van alle adelende verstandlijke gemeenschap; blijft het, als een rots van eeuwige barheid, zonder leven en zonder ziel, tusschen vier volkeren van hooge kultuur: de Noord-Nederlanders, zijn broeders, de Duitschers, de Engelschen, de Franschen.

Op een totaal van 9.351 militianen trof men in Oost-Vlaanderen aan:

Kunnende lezen noch schrijven	1.739
Kunnende lezen	424
Kunnende lezen en schrijven	3.088
Volledig onderwijs genoten hebbend . .	3.953
Graad van onderwijs onbekend	147
Te zamen	9.351

In Saksen treft men 1 ongeletterde aan op 10.000 lotelingen.

De weinig of niet beschaafde vorm onzer moedertaal hier te lande is een rechtstreeksch gevolg van den slechten toestand waarin onze taal op onderwijsgebied verkeert en mede van de volstrekte onbekendheid, waarin de Zuid-Nederlanders worden gehouden met het oog op het zoo uitgebreid en veeltakkig geestesleven in 't Noorden. Doch al ware dit nu nog niet het geval, al werd aan onze taal den zeer voornamen rang gegeven, welke haar toekomt, en al was ook onze gansche bevolking ten nauwste één met het zeer ontwikkelde Nederland, nog zou dit geen reden zijn om de zuivere uitspraak maar één stond lang uit het oog te verliezen. We moeten niet blindlijk den weg van het Noorden volgen, niet dom en onbewust naäpen, niet slaafs alles overnemen. Lang niet alles wat uit Nederland komt is uit den beste, zoomin voor wat een beschaafde uitspraak als voor wat een onberisplijke schrijftaal betreft.

In *De Amsterdammer* der maand Januari 1901 schrijft L. Van Lier, een Haagsch onderwijzer, die zich opzetlijk met spraakverbetering bezig houdt, enkele artikels, *Spraakheelkunde,* waarin hij met klem en kennis wijst op de menigvuldige spraakgebreken in Holland voorkomende.

Elders lezen wij : « Onze leerlingen spreken zoo gebrekkig. Nu denk ik niet allereerst aan het onzuiver uitspreken onzer taal, niet aan de dialectische eigenaardigheden, die iedere stad en iedere landstreek kenmerken; het Amsterdamsch noch het Groningsch trekt op dit oogenblik mijne aandacht. Laat ik eens heel vrijzinnig zijn en ieder de vrijheid laten, de klanken zóó voort te brengen, als hij, dat in zijn omgeving geleerd heeft. Ik verdedig die vrijheid niet, maar ik laat haar op het oogenblik ongemoeid, omdat ik aan iets anders denk. Evenmin heb ik het oog op wat men in zijn uiterste volmaaktheid redenaarstalent zou kunnen noemen. Noch voor de eischen der welbespraaktheid, noch voor die der welsprekendheid vraag ik uw aandacht. Mijn gedachten blijven laag bij den grond : ik bedoel niets dan het zuiver technisch spreken. Ik verbeeld mij, dat dit te veel op onze scholen veronachtzaamd wordt. Vooral door de meisjes. Mijn gehoor heeft nog zijn normale scherpte, maar ik versta dikwijls de leerlingen niet... Van een meer lettergrepig woord hoort men slechts de lettergreep, die den klemtoon heeft, even aangeven, maar al de overige vallen zonder klank of kleur van de slappe lippen af. De medeklinkers worden niet aangezet, de *k* ploft niet, de *t* snijdt niet, de *r* ratelt niet. En de klinkers, de volkomene en de onvolkomene, zij lijken alle op elkander. » (1)

---

(1) Z(ERNIKE), *Het Nieuwe Schoolblad,* org. der hoofden van scholen in Nederland, 27 Juli, 1901.

« Bij de opleiding van predikanten, onderwijzers, enz., wier taak het is met hun stemmiddelen te boeien, wordt aan dit laatste (nml. de studie van de uitspraak en de stemvorming) niet de minste aandacht geschonken. Men beschouwt dit aan de onderwijsinrichtingen zooal niet als overbodig, dan toch geheel als bijzaak. Op de meeste kansels wordt 't Hollandsch zoo slecht gesproken, en de onderwijzers, die de kinderen toch moeten leeren spreken, articuleeren zelf zoo slordig, dat 't geen wonder is, dat men in Nederland zelden iemand zijn moedertaal goed hoort spreken.

Ook aan 't tooneel mocht men wel eens wat meer werk maken van de uitspraak en de stemvorming. 't Nederlandsch, dat in vele schouwburgen gehoord wordt, is in één woord leelijk. » (1)

« In Holland, waar, naar het schijnt, alles volmaakt is volgens sommige Vlamingen, is het de waarheid, dat de overgroote meerderheid der inwoners een dialect spreekt en niets dan een dialect. Ik ben dikwijls en lang in Holland geweest en dit is de indruk, dien de toestand op mij gemaakt heeft. Dit is zoo in alle landen : nergens wordt de taal volmaakt en zuiver gesproken door het gemeene volk; dit geschiedt evenmin in Frankrijk als in Duitschland of in Engeland. » (2) « Ik weet schier geen natie, die in 't algemeen hare moedertaal zoo weinig kent als de onze. » (3)

« En gij, heeren uit het Noorden, zult ook goed doen uwe *spes patriæ* af te richten in de uitspraak van de *g* en van de *r*. Er is geen letter waartegen ten

---

(1) MARIA YPES-SPEET, *Het Weekblad*, Amsterd., 3 Dec. 1893.

(2) A. PRAYON-VAN ZUYLEN, *Handelingen XXVe Congres* enz. blz. 238 en 239.

(3) V. L., *Noord en Zuid*, n. 1, 1900, blz. 48.

uwent zoo gezondigd wordt als tegen de *g*. Door de schuld uwer *g* heeft het Nederlandsch een slechte reputatie verkregen en klinkt den vreemdeling vaak pijnlijk in het oor. Niet ik heb dit vonnis geveld, maar wel de zeer bevoegde Anna Fles, uwe landgenoote, in haar welbekend boekje : « *Spreken en Zingen* » onder den pseudoniem Calcar.

Daar lees ik ook dat het meerendeel der Hollanders brouwt en nog wel in den waan verkeert dat dit brouwen, verre van een spraakgebrek te zijn, voornaam staat. » (1)

« We weten allen zeer wel dat de Noord-Nederlandsche tooneelisten niet minder dialect spreken dan de onze; als zij hier optreden, hoe dikwijls hooren wij dan niet uit den mond van het volk : O! dat ze toch wat meer Vlaamsch spraken. Daaraan is het dan ook grootendeels te wijten dat de Noord-Nederlandsche gezelschappen die hier optreden, doorgaans weinig volk lokken. » (2)

Elke taal heeft een beschaafde uitspraak. Wie een taal wil spreken, moet naar de kennis dier uitspraak streven en alles in acht nemen wat haar kan bevorderen. Wij, Nederlanders, moeten dus niets verwaarloozen, niet alleen om de zuivere uitspraak onzer taal nabij te komen, doch vooral om die zuiverheid volledig te kunnen maken. We moeten pogen alles wat we pogen kunnen om dat Nederlandsch te leeren spreken dat één is van uitspraak, betoning en woordenschat in al de gewesten, waar zich Nederlandsche volksstammen hebben neergezet : d. i. de geijkte, door boeken en beschaving tot heden toe gewordene Nederlandsche taal.

---

(1) J. van Ryswyck, *Handelingen*, *XXIII*e *Congr.*, blz. 293.
(2) Mevr. Cortebeek, *Handelingen*, *XXIII*e *Congr.*, blz. 146.

Wij hebben er op gewezen hoe maar eenig verschil van uitspraak of betoning, eenig verschil ook in den keus of het gebruik van sommige woorden, een Noord-Nederlander onverstaanbaar kan maken te Brugge, een Belg te Amsterdam. Laat ons niet aannemen dat al deze moeilijkheden in Nederland alleen voorkomen. In alle landen, bij alle volkeren, waar de landlijke gemeenschap niet wordt onderhouden door de beschaafde uitspraak, komen dezelfde moeilijkheden voor. Verscheidene van Gerhart Hauptmann's beste tooneelstukken, om er maar één te noemen : *Fuhrmann Henschel,* in gewestspraak geschreven, zijn moeten overgezet worden in genietbaar, alhoewel nog niet zuiver Hoogduitsch, om te kunnen verstaan en opgevoerd worden in Duitschland. De Fransche officieren, vooral deze, die aan de streek vreemd zijn, of geen dialect kennen, hebben vaak moeilijkheden om zich te doen verstaan door hun ongeleerde soldaten of te verstaan wat deze zeggen. Deze moeilijkheden zijn het ergst in streken, waar de taal weinig of geen verwantschap heeft met het Fransch : b. v. in Normandië, in Provence, in Bretagne.

Wij weten wel dat Cyriel Buysse schrijft : « Weinig bemind en weinig gekend in Holland, met zijn zeden en zijn gesproken taal zoo verschillend van de zeden en de taal van Vlaanderen, werden de Vlaamsche schrijvers enkel door een gering getal lezers geschat. » (1) Ook verklaart Anatole France, in een artikel in *La Petite République*, waar hij gewaagt van een onderwijzer, die onrechtvaardig door de overheid werd verplaatst : « Hij werd naar

(1) *Rev. encyclopédique Larousse*, n. 203, 24 juillet, 1899, blz. 612.

een dorp gestuurd, waar men een gewesttaal spreekt, die hij niet verstaat. Hij wordt er Grille-Cul genoemd. 't Is de eenige Fransche uitdrukking die men er kent. »

Doch al gaat het bij de groote volkeren, in de groote cultuurtalen, minstens zoo kreupel toe als bij ons, al stonden wij nog op den eersten rang van volmaaktheid, dit alles belet niet in het minst dat wij naar verbetering, naar volmaking moeten streven. De overmacht van een vreemde taal in onze gewesten heeft tot heden toe hier alle ontwikkeling der beschaafde Nederlandsche uitspraak belemmerd en wij hebben, op het gebied waarop we thans staan, oneindig veel meer te verbeteren dan de Nederlanders uit het Noorden.

« Waarom spreken wij ten Noorden van het Holsche Diep, bijna zonder uitzondering geen Fransch?

« Omdat wij het niet noodig hebben zooals gij, daar wij zelf eene beschaafde spreektaal bezitten; omdat wij het boven alle beschrijving dwaas zijn gaan vinden, de apen te zijn van een vreemd volk; omdat ons volksbewustzijn daartegen opkomt. » (1)

Wanneer wij nu zelf, wij Belgen, al de hinderpalen wegnemen die de verbetering, de zuivering der uitspraak onzer taal belemmeren, dan hebben wij alles gedaan wat wij doen kunnen om hier te lande de uitbreiding onzer taal in de hand te werken en haar stelselmatig te doen ontwikkelen.

't Mag een alleszins verheugend verschijnsel heeten, dat de Walen sedert etlijke jaren, en dit met den dag meer, naar elke gelegenheid uitzien om Nederlandsch te laten leeren aan hun kinderen; dat reeds een zeker getal Waalsche scholen

---

(1) B.-J.-F. VARENHORST, *XXVe Taal- en Letterk. Congres*, blz. 217.

aan de studie van het Nederlandsch een eereplaats geven op het leerplan; dat Waalsche kostscholen, zelfs nonnenscholen, door in 't oog springende reklaam aankondigen dat degelijk Nederlandsch wordt geleerd; dat Waalsche gemeentebesturen het groote belang beginnen te begrijpen van een flinke kennis onzer taal voor den Waalschen broeder. (1)

In vroeger jaren zou het heele Walenland minachtend de schouders hebben opgehaald tegenover een voorstel gedaan met het doel op één enkele Waalsche school Nederlandsch te leeren. De Vlaamsche Beweging heeft intusschen het Vlaamsche volk wakker geschud, het bewust gemaakt van zijn rechten, het gewezen op de schoonheid en rijkdom zijner taal en op de menigvuldige voordeelen, die aan het beoefenen der moedertaal onmiddellijk zijn verbonden.

Ons volk is ontwaakt. Het heeft den standaard van zijn aard en zijn wezen, het teeken van zijn bestaan langzaam doch statig steeds hooger gestoken.

In de scholen is de Nederlandsche taal veel meer dan vroeger vooruitgegaan. Zij prijkt op de uithangborden der handelaars en neringdoeners onzer steden. Zij begint in den handel, in het verkeer eene rol in te nemen, waarmede moet rekening worden gehouden. De vergaderingen, zittingen van allerhanden aard waar uitsluitlijk Nederlandsch wordt gesproken of waar Nederlandschsprekende woordvoerders optreden, zijn zeer talrijk, tot zelfs in het Walenland. Nederlandsch onkundige redenaars staan vaak voor een publiek dat hen niet verstaat, komen

---

(1) Onder de eerste gelukwenschen, die ons na de bekroning van dit werk toekwamen, was een brief van een ons onbekend Waalsch onderwijzer, die ons om inlichtingen vroeg en groot belang stelde in vaste regels voor een zuivere uitspraak van het Nederlandsch.

vaak op plaatsen waar zij, met al hun talent, al hun vernuft, al hun overtuiging, onmondig zijn.

De Belgisch-Nederlandsche letterkunst, onze wetenschaplijke letterkunde, en, onmiddellijk naast haar, ook de Noord-Nederlandsche, worden met den dag meer bekend, meer geschat en ook meer aangevraagd en geraadpleegd. De Belgen vragen eene Nederlandsche hoogeschool, welker bestaan niet alleen wenschlijk is maar noodzaaklijk wordt geacht door al de niet bevooroordeelde intellectueelen, die met het Zuidnederlandsche volk omgang hebben. 't Zijn niet meer enkel de Flaminganten, die den strijdkreet aanheffen : « In Vlaanderen Vlaamsch ! » De gansche Belgisch-Nederlandsche stam wordt langzaam meer ontvoogd, doet langzaam meer, alhoewel traag vooruitgaande, mede aan de geestesbeweging in ons Vaderland.

Waar vóór enkele jaren één las, één leefde in 't Nederlandsch, zijn er thans honderd.

We behoeven tegenwoordig niet meer bevreesd te wezen voor het verlies onzer taal, zelfs niet voor verbastering van taal- of landaard. Onze verfranschte adel en onze verfranschte begoede burgerij zijn der verbastering ten prooi geworden door hun onbezorgden levensstand en vooral door hun cosmopolitisch leven. Het volk groeit als de plant vast in eigen bodem, voedt zich met de sappen en de lucht van dien bodem, kan niet ontaarden al ginge over hem een duizendjarige storm van dwingelandij. Een volk wordt uitgeroeid, ontaarden doet het nooit.

De wakker wordende Vlaamsche volksmassa heeft zich, in den morgenstond harer ontwaking, met hare dichters, hare woordvoerders, hare idealisten als leiders, op de baan begeven van hare ontvoogding. Naarmate zij, onmerkbaar in den beginne,

doch zeker vorderde, groeiden hare rotten aan tot onafzienbare scharen, die onweerstaanbaar, ontzagwekkend, naar voren drongen en hun afgevaardigden uitzonden naar al de machthebbende vergaderingen, tot in de Wetgevende Kamers te Brussel.

Die scharen zijn Vlaamsch van aard, gevoed als zij zijn met de sappen van eigen Germaanschen bodem. Wie met hen in aanraking wenscht te komen, moet hunne taal kennen. Het zal in de toekomst telkens moeilijker worden nog eene betrekking te kunnen waarnemen in Nederlandsch-België, zonder de taal van het volk te kennen. De verstandige Walen beginnen die toekomst te raden, en, doorpractische menschen als zij zijn, beginnen zij er voor zorg te dragen dat hunne kinderen Nederlandsch leeren.

Doch wanneer de herwording van ons volk, zijne ontwikkeling op geestes- en arbeidsgebied, zijne ontslaving zullen toenemen; wanneer ons geheel leven in Zuid-Nederland niet alleen meer zal opgewekt en gezond worden gehouden door eene zuivere schrijftaal in de letterkunde, in de wetenschappen, in het verkeer; door eene beschaafde of eene betreklijk beschaafde spreektaal in de openbare vergaderingen, in de tempels, in de raadszalen, aangenamer, inniger, gemoedelijker zal worden gemaakt, hooger zal gaan, dan is Zuid-Nederland een cultuurvolk geworden dat waardig plaats kan innemen in den tuin der Europeesche natiën, onmiddellijk naast de andere Germaansche stammen. Hoe beschaafder eene taal wordt gesproken, hoe meer aandacht er op eene beschaafde uitspraak wordt gevestigd, hoe grooter de ijver is, waarmede op school aan eene volstrekt zuivere uitspraak wordt gehouden, des te meer zal de Nederlandsche taal het middel tot mondelingen omgang worden bij ons volk. Wel is waar,

de hoogere kringen hebben haar niet genoegzaam aangeleerd, nooit beschaafd haar leeren spreken, doch al hadden ze dit nog gedaan, en al konden velen flink en gemaklijk Nederlandsch spreken, ze zouden nog onze taal met tegenzin bezigen, waar ze staan tegenover dienstvolk en onderhoorigen, die hen niet of moeilijk verstaan. Wanneer echter de minderen zullen goed spreken, dan zal de machtspreuk : « le Flamand, c'est le patois des domestiques » al haar kracht verliezen en de grooten in Zuid-Nederland, evenals in het Noorden, zullen zich beijveren om de taal aan te leeren van het volk, niet alleen uit eigen belang, maar ook om hare schoonheid en hare zwierige welluidendheid. Niets is meer geschikt om onze taal overal te doen doordringen, om haar te te doen tronen in de feestzalen van kasteelen en paleizen, in onze groote steden en badplaatsen, in de clubs en genootschappen van voornamen, om haar te doen spreken door de vrouwen zelfs van adel en hooge burgerij, niets meer geschikt dan haar te kleeden in het fijn geplooide gewaad eener gelouterde uitspraak en haar het voorkomen te geven van eene hofprinses, die hoflijk, aanvallig en gedienstig is. Eene onzuivere taal is elken beschaafden mensch, elken ontwikkelden, elkeen die mooie dingen onmogelijk anders kan uitbrengen dan in mooien vorm, een gruwel. De beschaafde taalvorm in Zuid-Nederland is nog hoofdzaaklijk de Fransche; hij moet en zal de Nederlandsche worden, wanneer door ons volk beschaafd Nederlandsch zal worden gesproken. Doch zoolang onze taal blijft de boersche plompe holleblokkenmeid, die zij tegenwoordig voor de groote massa is, zoolang zal ze niet wandelen in de lusttuinen en salons, zoolang zal ze niet mogen neerzitten aan de huis- en vriendentafels onzer deftige burgerij.

« Het onvolmaakt, het plat spreken der taal is oorzaak, dat zij niet dan onvoldoende in de gegoede standen dringt. Enkel gesproken door de lagere klassen, verarmt zij, verliest hare reinheid, hare schakeeringen, hare welluidendheid, vindt zij minder beoefenaars. Zulks is eveneens oorzaak, dat goede Nederlandsche werken niet genietbaar zijn voor het algemeen en de moedertaal in huis en studie verdrongen wordt door de vreemde taal. » (1)

Onze taal is beoefenenswaardig om haar zelf, omdat zij het merk is van ons volksbestaan; en om haar waarde, omdat zij ongemeen rijk is, en wij met haar ruim genoeg hebben om al onze gedachten, om 't even op welk gebied ook, uit te drukken.

« Men heeft weleens minachtend de schouders opgehaald voor onzen eeredienst der moedertaal en dien geheeten kleingeestige en verachterde liefhebberij. Zij, die zoo spreken of dachten, hebben nooit het verheven en verheffende doel van ons streven begrepen. Wanneer wij in Zuid-Nederland of in Zuid-Afrika ijveren voor het recht onzer taal, strijden wij voor iets dat een volk zich niet kan laten betwisten of ontnemen zonder zich den naam van volk onwaardig te maken, zonder de lafheid te begaan zich goedschiks te onderwerpen aan miskenning en willekeur en zich rijp te maken voor verdere slavernij. Het is het begrip van recht en plicht aankweeken en onderhouden bij een volk, het te overtuigen dat het zich geen vernedering of verdrukking mag laten welgevallen, onverschillig of er stoffelijk voor- of nadeel voortvloeien uit dezen wederstand. En hoe

---

(1) Brochure Congres. *Algem. Belg. Onderwijzersbond* 2, 3, 4 Sept. 1900, blz. 53.

zou het dan eene ijdele, bespottelijke inspanning kunnen zijn bij onze taal- en stamgenooten, die eerste voorwaarde van alle zelfstandigheid in het leven te roepen? » (1)

« O, indien eenheid van uitspraak bestond tusschen Zuid en Noord, zou dat niet zijn als een bestendig Congres, en zou ons dat niet nader tot elkander brengen dan alle tot nu toe genomen maatregelen. » (2)

« Elk volk, dat nog eenig gevoel van zelfstandigheid overgehouden heeft, zal, ofschoon het andere talen niet verwaarloost, zijne moedertaal vooral op prijs stellen en haar eene zorgvuldige beoefening waardig achten.

« De Romeinen kweekten de Grieksche letteren aan; zij maakten de jeugd er reeds vroeg bij bekend; nochtans werd daardoor niet de minste afbreuk gedaan aan de taal des lands. Deze in de eerste plaats te beoefenen en in al hare zuiverheid den jongelieden over te leveren, hield elke Romein voor plicht. Zij genoot ook steeds de voorkeur bij het behandelen van openbare zaken, zelfs in den omgang met volken, aan eene andere taal gewoon. Men achtte het beneden de waardigheid van het Romeinsch volk eene vreemde taal te bezigen. » (3)

« Is er iets dat van 's menschen verheven aanleg getuigt, en rijke stof tot navorschingen geeft, het is de spraak of de taal, heerlijk vermogen, waardoor wij onze denkbeelden en gewaarwordingen op eene geregelde en verstaanbare wijze aan andere mede-

---

(1) MAX ROOSES, *Handelingen XXIIIe Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 63.

(2) J. VAN RYSWYCK, *Handelingen XXIIIe Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 296.

(3) J.-M. SCHRANT, *Nederlandsche taal- en letterkundige lessen* door E. VAN DRIESSCHE, Brussel 1860, blz. 235.

deelen. Uit dit oogpunt beschouwd verdient elke taal, hoe ruw en onbeschaafd, de aandacht eens wijsgeers en houdt die werkelijk gaande. Hoe zal ze niet de aandacht opwekken, wanneer zij zich daarenboven door eigendommelijke schoonheden aanbeveelt. » (1)

« Vijandin van ruwe klanken, tracht zij die, zooveel mogelijk, voor te komen, weg te nemen of te verzachten. Zij houdt tusschen weekheid en ruwheid het matige midden, en omkleedt hare deftigheid met edelen zwier....

« De Nederlandsche taal onderscheidt zich zoowel door keurigheid als door deftigheid. Zij noemt de zaken bij derzelver waren naam. Zij meet de woorden naar de denkbeelden eigenaardig af; en weet deze, met derzelver onderscheidene wijzigingen zoo bepaald en juist uit te drukken, dat zij daarin niet alleen de Fransche, maar soms ook de Grieksche en Latijnsche taal overtreft. » (2)

Onze taal moet veredeld worden om te veredelen. Een flink schrijver vindt lezers, een zuiver sprekend redenaar wordt aanhoord. Vele Vlaamsche redenaars treden reeds overal in ons land op, doch deze die het best spreken, behalen overal den meesten bijval. Op den dag, waarop, in handel en wandel, onze taal de plaats zal hebben veroverd, waarop zij in België recht heeft, zullen de openbare machten gedwongen worden, door den drang der omstandigheden alleen, haar overal te gebruiken waar het past. Op den dag dat onze leeraars, al onze geleerden, zullen doordrongen zijn van de wezenlijke behoefte die er bestaat niet alleen Nederlandsch aan te leeren om het te kunnen lezen en betamelijk goed te

---

(1) J.-M. SCHRANT, Aangehaald werk, blz. 237.
(2) J.-M. SCHRANT, Aangehaald werk, blz. 240, 241.

schrijven, maar ook om het vlot en zuiver te kunnen spreken, zal men niet meer behoeven te strijden om het Nederlandsch boven het Fransch te doen plaatsen in al de onderwijsgestichten van Nederlandsch-België, of om een Nederlandsche hoogeschool te verkrijgen. Noodwendigheid en eigenbelang zullen eischend optreden en de Regeering, hoe zij ook over de zaak in haar beginsel moge oordeelen, zal gedwongen zijn toe te geven. Dan wordt onze taal het voertuig onzer beschaving. Dan neemt zij in ons leven denzelfden rang in als tegenwoordig het Fransch. Onze schrijvers, onze sprekers, onze geleerden zullen den waardigen toon houden hunner verstandlijke ontwikkeling en niet meer behoeven te vreezen zich te wenden tot een bevolking die hen niet zou verstaan in de eigene moedertaal.

« De vervlaamsching van het onderwijs », en zeker niet minder de uitbreiding der beschaafde uitspraak onzer taal, « zal bijdragen om de kloof te dempen, die tusschen de burgerij en het eigenlijke volk bestaat. Thans spreekt het volk uitsluitend Vlaamsch; de burgerij, vooral de hoogere burgerij, daarentegen Fransch, en kent de taal van het volk niet of slechts onvolkomen. Daardoor wordt de burgerij verhinderd op het volk den beschavenden invloed uit te oefenen, waartoe zij door hare kennis en hare hoogere ontwikkeling geroepen is. Dientengevolge blijft het vreemd aan den vooruitgang, het keert zich meer en meer af van de hoogere standen. Wanneer de burger, de landbouwer en de werkman, evenals vroeger, dezelfde taal zullen spreken, zal hierin eene aanzienlijke verbetering zijn gebracht. » (1)

---

(1) J. MAC LEOD, *Taal en Kennis*, 2de druk, Gent, Ad. Hoste, 1895, blz. 3.

« Sedert enkele jaren is er in de gemoederen der Vlaamsche volksmassa een ontzaglijke beweging ontstaan.

« Door het houden van volksvoordrachten en meetings, door het stichten van volksbibliotheken, door het verspreiden van talrijke Vlaamsche politieke dagbladen van de meest verschillende gezindheden, alsook van goedkoope boeken en vlugschriften, door de inrichting van het landbouwonderwijs heeft men het Vlaamsche volk uit zijn slaap gedeeltelijk opgewekt. De besten uit de volksklasse verlangen van lieverlede ernstiger lectuur dan politieke couranten en geïllustreerde romans. Reisverhalen, werken over landbouw, hovenierderij, natuurlijke wetenschappen en sociologie wekken hunne belangstelling op. Door het lezen van dergelijke werken gaat voor hen een nieuwe wereld open; daarbij ondervinden zij echter dat de mondvol Fransch, dat zij met zooveel moeite hebben geleerd, tot niets dient, want daardoor zijn zij niet in staat gesteld Fransche boeken te verstaan; — van den anderen kant komen in de Vlaamsche boeken talrijke woorden voor die ze niet begrijpen! — De gevolgtrekking is, dat zij geen enkele taal kennen, dat hooger geestesvoedsel voor hen ontoegankelijk is; aldus beginnen een aantal werklieden en landbouwers te begrijpen dat men in de school beter zou doen goed Nederlandsch te leeren, in plaats van onvolkomen Vlaamsch en onvolkomen Fransch. » (1)

Naarmate het Vlaamsche volk zijne taal beschaafder zal spreken en in hooger aanzien zal doen stijgen, zal degelijker taalonderwijs zich opdringen, zal de verfransching van lieverlede afnemen om plaats te

---

(1) J. MAC LEOD, *Taal en Kennis*, 2de druk, Gent, Ad. Hoste, 1895, blz. 14.

maken voor de eigene moedertaal, die als natuurlijke levensgezellin van ons volk, op den voorgrond zal treden.

Vreemde landen zijn nog wel eens verkeerd ingelicht omtrent onze taal. Daaraan hebben wij natuurlijk alleen schuld, omdat wij het Nederlandsch niet genoeg gebruiken en vooral niet algemeen als voertaal van ons denken.

« Man unterscheidet die stark von einander abweichenden Dialekte Westvlämisch, Ostvlämisch, Brabantisch und Antwerpisch und Limburgisch.

« Jetzt aber ist wieder ein neues Kulturvlämisch im Entstehen begriffen, zwar sich eng auschliessend an die allgemein verstandene holländische sprache, aber mit starken Gemisch von eigenen Dialekten.

« Von der niederländische Schriftsprache aber wollen die sogenannten Vlaminganten, die Radikalen der vlämische Bewegung, die 1840 entstand, nichts wissen. » (1)

« Voor korten tijd heeft de heer Hirsch, secretaris van de *extension universitaire* van Brussel, in een Amerikaansch tijdschrift een opstel over de University-extension in België geschreven. In dit opstel wordt onder anderen verteld, dat het Hooger Onderwijs voor het volk in de Vlaamsche provinciën van België onmogelijk is, daar de patois die aldaar gesproken worden, niet alleen van de eene stad tot de andere, maar zelfs van het eene dorp tot het andere zoo diep verschillen dat de bewoners elkander niet verstaan. » (2)

Ziedaar een Belg, misschien een persoon die

---

(1) F.-A. BROCKHAUS, *Konversations-Lexikon*, aangehaald door PRAYON-VAN ZUYLEN : *Germania*, 1898-99, blz. 122.

(2) J. MAC LEOD. — *Taal en Kennis*, blz. 19.

Nederlandsch verstaat, die over onzen taaltoestand oordeelt als een blinde over kleuren. Doch niemand dan wij alleen verwekken die woorden, omdat we de vreemdelingen en zij, die onze taal minder goed kennen, minder of in 't geheel niet genegen zijn, zelden of nooit in de gelegenheid stellen een onderhoud bij te wonen in beschaafd Nederlandsch. Wanneer in België als in Nederland onze moedertaal tot haar recht zal zijn gekomen, zal zij deel uitmaken van onze nationaliteit, zal zij één wezen met ons Volk, optreden waar ons Volk optreedt, tronen waar ons Volk troont, zij zal in de openbare vergaderingen klinken, zoo dikwijls als tot dat gedeelte der Belgen moet worden gesproken, dat haar uit de natuur heeft ontvangen als vorm van zijn denken. Het geestesleven van het Vlaamsche Volk, opgewekt, krachtiger gemaakt door een volledige kennis van het Nederlandsch, zal zich vereenigen met het Noorden. Al bestaan er staatsgrenzen, de grenzen die uit onbekendheid, uit onverschilligheid de zielen scheiden, de harten, de breinen en de vernuften, zullen wegvallen voor eene meer en meer zich ontwikkelende verbroedering van Noord en Zuid, rondom dezelfde bron van verstandlijke gemeenschap, waaruit het leven borrelt der Kunsten, der Letteren, der Wetenschappen.

Wij kunnen wel enkele oogenblikken treuren en jammeren bij de doffe kleur van onzen taalhemel. De pessimisten onder ons kunnen wel eens wanhopen. Wij, we zijn overtuigd dat het Belgisch Nederlandsche volk, onder de bescherming zijner groote vrijheden, op den weg is eener, ja, nog zeer jonge doch schitterende toekomst. Het groote Vlaanderen der Middeleeuwsche gemeenten, het Vlaanderen van Van Maerlant, Artevelde, Mercator, Justus Lipsius, Simon Stevin, het Vlaanderen der gothische kathe-

dralen en stadhuizen; het eeuwige Vlaanderen van Rubens en zijne school kan niet sterven. « Mère Flandre peut dormir, mourir jamais. » (1)

Wanneer ons volk volmondig zijne taal zal bezitten, zal de Nederlandsche letterkunde hier te lande machtige uitbreiding nemen, het Hollandsche geestesleven, de verfijnde Hollandsche beschaving zal hier meer bekend worden, onze nationale fierheid opbeuren, ons meer bewust maken van onze macht en waardigheid als Nederlandsch volk, ons karakter en onze geaardheid, erg bedorven, vaak verbasterd door Fransche wuftheden, gezonder, kerniger, ernstiger, krachtiger maken, onze macht verdubbelen om in ons eigen land onze rechten te doen gelden, om in de beschaafde, handeldrijvende, noeste nijverheidwereld gewichtiger voor te komen en onzen cosmopolitischen invloed oneindig te vergrooten.

Ons volk zal zelf gaarne beschaafd spreken; het zal in voeling komen met ontwikkelde menschen, staats- en gemeentebeambten, die beschaafd spreken; het zal reiner denken, in reiner vorm zijne gedachten kleeden. Onderwijzers, leeraars, hoogleeraars, wetgevers, rechtsgeleerden, notarissen, waardigheidsbekleeders van allen aard zullen vlot Nederlandsch spreken; het zal een lieve leven wezen in Zuid-Nederland, als Zuid-Nederlanders van hart en aard, van taal en zeden te leven.

Dit opgewekte volk zal indruk maken op onze landgenooten, de Walen, en de Nederlandsch onkundigen. Het Nederlandsch zal in de Waalsche scholen binnendringen en daar aldra dezelfde plaats innemen als thans het Fransch bij ons. In de Nederlandsch

---

(1) Ch. de Coster, *Thyl Uilenspiegel.*

sprekende gewesten zullen we niet meer behoeven Fransch te spreken of vertalingen te doen voor Walen, die onze openbare vergaderingen, onze vriendenkringen, onze genootschappen bezoeken. Wij zullen, door onze eigene taalbeschaving, het Nederlandsch meer frissche bronnen van onverdorbare verjonging bezorgen. Ook in Zuid-Nederland liggen taalschatten verborgen « oude gesteenten, zegt Stijn Streuvels, kostbaarder dan veel nieuws. »

« Duide mij ten kwade wie wil dat ik het woord opneme ter verdediging van zoo menig verstooteling in het woordenregister van het Zuiden... Ik heb echter de vaste overtuiging dus doende te werken, niet ter verarming en ter vernedering, maar ter verrijking en veredeling van de taal des vaderlands. » (1)

Wat met recht kan ten laste gelegd worden aan de Afrikaanders, Kapenaars, Oranje-Vrijstaters en Transvalers, kan ook eenigszins toegepast worden op ons.

« Wanneer men er aan denkt, dat op wel niet vele, maar toch hoogst belangrijke punten der morphologie, de spraakkunst in engeren zin, van 't Afrikaansch is gaan verschillen van onze taal, — ik herinner aan 't verloren gaan van 't imperfectum en van 't onzijdig geslacht — dan zal men beseffen dat voor de Afrikaners het *spreken* van Hoog-Hollandsch (verstaan doen ze 't allen) geen gemakkelijk werk kan wezen. » (2)

« De Afrikaanderpartij maakt zich schuldig door het plegen van een langzamen zelfmoord » door niet

(1) J. MUYLDERMANS, *Dietsche Warande en Belforl*, 15 Apr. 1900, blz. 496.

(2) Dr D.-C. HESSELING, « Taal en Letterk. in Z. Afrika » aangehaald door de *Holl. Revue*, nr 6, 1900, blz. 414.

te werken voor haar taal... De nauwe banden waarmee een taal diegenen die haar bezigen, aan elkaar bindt zijn er niet en eerlang verbasteren zij in het geheel. »... « Doet uw best een voorliefde voor onze taal in uw kind te wekken, en die liefde zal een sterke band zijn om ons Afrikaanders getrouw bij elkaar te houden. »... « Behouden zij (uwe kinderen) de taal dan behouden zij ook de zeden en beginselen die wij van de Hugenoten en Geuzen overgeërfd hebben. » (1)

Het vereenigde Noord en Zuid, het machtiger, gezonder Nederland, omkranst met de glorie van Rubens en Rembrandt, zal naar de afgelegene Nederlanders van Zuid-Afrika, met den band van inniger verbroedering, zijne beschaafde taal brengen als pand voor eene heerlijker toekomst. Wij mogen de hoop koesteren dat, in den loop der naaste eeuwen, het Nederlandsch, op de wieken eener vrije ontwikkeling, overal zal heerschen waar volkeren wonen van Nederlandschen oorsprong.

---

(1) *Ons Land*, overgenomen door *Neerlandia*, Nov. 1900.

HOOFDSTUK II.

Nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal met het oog op 's volks beschaving.

WAREN we niet sedert eeuwen een verdrukt en vooral op taalgebied verdrukt volk geweest, was ook niet weer, en ditmaal met een meer dan ooit overheerschend vermogen, sedert 1830 tot nog voor enkele jaren, het Fransch de toongevende taal, het voertuig van alle hoogere ontwikkeling in België, 't zou hier te lande, evenmin als elders, vertoog behoeven dat de eigene taal des volks, zij, die uit het volk is geworden en één is met zijn natuur- en geestvermogens, het eerste, het voornaamste, het doelmatigste middel is tot alle beschavende ontwikkeling en verkeer.

Ons is, buiten Belgisch-Nederland, geen enkel vrij volk in de wereld bekend dat zijne taal zoo verwaarloosd heeft, of, erger nog, aan den rijkdom, de zwierigheid, het torsend vermogen zijner moedertaal zoo zeer schijnt te twijfelen dat deze taal niet uit den aard der omstandigheden zelf het eenige middel is en blijft van beschaving en volksverkeer. Vooral wanneer zij dit alles reeds, eeuwen lang, onafzetbaar is, en in de naaste vele eeuwen nog blijven zal, voor een volk van millioenen menschen in onze buurt, een volk dat voor geen enkel beschaafd volk in de wereld moet achteruitgaan.

Doch in Zuid-Nederland wordt het Nederlandsch niet algemeen zuiver gesproken en daaraan, wij herhalen het enkel, moet zijn gewilde achterlijkheid worden toegeschreven.

Die achterlijkheid alleen met onze Noorderbroeders is verbazend groot : « Kan men zeggen, dat ons volk, zooals het zich van het jaar der rampen, 1585, tot heden heeft ontwikkeld, er uitziet als een cultuur-, als een homogeen cultuurvolk?

« Helaas! Blind moet men wezen of allerminst Plato boven de waarheid stellen, om op deze vraag bevestigend te durven antwoorden.

« Vast hebben velen onzer nog de herinnering niet verloren aan zeker geruchtmakend opstel, even na het Congres van Gent in *De Gids* verschenen, en duidelijk het bewijs leverend, dat het Vlaamsche volk van heden, *in zijn geheel,* zelfs op den scherpzienden Noord-Nederlander niet den indruk maakt, een cultuurvolk te zijn.

« Ik wil dit bedroevende en voor mijn nationaal gevoelen beschamende onderwerp niet in 't lang en in 't breed ontwikkelen. Ik wil u enkel uitnoodigen, Zuid-Nederland in het opzicht van de cultuur te vergelijken met Engeland, Duitschland en Noord-Nederland. Gezwegen zelfs van de uiterst geringe dosis kennissen waarmede, hier te lande, o! de onbemiddelde werkman niet enkel, maar zelfs de gewone burgerman is toegerust, wil ik er alleen op wijzen, hoe, op slechts eenige honderden uitzonderingen na, ons *geheele* volk, ter uitdrukking van zijn gevoels- en gedachtenleven, over niets anders beschikt dan over een gewestelijk, erger, een plaatselijk dialect, dat men van een zuiver wetenschappelijk standpunt uit *nog* zoo belangwekkend kan heeten, maar dat niettemin volkomen ongeschikt is om het voertuig te wezen of tot

kenmerkend teeken te dienen van ware, moderne cultuur. » (1)

Wel is waar leeft de Waalsche bevolking onzes lands in betreklijk beteren toestand. Daar de welstand bij onze Zuidlijke landgenooten grooter is dan bij de Vlamingen, hebben zich ook de Walen beter kunnen laten onderwijzen en zijn meer ontwikkeld. Doch wanneer men den middelmatigen volksstand, de kleine boeren en de kleine burgerij, die menschen die in Nederlandsch-België, zooals men dat gelieft te noemen, de twee talen kennen, doch geen enkele goed, vergelijkt met denzelfden Waalschen middelstand, dan is het verschil zeer aanzienlijk. De Waalsche kleine boerenstand studeert in de landbouwbladen, in tijdschriften over hoender- en bijenteelt, bemoeit zich veel meer met staatkunde, met sociologie, is meer ondernemend, minder schuw, meer van persoonlijke waardigheid en eigen macht bewust, over het algemeen bevriend met vooruitgang en wetenschap, sneller ingenomen met nieuwe uitvindingen. De Waalsche kleine burgerij is erg bedrijvig, erg vooruitstrevend, haat den ouden slenter, leest zeer regelmatig de dag- en weekbladen, houdt zich bepaald op de hoogte der zaken van ons land, durft op handelsgebied de stoutste ondernemingen aan.

Over het algemeen lezen onze Vlaamsche boeren weinig of niet. Zij vreezen het boek en de wetenschap evenzeer, omdat zij beiden mistrouwen, te bijgeloovig zijn, te zeer aan den ouden slenter hechten, moeilijk en zeer traag vooruit willen, alle nieuwigheid, ook de beste, met minachting of onverschilligheid bejegenen. Onze kleine burgerij meent

(1) Pol de Mont, *Handelingen XXIIIe Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 445.

veel te weten, doch eigenlijk weet zij weinig grondigs. Zij is door den band al even kleingeestig als de dorplijke bevolking, houdt zich al even weinig met verstandlijke ontwikkeling bezig. Indien de beschaving in Nederlandsch-Belgiё lager staat dan in 't Walenland, lager dan elders in den vreemde, is dit de schuld van onzen minder beschaafden middenstand, van onze minder beschaafde arbeidersklasse.

Waarom zijn dan de Walen in beschaving meer vooruit dan de Vlamingen? Is 't omdat de Germanen plomper zijn van geest, karakter en natuur dan de Gallen? De hooge ontwikkeling van het Duitsche volk antwoordt daarop afdoend ontkennend. Is wellicht de Dietsche stam van den Germaanschen taaltak minder voor hoogere beschaving vatbaar dan de Waalsche tak van de Latijnen? Maar dan zou toch Nederland, dan zou Plat-Duitschland geene bevolking hebben zoo ontwikkeld en met zulke geestescultuur als dit tegenwoordig niet alleen in de steden, maar ook bij de plattelanders van Holland en Plat-Duitschland het geval is.

In Nederland bedraagt het getal ongeletterde lotelingen 65 op 1.000. In de verschillende Vlaamsche provinciën van België waren de getallen in 1897 als volgt :

Lotelingen.

Volkomen ongeletterde.		Die alleen lezen kunnen
Limburg	91 °/oo	?
Antwerpen	95 °/oo	11.5 °/oo
West-Vlaanderen	117 °/oo	27 °/oo
Oost-Vlaanderen	187 °/oo	32 °/oo

(Zie MAC LEOD. — *Nieuwe Wegen* in *Van Nu en Straks*, Maart 1901).

Al die volkeren hebben eene beschaafde spreek-

taal. Ook de Waal heeft eene beschaafde spreektaal en bezigt die bij elke gelegenheid, is die ook machtig, verstaat alles wat in deze taal geschreven is, het technisch wetenschaplijk somtijds maar alleen uitgezonderd. De Waal spreekt niet van het Fransche Fransch, van het hoog Fransch van Fénelon, Victor Hugo, Renan, Balzac, Zola. Hij leest dit alles als gewoon Fransch, als dat beschaafde Fransch hetwelk hij op school heeft geleerd en dat hij ook nagenoeg dagelijks of altijd in den omgang met vreemdelingen en beschaafde lieden bezigt.

De Belgische Nederlander leert op school zijn taal zeer gebrekkig aan; hij spreekt haar nooit beschaafd. Zoodra zij boven het peil van den gewonen omgang stijgt, verstaat hij haar niet of zeer moeilijk. Hij leest geen Fransch, omdat hij het niet genoegzaam kent; hij leest geen dan alledaagsch drukwerk, omdat hij het beschaafd Nederlandsch niet genoeg machtig is; hij blijft alzoo naast den vooruitgang stilstaan en een achterlijke op het gebied van beschaving en wetenschaplijke ontwikkeling. « Laten wij medelijden hebben met die tallooze Vlamingen, die als paria's leven in afzondering, en zullen sterven zonder de groote wereldbeschaving, die hen aan alle zijden omringt, te hebben gekend, terwijl hunne Noorderbroeders, *die dezelfde taal spreken*, zooveel hooger staan. » (1) Om den Vlaming te plaatsen naast de volkeren zijner verwantschap, moeten wij hem eene beschaafde spreektaal geven, die hij zich door het gebruik elken dag beter zal aaneigenen, die in zijn geheugen en in zijn mond met den dag rijker zal worden aan woorden, fijner en edeler in uitspraak

(1) MAC LEOD, *Nieuwe Wegen* in *Van Nu en Straks*, Maart 1901.

en betoning. Die taal moet de Nederlandsche wezen, omdat zij eigen is met zijn natuur en zijn geaardheid.

« Wanneer wij in alle streken, waar onze taal gesproken wordt, aandringen en medewerken om die taal beter te doen kennen, meer te doen beminnen, haar te louteren en te verheffen, dan vervullen wij een duren plicht. Die taal is en zal altijd blijven het werktuig der ontwikkeling van den mensch. De moedertaal is de natuurlijk aangeduide vorm, waarin hij kennis opdoet, denkt en zijn gedachten uit; hem dwingen een anderen vorm in plaats van dezen aan te nemen is niet alleen zijn recht krenken, het is zijn ontwikkeling belemmeren. Wie zijn taal niet leert kennen naar behooren, verarmt zijn geest; wie een andere taal beoefent dan die van zijn volk, blijft zonder invloed op zijne medeburgers. Met de eerbiediging onzer taal staat de zedelijke verheffing van ons volk, met het verspreiden harer kennis, zijne verstandelijke opbeuring in nauw verband. In onze dagen van demokratische hervorming dringt zich nog meer dan vroeger eene zorgvuldige beoefening der taal op. Meer en meer worden mannen uit het volk geroepen om hunne denkbeelden voor hunne makkers in openbare vergaderingen uit te spreken en te verdedigen. Het is in hun en in aller voordeel dat zij helder denken en hunne meening duidelijk uiteenzetten; het is een punt van eer voor ons allen, dat in onze openbare vergaderingen een taal gesproken worde, die noch den spreker noch den hoorder doet blozen.

« De tijden zijn voorbij toen men dacht en zegde : een volk kent zijn moedertaal van zelf en hoeft ze niet in de school te leeren. Maar de tijd is nu gekomen waarop wij zeggen mogen : de Nederlan-

der kent zijn taal. Integendeel alles bijeengenomen is er geen volk in de wereld — van Zuid-Nederland althans gesproken en om van Zuid-Afrika te zwijgen – dat zijn taal zoo weinig kent als het onze. Daarin ligt een oorzaak van verachterdheid, een hinderpaal tot toenadering der klassen, waarvan de hoogere zich schaamt een zoo weinig beschaafde taal te spreken als die klinkt uit den mond van het volk. Wie bijdraagt tot het verdwijnen van dien toestand verricht geen werk van liefhebberij maar van het hoogste nut. » (1)

Het voorbeeld moet van boven komen. De volksklassen moeten uit den mond der beschaafden vernemen wat schat van rijkdom, schoonheid, zwierigheid en deftigheid er opgesloten ligt in onze beschaafde moedertaal. Hebben we tot heden met het geven van dit voorbeeld nog niet begonnen, dan zijn we eenvoudiglijk plichtvergeters geweest, menschen van slenter en rampspoedige behoudsgezindheid, die misschien wel bij gelegenheid gaarne sermoenen over het « verachterd Vlaanderen », over de « verwaarloozing van Nederlandsche taal en letteren » doch nooit in de praktijk naar het spreekwoord : « Woorden wekken, voorbeelden trekken » hebben gehandeld. Nu, « willen is kunnen. »

« Indien we allen, zonder valsche schaamte, er ons op toeleggen wilden, welk een stap! Niet alleen op taalkundig maar ook op æsthetisch gebied. Ik zei het onlangs tot eene dame, die niet tot de onzen behoort, die bij voorkeur het oor leent aan de lokkende stem uit het Zuiden en niettemin veel

---

(1) MAX ROOSES, *Handelingen XXIII*e *Nederl. Taal- en Letterk. Congres*, blz. 64-65.

opheeft met de verheffing en veredeling van onze volksklasse. Ik zei haar dat wij het volk moesten voorgaan met het levend voorbeeld van onze gehechtheid aan eigen taalschoon, van onzen eerbied voor edele, zuivere taalvormen.

« Zij hield het voor een dwazen inval, een flamingantendroom. Mijne argumenten, wis verkeerd voorgedragen, stieten af op het kuras harer vooroordeelen en ik trok mij erbarmelijk uit den slag met een : *si c'est un rêve, laissez-nous rêver* — of eenige andere onnoozelheid.

« Maar bij gebrek aan tegenwoordigheid van geest bezat ik *l'esprit d'escalier* en, toen zij henen was, trof het mij dat ik haar had moeten zeggen : Mevrouw, gij die zijt de keurigheid in persoon, gij duldt niet het minste krenkje in uw opschik, in uw hoedje, niet het minste vlekje op uw handschoentjes. Wanneer gij die handschoentjes afstroopt — neen, verwijdert met eene gratie die de vrucht is van gewetensvolle oefening, zoo komen daar vingertopjes te voorschijn aan welker verzorging niet te vergeefs is gearbeid door de natuur en door de kunst. Welnu, wanneer gij de lippen opent om lucht te geven aan het edelst dat in u is, aan de taal uwer vaderen, zou dit niet dienen even keurig verzorgd te zijn? » (1)

Wie met taalonderwijs bij kinderen belast is, dient even de psychologie na te kijken.

De verstandlijke vermogens kunnen als volgt ontleed worden :

1° de *waarneming* of het vermogen indrukken te ontvangen die hun oorsprong hebben in ons binnenste of in onze omgeving;

---

(1) J. VAN RYSWYCK, *Hand. XXIIIe Taal- en Letterk. Congres*, blz. 295.

2° het *begrip* of het vermogen de verhouding en de verbinding der voorwerpen ons door de ervaring voorgesteld waar te nemen;

3° het *geheugen* waardoor wij de kracht bezitten om ons te herinneren wat we gedacht hebben;

4° de *verbeelding* of het vermogen zaken uit te denken, die wij niet door deze ondervinding hebben kunnen opdoen. (1)

« De waarneming is de grondslag van ons leven, want het is zij die al de vermogens van ons leven werkdadig maakt.

« Om goed te zien moet men bekijken, om goed te hooren moet men luisteren, en zoo is 't met al de zinnen die nooit verwaarloozen ons de indrukken te geven die tot hun gebied behooren, indrukken die men met aandacht moet verzamelen, zelfs met zorg moet opwekken, zoo we willen verlicht worden door alles wat we enkel door hen kunnen vernemen. De waarneming is tezelfder tijd een lijdend en een dadig vermogen, lijdend in zoover zij indrukken ontvangt, dadig in zoover zij ze zich toeeigent om er voordeel uit te trekken. » (2)

Uit de waarneming ontstaat het begrip, door, zooals we reeds zegden, niet alleen de voorwerpen afzonderlijk en afgetrokken maar in onderling verband met elkaar, 't zij positief, 't zij negatief, in den geest te prenten.

Deze arbeid geschiedt stellig niet willekeurig, doch gansch onder het beheer van twee groote faktors, ons met het begrip geschonken, om dit laatste bij het ware te houden en af te wenden van het

---

(1) Vergelijk P. GIRARD, *De l'Enseignement régulier de la Langue maternelle*, livre 3me, chap. 1er, 8me édit., Paris, 1881, blz. 78.

(2) P. GIRARD. Aangehaald werk, blz. 81.

valsche. Deze factors zijn : de *harmonie* en de *duidlijke oorzaak.*

De harmonie is ons ingeboren. Door haar aanvaarden wij als waarheid al wat strookt met reeds vroeger opgevatte denkbeelden, omdat we, ten rechte of ten onrechte, vertrouwen dat zij de echte beelding zijn der voorwerpen.

Zij verwerpt als valsch de denkbeelden, die zich aan ons voorstellen, in tegenstelling met deze, die we reeds als waar opnamen. Over 't algemeen nemen wij de waarheid aan en verwerpen stelselmatig de valschheid, omdat zij tegennatuurlijk is.

Uitgaande van het eigen *ik,* kan het begrip zich door de duidlijke oorzaak bewegen in de stoflijke wereld ofwel opvliegen naar het rijk der geesten. Het kan even goed de wederzijdsche verhouding beschouwen tusschen den geest en het lichaam :

« De harmonie is de ziel van onze ziel en besluit in zich een schaal van schatting. » (1) Door deze stelt zij den prijs der wezens vast door ze met elkaar, met het oog op hun hoedanigheden, te vergelijken.

Wanneer het kind naar de school komt, bewandelt het reeds het gebied der zedenleer. Vroeger oordeelde het omtrent daden, woorden, genegenheden en aandoeningen, hem ter kennis gekomen, naar hun min of meer nadeelige gevolgen voor hem. Toen was het belang alles. Thans beoordeelt het alles op zich zelf en buiten de gevolgen : zijn oordeel wordt gevormd naar aanleiding der harmonie of overeenstemming die onze gedachten beheert.

De moeder, de leeraar toonen een voorwerp aan het kind en benoemen daarbij dit voorwerp.

---

(1) P. GIRARD, blz. 81.

Nooit wordt een naam, een woord aangeleerd zonder dat daarbij het voorwerp wordt aangeduid dat dezen naam draagt. Ook in het verstand van ieder kind staat het voorwerp nooit zonder zijn naam. Het geheugen der zaken leeft nooit zonder het geheugen der woorden en omgekeerd. Wanneer in het huisgezin buiten dezen stelregel wordt gegaan, blijven waarneming en begrip bij het kind gesloten. Wanneer in de school later ook, door misverstand op gebied van taal, onderwijs of door het gebruiken of volgen van slechte leerwijzen, het taalonderwijs bloot woordenkramerij of louter van buitenleeren wordt, maakt het kind niet meer den minsten vooruitgang. Een praktisch taalleeraar onderwijst nooit een nieuw woord, tenzij hij eerst de nieuwe zaak voor de oogen der kinderen hebbe gebracht.

« Het geheugen is altijd het vermogen der herinnering. » (1)

Het voert ons in 't verleden terug doch onderwerpt zich aan onze bevelen en brengt voor onze oogen het nieuwe, dat wij van hem vragen. 't Is een magazijn waarin worden gerangschikt de verschillende aandoeningen der waarneming en de verschillende denkbeelden die we vroeger gevormd hebben. De kracht der herinneringen is altijd evenredig met de duidelijkheid der gevoelde indrukken en met het ingeboezemde belang. Het overige verdwijnt zonder sporen achter te laten.

« De herinneringen worden nu niet verward onder elkaar opgehoopt in den schat, waarin ze worden bewaard. Zij worden er verbonden en gerangschikt in goede orde; de zielleer noemt dit : *natuur-*

---

(1) P. GIRARD, blz. 87.

lijke schikking der denkbeelden. Die schikking geschiedt naar tijdsorde, doch ook naar de plaatsen. Alzoo worden de denkbeelden aan elkander verbonden en wordt hun herinnering in het geheugen door dit onderling verband zeer vergemaklijkt. Een andere schikking wordt geregeld door de overeenkomst der voorwerpen die elkander natuurlijk naderen. » (1)

« De schikking der denkbeelden door de natuur van onzen geest voor ons gedaan, levert groote middelen van opvoeding op. » (2)

« Het geheugen is tot elke werkzaamheid des geestes noodig. Niet alleen is de geest zonder dit onbekwaam tot denken, maar krijgt ook niet de minste heldere waarneming van een voorwerp dat de zinnen treft : want de helderheid vereischt punten van vergelijking en deze kunnen niet geschieden zonder herinneringen. » (3)

De verbeelding zoekt, vindt uit, schept, door de stoffen, haar door de ondervinding verschaft, uit hun verband te slaan en ze in nieuwe verbindingen te ordenen. Zij brengt in de spreektaal nieuwe vormen, nieuwe betoningen, beschaafder elementen tot stand; zij verjeugdigt bestendig het wezen der spreektaal en is oorzaak dat deze steeds in verbetering vooruitgaat; zich meer verspreidt en meer bevalt. « Zij tracht er het *schoone* teweeg te brengen dat eigenlijk niets anders is dan de volledige overeenstemming van al de deelen eener welkdanige samenstelling. » (4)

---

(1) P. GIRARD, blz. 87.
(2) Id. blz. 88.
(3) Id. id.
(4) Id. blz. 90.

« Zoo al de verstandlijke vermogens van het kind dat naar de taalles komt reeds langen tijd in werking zijn, alhoewel nog maar zwakjes, zijn toch zijn eerste pogingen niet in overeenstemming; de waarneming overheerscht en na haar de verbeelding. Het begrip is ten achter terwijl het nochtans de bovenhand moet krijgen en meer en meer redelijk worden door steeds beter en beter in een altijd wijder wordende omgeving de groote grondstelsels toe te passen die hem zijn geschonken om zijn arbeid te regelen. De plicht der opvoeding is het tot stand brengen van de harmonie tusschen de vermogens tezelfder tijd gevergd door de natuur van den mensch, zijn waardigheid en zijn voorname belangen. » (1)

Aan de hand van Pater Girard in zijn zeer belangrijk hier aangehaald werk, leeren wij ten duidelijkste de rol begrijpen van alle taalonderwijs aan huis en in de school.

De zielleer en de opvoedkunde maken ons derhalve dit alles uit.

De gewaarwordingen of aandoeningen laten in de ziel een spoor na van zuiver zielkundigen aard, dat een eerste zielontwikkeling tot stand brengt. « De ziel ontvangt gewaarwordingen van de prikkels der buitenwereld door de zinnen. » (2) Hoe degelijker de prikkel, hoe degelijker de gewaarwordingen en hoe zuiverder het spoor in de ziel.

Wanneer de taal aan huis beschaafd wordt gesproken, wordt het zuiver spoor, aan huis in de ziel getrokken, later op school door prikkels van

---

(1) P. GIRARD, blz. 93.

(2) H. TEMMERMAN. *Handboek voor Onderwijs- en Opvoedkunde.* Ad. Hoste. Gent, 1900, blz. 229.

dezelfde geaardheid zonder de minste onderbreking, dieper, breeder gemaakt en alzoo bereid om andere sporen met zich te vereenigen. Alzoo ontstaan er het bewustzijn en de volledige gewaarwordingen, die worden uit een aandoening, vereenigd met het spoor eener vroegere zinswerking.

De aanleg, bij enkele kinderen sterk, is toch bij de meeste gewoon, doch wordt door de voortreflijkheid der prikkels bijzonder verbeterd.

Duidlijke prikkels door eene beschaafde uitspraak opgeleverd, verschaffen *volle prikkeling;* beschaafde uitspraak brengt in de ziel een aangenamen indruk te weeg, *lustprikkeling :* de twee voornaamste, die voor een behoorlijke zielontwikkeling onvoorwaardelijk goed te keuren zijn. De eerste dragen bij tot de zuiver verstandlijke, de tweede tevens tot de zedelijke en esthetische ontwikkeling. (1) Het nut van eene beschaafde taal, van eene beschaafde voordracht voor huis en school, maar toch in elk geval voor de school, blijkt dus ten overvloede.

Trouwens « de belangstelling ligt bij weinig ontwikkelde geesten vooral in aangename stemming welke de gewaarwording in onze ziel teweeg brengt. » (2)

« De waarde eener waarneming voor de zielsontwikkeling hangt af 1° van den aard der zinnelijke prikkels die het spoor heropwekken; 2° van de degelijkheid van het spoor; 3° van de aandacht welke de ziel voor de nieuwe werking verleent. » (3)

Het gehoor, met het gezicht van zoo overgroot belang bij het zielkundig leven, wordt versterkt, verfijnd door het bestendig vernemen van puntig be-

---

(1) H. Temmerman. blz. 35.
(2) Id. blz. 36.
(3) Id. blz. 33.

toonde, juist geartikuleerde klanken en zuivere volzinnen. Beter wordt dan de aandacht gevestigd, omdat de ziel sneller handelt en alzoo de aandoeningen te gemoet gaat. Zoo ontstaat verstandlijke vooruitgang bij het kind. De herinnering hangt af van de sterkte van het spoor en van de waarde van het opvattingelement.

Het woord waardoor een begrip wordt uitgedrukt is slechts een uiterlijk teeken, een toeval, doch niettemin ontstaat onderbreking in het verband van begrip en woord, zoo dikwijls een nieuw woord moet plaats maken voor een ander reeds aan het begrip verbonden. De beschaafde taal bevordert de huislijke en schoolopleiding, omdat zij de aandacht bevoordeeligt en zelfwerkend of opmerkzaam maakt, de leerstof aantreklijker voorstelt, de ziel versterkt, het hart veredelt, de verstandlijke vermogens rasser ontwikkelt, de massa zielsprodukten vermeerdert en alzoo het geheugen uitbreidt, rijker maakt. Zij brengt de verbeelding op een onuitputbaar grensloos gebied en bevordert alzoo den vooruitgang van de kunst, de kritiek, den kunstsmaak, het kunstbegrip. Nu, de verbeelding oefent op verstand, gemoed en wil den grootsten invloed uit. Zij is haar grootste macht, het kenmerk van genie.

De grootste ontdekkingen worden door haar toedoen verwezenlijkt. De grootste mannen door haar onsterflijk. Zij maakt het oordeel juist omdat zij de vergelijkingen met het sterkste licht opheldert en sticht alzoo die sterke redeneervermogens, die men bewondert bij groote geleerden, redenaars en wetgevers.

Werd echter het kind aan huis door gewestspraak opgeleid, dan nog moet de beschaafde taal, en geen vreemde, het voertuig wezen op school, omdat zij de natuurlijke aansluiting is tot het onafgebroken ontwikkelen des verstands.

Zeer natuurlijk is de aaneenschakeling van al die tengere verstandlijke vermogens een fijn en edel mecanisme. 't Is de plicht van elken opvoeder in niets, noch door overtolligheid, noch door onzuiverheid, noch door ruwheid, noch door verwarring dit mekanisme te ontredderen, of eenigszins in zijn volstrekt noodigen regelmatigen gang te belemmeren.

Het blijkt hier verder zonder betoog dat het bezigen aan huis van eene andere dan de moedertaal het kind afzondert binnen het perk van den huislijken kring, vaak zelfs van een deel van den huislijken kring. Bovenbedoelde verwarring, in de verstandlijke ontwikkeling in den huiskring ontstaan, zal aan de school toenemen en later in de maatschappij tot halsbrekende moeilijkheden leiden, die het verkeer tusschen de burgers belemmeren en, vooral hier in Zuid-Nederland, den afstand tusschen adel of hooge burgerij en volk eerder verwijden dan verengen.

Zulk een mensch, misbaksel van een verkeerd opvoedkundig stelsel, doet niets om de taal des volks aan te leeren, doch zal zich nooit kunnen redden uit menigvuldige omstandigheden, die voor hem de onmiddellijke gemeenschap met anderssprekenden noodig maakt. Meestal vergen zijn grootste belangen bestendigen omgang met de massa die de landstaal blijft gebruiken. Dan bedient zich de verkeerd opgevoede van een geradbraakte gewestspraak, doorspekt met bastaardwoorden, voor den gewonen man onverstaanbaar. Hij is staatslandbouwkundige en spreekt in zijn lessen, in zijn voordrachten, in zijn omgang met het volk van « écrémeusen », van « engrais chimiques », van « aciden », van « absorbeeren », en het volk smeedt nieuwe woorden als « grijze mik », « kremeus. » De landbouwtijdschriften verschijnen, waarin gesproken wordt van afroomers, van scheikun-

dige mesten, van zuren, van opslorpen. Het volk verstaat niet of zeer moeilijk, of verwart, begrijpt het tijdschrift niet, vindt de lezing lastig, onmogelijk, geeft ze op, en blijft het verwaarloosde maatschaplijk element waarin slenter, vooroordeelen en bijgeloof woekeren als hondstand in een onverzorgden akker.

Doch spreken we thans niet verder van de vreemde taal. Keeren we ons af van de meer begoede maatschaplijke rangen, om even te onderzoeken hoe het met de eigen taal, met de Nederlandsche, gesteld is bij het volk dat door haar in gemeenschap komt en mede door haar de innigste banden van verwantschap, vriendschap, liefde smeedt en toehaalt.

De huisgezinnen in Zuid-Nederland, waar beschaafd Nederlandsch wordt gesproken, zijn zoo zeldzaam dat men mag zeggen : overal waar in België het Fransch niet de taal des huiskrings is, troont de gewestspraak.

Aandoeningen en waarnemingen worden alzoo opgedaan; begrip, geheugen, verbeelding worden alzoo wakker geschud, gesterkt door de gewestspraak, die vader, moeder, huisgenooten met het kind en onder elkaar gebruiken. Die taal is onzuiver, ruw, barsch en arm. Zij kan alleen de vorm wezen voor onbeschaafde, ruwe, barsche, arme denkbeelden, gedachten, herinneringen.

Een mensch, alleen in staat zich in gewestspraak uit te drukken, is toch zoo ellendig beperkt, zoo onmiddellijk onverstaanbaar en niet meer in staat anderen te verstaan. Zijne wereld is de streek zelf waar hij werd geboren, zijne lectuur is dat geringe wat zoo plat mogelijk werd geschreven en daarom ook zoo zoutloos en onbeholpen van vorm en inhoud is. Bekrompen geest, enge ziel, besloten hart, ruwe zeden, boersche levenswijze, plomp uiterlijk.

Het kind komt op school, waar het nu eenmaal beschaafd hoort spreken, niet alleen door den onderwijzer, ook door al de leerlingen. Zoo de onderwijzer vreemd aan de streek is en de gewestspraak niet kent, weleens moeilijk of niet verstaat, zal het kleine baasje weldra in de grootste verlegenheid komen. Meestal verstaat de onderwijzer wel de gewestspraak, dikwijls ook spreekt hij ze, doch dan weer gebeurt het dat de onthutste kleine zoo erbarmlijk gebrekkig artikuleert, zoodanig onmogelijk betoont, sommige klanken zoo onkenlijk verminkt, dat hij onverstaanbaar wordt. Door den band zijn die zwakheden overgenomen van de moeder, ook wel van den vader, doch altijd door erflijke gebreken of door overlevering.

Aan huis kende hij « e' pjaed », « 'ne stek », « 'n smet », « e' vuurstekske », « e' sölleke. » (1) Op school worden deze namen gehecht aan de wezens die er mede aan huis worden bedoeld. Een paard, een stok, een zweep, een zwavelstokje of lucifertje, vijf centiemen heet het daar. Natuurlijk zijn woorden als « hond », « kat », « stoel » en een aantal andere meer, dezelfde aan huis en school, doch veel aanzienlijker dan de overeenkomst is het verschil in de meeste streken tusschen dialect en beschaafde taal.

Nu heeft dat kind geruimen tijd lang de grootste moeilijkheden, soms onoverwinlijke, wanneer het een Vlaanderaar of een Fries is, om maar deze twee te noemen, de grootste moeilijkheden om in de school op de hoogte te komen met eene taal, die naar zijn opvatting, voor zijne zwak vergelijkende geestvermogens, een gansch andere dan de zijne is.

Het heeft wel aan huis een aanzienlijken schat

(1) In Sint-Truidensch dialect.

van waarnemingen opgedaan. Zijn begrip heeft zich vaak zeer goed ontwikkeld. Wie met hem in gewestspraak den kindertoon weet te treffen, kan al een heel aardig onderhoud met hem hebben, zoo sterk is reeds zijn geheugen, zoo flink reeds zijn zijn herinneringvermogen, zijn schikking van denkbeelden, zijn schaal van schatting.

Wanneer men met den kleine aan 't fantazeeren gaat, staat men soms verbaasd over de kracht en de dracht zijner verbeelding.

Dat alles wordt op school, waaruit de gewestspraak verbannen blijft of toch zeker moet blijven, door de beschaafde taal uit zijn verband gerukt. Een nieuwe benoeming voor een aantal wezens, nieuwe betoning, volmaakter articulatie, sierlijker, doeltreffender uitspraak, meer smaak, meer deftigheid en al dit vreemde in een gansch vreemd midden, in een gansch andere omgeving, brengen op het gemoed van den kleinen scholier indrukken te weeg, die zijn geest zoodanig onthutsen, dat hij zich weinig van wat hij aan huis heeft geleerd ten nutte weet te maken.

Gansch nieuwe woorden om dezelfde dingen te noemen, brengen verwarring te weeg; de verhouding en de verbinding der wezens wordt gansch anders voorgesteld en door deze nieuwe voorstelling de vroeger verkregene begrippen in hun ontwikkeling tegengehouden, vaak door nieuw ontdekte verhoudingen gedood in stede van door vergelijking of voortzetting te kunnen worden vermeerderd en verbeterd. De leerling verliest den draad zijner herinneringen, zijn geheugen wordt daardoor verduisterd en ontrouw ; zijne verbeelding wordt dof en loom ; in hem is het wezen met den geest des huizes, en, na enkele weken schoolgaan, het wezen

met den geest der school. Later, veel later, wanneer dit dubbel wezen hem zoodanig eigen en gewoon is geworden dat hij, zich van beiden onbewust, leeft en denkt alsof ze tot één waren versmolten, is hem die tweeslachtigheid veel draaglijker. Echter verloopt een betreklijk lange, zeer kostbare schooltijd vooraleer zulke versmelting geschiedt. In de meer van het gewoon leven verwijderde middelpunten of velden van het geheugen, waar de spraak enkel in zeldzaam voortkomende gevallen even den tolk der gedachten behoeft te zijn, zal deze versmelting wel nooit komen. Daarom maken de bekwaamste, de meest gevorderde, de oudste leerlingen nog vaak fouten tegen de beschaafde schrijf- en spreektaal en bezigen zij woorden, gansche zinsdeelen platte gewestspraak. Daarom treft men vaak volksredenaars aan, die, te midden van een flink volgehouden gloeiend uitgesproken periode, blijven steken, omdat het beschaafd woord hun niet ten dienste staat. Zij bezigen dan ook maar, zonder schroom een dialectuitdrukking, die soms een schaterlach voor daverende toejuiching uitlokt.

Wat zoo al door verwarde taaltoestanden moeilijks in een land kan voorkomen, bewijst ons Noorwegen. *Norsk sprog* is de eigenlijke officieele taal, om zoo te spreken, gelijk met het Deensch en die gebruikt wordt door Ibsen. Ook Björnstjerne Björnsen schrijft haar, doch met meer helling naar *Landsmaal*, die is de nieuwe taal uit vele dialecten saamgesteld door Ivar Aasen, en verdedigd door Arne Garborg en Ivar Mortenson.

Kraakemaal is een soort van Kollewijnspelling. Men begon weldra de landsmaal te onderwijzen in verscheidene lagere scholen en toen, in 1896, het lager onderwijs gansch hervormd werd, en er bepaald

van het Latijn werd afgezien, maakte men het aanleeren dezer taal verplichtend, zonder nochtans haar op gelijken voet te zetten met wat de wet van 27 Juli 1896 noemt : « de gewone boekentaal, » Op 't begin der eeuw werd deze laatste Deensche taal genoemd en thans, zooals ze door Ibsen geschreven wordt, het Noorweegsch.

Natuurlijk krijgen de kinderen het nu zeer moeilijk op school. Zij verstaan en spreken bij hunne aankomst enkel *bijgdemaal,* hunne gewestspraak. Ze moeten aanleeren landsmaal, daarna de boekentaal en eindelijk nog het Oud-Noorweegsch der Sagas.

Mannen als Björnsen, alhoewel deze uitdruklijk zijn liefde voor de landsmaal uitspreekt en de afgevaardigde Brunchorst, die nochtans de wet stemde, moeten toch waarschuwende woorden laten weerklinken. In de pers, o. a. in *Verdens Gang*, en zelfs in het Deensche tijdschrift *Tilskueren*, wordt geredetwist over deze nieuwe toestanden.

Arne Garborg en Björnsen zijn de voornaamste kampioenen. De eerste verklaart dat hij wel veel over heeft voor het Deensch, doch niet voor de zoogenoemde taal der steden, die noch Deensch noch Noorweegsch is. (1)

Alle particularisme verengt het taalgebied, belemmert niet alleen de uitbreiding van de beschaafde spreek- en schrijftaal, doch is daarbij eene hinderlaag op den weg des vooruitgangs en vermeerdert de moeilijkheden in het begrijpen der gesprokene en geschrevene particularismen. Wie haar van jongs af aanleert, bevindt zich zoo min bediend als met eene

(1) PEER EKETRŒ, *Mercure de France*, Mai 1900, p. 567, naar aanleiding van JOHAN STORM's *Norsk sprog, Kraakemaal og Landsmaal.*

gewestspraak en heeft later ernstige moeilijkheden om de eigenlijke boekentaal en deze der algemeenheid beschaafde menschen machtig te worden.

Bewaart men de éénheid van taal niet, dan grijpt men splijtend en verwoestend in de kinderlijke natuur, die genegen is al hare krachten te richten naar één middelpunt : geijkte uitspraäk.

Nu, er is maar ééne zuivere taal en men loopt gevaar, alle kiemen van ontwikkeling te stremmen door de uitspraak te verwaarloozen. Al zijn de noodlottige gevolgen niet onmiddellijk te bespeuren, men vindt ze onvermijdlijk terug in :

de innerlijke verstrooidheid welke het kind tot ernstige inspanning onbekwaam maakt;

in het onvermogen van het kind de werkdadigheid zijner ziel duurzaam op één punt te houden;

in een onstandvastigheid van gedachten en van zielkracht, geslagen als deze zijn van den eenen tot den anderen kant, door het wisselvallige en verschillende der uitspraak.

Voor die ergerlijke gevolgen staan de leeraars verschrikt en raadloos, begrijpen niet dat zij er de rechtstreeksche oorzaak van zijn en zien met spijt dat leeren voor hunne kinderen in plaats van een genoegen een strijd geworden is, waarin de verlamde machtloos blijft om de leerstof te vatten.

In dezelfde verhouding als het verschil van taal tusschen huis, kring en school schadelijk is aan de regelmatige en onverhinderde ontwikkeling der verstands- en zielvermogens van het kind, is ook de éénheid van taàl, zoo men wil, de éénheid van uitspraak, voordeelig. Zij bevordert aan huis snelle geestesontwikkeling, vergemaklijkt de huislijke opvoeding, omdat ontwikkeling en opvoeding op het voertuig eener beschaafde uitspraak worden tot het kind gebracht.

Het kind dat met vuile, verscheurde kleederen, blootsvoets, over straat en neerhof loopt, zelden wordt gewasschen, nooit baadt, nooit wordt gekamd, wentelt in aarde, slijk en vuiligheid, is ruw en heeft een afstootlijk, zeer onwellevend voorkomen. Het kind dat zuiver en zorglijk wordt gekleed, zoo net als 't zijn ouders kunnen doen; dat even zorglijk wordt rein gehouden, daaglijks wordt gekamd en op tijd baadt, is een aanvallig, zeer beleefd voorkomend kind, een wezenlijk beeld der kindschheid, dat elkeen naar zich trekt.

Het eerste is het beeld der gewestspraak, het andere dat der beschaafde taal.

Met het eerste hebben huis en school leed en last. De ondeugd trekt het aan, de slordigheid, de laagheid zijn zijne elementen. Het tweede is de vreugde des gezins, de lieftalligheid zelve; het is het sieraad der school, de hoop van den leeraar.

Bij den onderwijzer hoort en spreekt het dezelfde taal als aan huis; zijne boeken, zijne lessen, zijn schoolgerief, persoonlijke en gezamenlijke leermiddelen, alles in de school spreekt tot hem, met hem. Hij zelf spreekt dezelfde taal, met dezelfde lieve welluidendheid, hetzelfde gemak als aan huis immer door vader, moeder en huisgenooten wordt gedaan. Huis, speelplaats, school zijn verschillende plaatsen, doch overal spreekt de geest der omgeving dezelfde woorden, worden de wezens op dezelfde wijze genoemd. Opvoeding en onderricht op school zijn alleenlijk de voortzetting van den opbouw, waarvoor reeds aan huis de grondvesten werden gelegd. Dat kind is nu in de samenleving van Zuid-Nederland een blijvend element voor voortplanting des geloofs in de beschaafde eigene taal des volks; het is op zichzelf een baak van beschaving. Wie nooit met een

beschaafd sprekend Nederlander in aanraking mocht komen, wie nog twijfelt aan de mogelijkheid om beschaafd Nederlandsch te spreken, of zelfs aan het bestaan van beschaafd Nederlandsch — zoo zijn er nog menschen hier ten lande! — wie nog meent dat het Nederlandsch eene te lage, eene te ruwe taal is om gebruikt te worden door meer ontwikkelde lieden, vindt in dien aanvalligen knaap, in dat lieve meisje, die zoo vlot en welluidend kunnen praten, het sprekend bewijs dat onze taal voor geen andere, wel het allerminst voor het Fransch, moet wijken.

Evenzeer is de huislijke kring, waaruit dit kind tot school en samenleving komt, niet alleen een brandpunt van verheffing en beschaving voor zijne leden, doch ook voor de maatschappij, omdat hij een samenstellend onderdeel dier maatschappij uitmaakt. Die huisgenooten gezamenlijk en elk afzonderlijk, waar ook zij mogen verkeeren, met verwanten, vrienden of vreemden, in de wandeling en op feesten, zullen zich steeds bedienen van eene gezuiverde taal en elkeen die met hen in aanraking komt, louter uit onbewust uitgeoefenden invloed en gezag, optillen naar beschaafder taal en denken.

Nu komt in dit huisgezin hoofdzaaklijk Nederlandsche lectuur; nu wordt de Nederlandsche taal voor dien jongen, dat meisje, de geliefde opgesmukte woordvoerster van reine denkbeelden in een omgang van wellevendheid. Eene vreemde taal wordt nog enkel aangeleerd in zoover zij noodig blijkt in den arbeid voor daaglijksch brood. Wat in vreemde taal wordt gelezen, wordt zulks om het degelijke van het oorspronklijke, ofwel omdat de gelezene of bestudeerde zaken beter in de eigene taal dan in vertalingen kunnen genoten worden.

Het huisgezin met beschaafd Nederlandsch, de

school met beschaafd Nederlandsch, beide samenwerkend tot het voltrekken der opleiding van den Zuid-Nederlander der toekomst, maken ons mannen en vrouwen uit één stuk, in plaats van ons te leveren de halfslachtige onbeholpen taalmenschen, die we tegenwoordig hier te lande zoo menigvuldig aantreffen. Mannen en vrouwen uit één stuk, die in 't Nederlandsch denken en dan ook in 't Nederlandsch schrijven en spreken, zijn de onomstootbare steunpilaren voor een Nederlandsch cultuurleven in België. Nederlandsch onderwijs in al de graden zal een natuurlijke behoefte zijn geworden. Zonder slag of stoot, door den drang der omstandigheden, wordt alzoo het middelbaar onderwijs nog meer vernederlandscht dan tegenwoordig en krijgen de Zuid-Nederlanders, omdat zij aan haar alleen zullen behoefte hebben, zooveel hoogescholen en hoogere leergangen als noodig zijn om hun aantal leerlingen en studenten op te leiden tot de intellectueele leiders, raadslieden, helpers en wetgevers van het volk.

Wanneer nu met een Nederlandsch karakter ontwikkelde lieden tegenover het volk zullen spreken van Kunsten, Letteren, Wetenschappen, Wetten, dan zal het volk de waarde der Nederlandsche taal leeren begrijpen en er prijs aan hechten zich te beijveren om fatsoenlijk te leeren spreken. Veel meer vertrouwen, gemoedlijkheid, openhartigheid dan thans zullen de verschillende maatschappelijke standen van Zuid-Nederland dichter, oneindig dichter bij elkander brengen. De geringe man zal meer bijdragen tot de verstandlijke ontwikkeling in de maatschappij; hij zal zijn schuchterheid verliezen, zijn eigenwaarde beter leeren begrijpen, mondiger worden, met meer vertrouwen op eigen krachten arbeiden op handels- en nijverheidgebied, in het werkhuis, in de fabriek, om in de wereld vooraan te komen.

De engheid, waarin een gewoon Zuid-Nederlander, die enkel zijn dialect spreekt en zich met moeite buiten zijn gewest beweegt, zich voelt prangen, zal zich weldra verwijden tot de uiterste grenzen van het Nederlandsch taalgebied. De gemeenschaplijke beschaving van onzen ganschen volksstam zal een eigendom worden, waarover hij naar goeddunken kan beschikken.

De hoogere wereld zal het volk minder schuwen, liever naderen omdat de man met hoogere ontwikkeling in den proletariër niet meer zal aantreffen iemand, die hem niet eens verstaat. Deze wederzijdsche toenadering moet de voordeeligste gevolgen hebben voor de beschaving en den nationalen vooruitgang, vermits de machtigen en de minderen, de meesters en de onderdanen, de werkgevers en de werkers, de geestes- en handarbeiders hand aan hand zullen gaan, elkander beter zullen leeren begrijpen, beter zullen vertrouwen en met beraden verstandhouding tot elkanders welzijn en tot meerder maatschaplijke rechtvaardigheid zullen medewerken.

« Zuid-Nederland, wat treurigen aanblik leverde dat op, nadat het, onder vreemde heerschappij, de aloude moedertaal bijna vergeten was!... De nijverheid was begraven, de handel uitgestorven... Het Vlaamsche volk begreep niet meer de heerlijke beteekenis der trotsche hallen en raadhuizen zijner steden, de kunst was uitgedoofd, het volk kende zijne roeping niet meer. » (1)

« Wie zal de nevelen verdrijven, wie zal het licht der kennis ontsteken in onze Vlaamsche ge-

---

(1) J.-J.-L. TEN BERGÉ, *Het verwaarloozen der Moedertaal*, blz. 6.

westen? Wie zal het volk wakker schudden uit dien doodelijken slaap? » (1)

« Het wapen voor dien schoonen strijd? De moedertaal! Het Nederlandsche woord! » (2)

« De ontvoogding en ontslaving van het Vlaamsche volk, de zedelijke verheffing is alleen mogelijk door de moedertaal.

« De verwaarloozing dier taal kan niets anders dan den zedelijken ondergang van dit volk bewerken. Welke gewichtige belangen staan hier op het spel, welke schoone taak verwacht hen die het wel meenen met de zedelijke verheffing des volks!

« Waar de moedertaal niet in eere wordt gehouden en hare rechten miskend worden, loopt de algemeene ontwikkeling gevaar of, om de woorden van den hoogleeraar Dr Jonckbloet te bezigen, « wordt het nationaal gezond verstand den bodem ingeslagen. »

« Vergelijk den tijd, toen in deze gewesten taal en kunst en wetenschappen bloeiden, met den toestand in 't begin dezer eeuw! Welke groote mannen waren toen de Zuid-Nederlanders! Wat heerlijke kunstwerken werden hier niet gewrocht. Nog blikt de wereld met verbazing naar die heerlijke gebouwen, nog bewondert zij die schoone voortbrengselen van beitel en penseel, nauwelijks met hun gewicht in goud betaald. Die kunstwerken, getuigen zij niet luide van de hooge geestesontwikkeling der voorvaderen? » (3)

Werpen wij een oogslag op den tegenwoordigen toestand in Noord-Nederland.

« Noem mij een land in Europa, waar zooveel

---

(1) J.-J.-L. TEN BERGE, *Het verwaarloozen der Moedertaal*, blz. 7.

(2) Id. blz. 8.

(3) Id. blz. 9.

en met zooveel oordeel gelezen wordt als in Nederland? Waar predikanten, redenaars door de lagere standen zoo goed verstaan en gewaardeerd worden? Waar de pers zulk een waardige taal voert, ondanks het groote verschil van godsdienstzin of staatkundige denkwijze?

« Ziedaar de eerste heilzame gevolgen van het beschaafd spreken der Moedertaal. Doch hiermee gaan andere voordeelen gepaard. De loffelijke gewoonte van keurig spreken werkt ook verheffend op het zedelijk en esthetisch leven van het volk. Wie kent de voorliefde onzer Noorderbroeders niet voor het gezellig samenzijn aan den huiselijken haard? Voor ruwe woorden is er de plaats te heilig, de lucht te teeder; met keurige zindelijkheid die u uit alle plekjes als 't ware vriendelijk begroet, is de hartelijke ontvangst der moeder in harmonie. Bij welke natie zit die door en door gezonde staatszin, die geestdrift voor 't vorstenhuis, die ware vaderlandsliefde zoo zeer in het bloed als bij dit kalm, eenvoudig en vrijheidlievend volk?

« Vergelijk dien toestand eens met den onze. Valt ginder in de omgangstaal nog veel te verbeteren, hier bij ons is nog alles te doen. Onder de beschaafde landen zijn er weinigen in Europa, waar de burger en de werkman in den dagelijkschen omgang zoo slordig spreken als bij ons. Voor een deel komt dat voort uit gebrek aan geleerdheid, aan goeden smaak en fijn gevoel; voor een grooter deel is de oorzaak te zoeken in de minachting der hoogere standen voor de moederspraak; verder in de vrees zich belachelijk te maken door het gebruik van een taal, die niet alledaagsch is. » (1)

---

(1) MINNAERT, *Willems-Fonds* 1900, blz. 116.

Zet den voet binnen eene wereldtentoonstelling als b. v. de jongste te Parijs. Vereenig in dien wereldtuin alles wat de Fransche nationaliteit betreft in uw geheugen. Bezoek daarna de wereldstad Parijs, bewonder hare praalgebouwen, hare openbare gestichten voor Kunst, Letteren, Wetenschap, Handel, Vermaak; doorwandel hare straten, hare magazijnen; begrijp haar eeuwenoud en even grootsch verleden, hare heldendadige geschiedenis, het epos van haar volk, de vorstlijke grootheid van haar tegenwoordige glorie, die haar licht van beschaving en gezag uitstraalt over de aarde. Alles wat ge ziet en begrijpt; alles wat u begeestert en begoochelt, de grootheid en de kleinheid, het marmer, het arduin, het volk en zijn leven, is de synthesis van het heele verleden van gansch eene bloeiende natie, die eeuwen heeft gearbeid aan de beschaving van hare taal, die tot de fijnste bewegingen van haren geest en hare ziel, tot de meest afgetrokkene feiten harer wording, uitgesproken heeft in den overbeschaafden juweelvorm harer nationale taal, die zij tevens heeft uitgezonden om de beschaafde wereld te verrukken door het zwierig uiterlijke van haar wezen.

Het Rome van *Quo Vadis,* het Parijs der jongste wereldtentoonstelling, beiden hebben in hun verruklijk mooi, in hun verbazend ontwikkelde, nagenoeg uitzinnige beschaving, in hun delicate zeden en gewoonten, in hunne pracht, in hun maatschaplijk leven in hunne betrekking tusschen de standen van boven tot beneden, één enkele levende bezielende uiting waardoor alles wat onder het oog komt in den geest van den bewonderaar dringt: hunne beschaafde taal, het voertuig van hunne grootheid en van hun beschaafd leven.

In een meertalig land levert de overheersching

van de eene taal op de andere de grootste gevaren op voor het bederf van het nationaal bewustzijn, de broederlijkheid die noodzaaklijk tusschen landgenooten moet heerschen, en voor het bestaan der natie zelf : « De bevoordeeliging eener taal, in hoe geringe mate het ook zijn mocht, zou mettertijd hare oppermacht bevorderen, en feitelijk, na hardnekkigen strijd, of den zedelijken dood van de helft van Zwitserland of de scheuring van het Eedgenootschap te weeg brengen.

« Thans ontwikkelt zich elke taal op natuurlijke en, de feiten bewijzen het, op schitterende wijze. Schonk het Fransche deel aan Frankrijk hoogbegaafde schrijvers en vernuften, het Duitsche deed zijn invloed gelden, door zijn geleerden en denkers, op den ontwikkelingsgang der algemeene beschaving in Germanië.

« Zwitserland, met zijne onderscheidene godsdiensten, zijne verscheidene rassen, zijne drie, vier talen, is eene natie. » (1)

Niet elkeen zegt hetzelfde van België : « La Belgique est une invention anglaise ; il n'y a jamais eu de Belgique et il n'y en aura jamais ; en vain on a créé un peuple de fonctionnaires pour crier de minute en minute : notre nationalité !... » (2)

De natiën, vergaan door eeuwenoudheid en bodemuitputting, hebben ons, op hun duizendjarige graven, de onsterflijkheid overgelaten der grootheid huns geestes en hunner ziel. Hun praalgraven worden opgebouwd door de nageslachten met de onvergankelijke stof der geschiedenis hunner kunsten en weten-

---

(1) TH. COOPMAN en V.-A. DE LA MONTAGNE, *De Taalstrijd*, Deel IV, blz. 14.

(2) MICHELET, aangehaald in *De Taalstrijd*, Deel IV, blz. 15.

schappen. Doch al die schitterende onsterflijkheid is tot ons gekomen onder het kleed hunner beschaafde taal, die zij eerst hebben beschaafd gesproken, vooraleer zij kon dienst doen als tolk hunner denkbeelden.

« Naar mijn opvatting is het beschaafd spreken onzer Moedertaal van meer gewicht en beteekenis, dan sommigen er willen aan toekennen. Het is een echt beschavingswerk, zoowel door zijn zedelijken, esthetischen aard, als door zijn hygiënisch belang.

« Klaar en duidelijk spreken bevordert de ontwikkeling van stem en oor, en daardoor het gevoel voor al wat schoon en lieflijk klinkt. Het gebruik eener beschaafde omgangstaal is een der aantrekkelijkste vormen der wellevendheid, tevens een bewijs van eigenwaarde en eerbied voor zich zelven. Het is een machtig middel tot verheffing en veredeling van den eenvoudigen man; het zal de standen nader tot elkander brengen, het werk der verzoening en der maatschappelijke gelijkwaardigheid bevorderen. Ziedaar reeds een gewichtig volksbelang!

« In het gesproken woord met zijn verscheidenheid van klank en rythmus openbaart zich op de duidelijkste wijze den geheelen mensch. Wat er trilt en omgaat in den geest en in het gemoed wordt er trouw door weergegeven.

« Ieder, die onder de beschaafden wenscht gerekend te worden, moest van alle kunsten het eerst en het meest zich oefenen in die van eenvoudig en klaar, beschaafd en bevallig te spreken. In een tijd als de onze vermag men niets in Staat of Maatschappij zoo men niet zekere meesterschap heeft over de taal. De natuur schonk ons die edele gave, maar gelijk elk ander vermogen moet die eerst door ons geoefend en ontwikkeld worden.

« La parole est le premier des arts humains quand on la respecte, elle en est le dernier quand elle descend à l'amusement vulgaire de la foule, » zegt de Fransche wijsgeer Caro in zijn « Etudes morales » en verder : « que la parole soit l'objet des plus nobles soins, l'objet d'un culte. » » (1)

« Wat is het, waarop deze samenleving der menschen steunt? Wat is het, dat hun de neiging daartoe ingeboezemd, en tevens de vatbaarheid daarvoor geschonken heeft? Zonder hetwelk het denkbeeld zelf van samenleving eene onmogelijkheid zou insluiten? Niets anders dan de spraak! het onwaardeerbaarste en tevens het wonderbaarste van al onze vermogens. » (2)

Eene zuivere uitspraak bevordert de welsprekendheid in de hoogste maat : « Dat de welsprekendheid eene dochter der beschaving is, kan zelfs door geschiedkundige bewijzen worden gestaafd; men vindt haar nergens dan waar de beschaving eenigen vooruitgang heeft gemaakt; zij bloeide meest bij de beschaafde volkeren, en beklom haren hoogsten trap waar smaak en maatschappelijke zeden tot het toppunt der verfijning waren gestegen.

« Demosthenes en Cicero konden slechts te Athene en te Rome, en elk in hunnen leeftijd en levensstand schitteren. Doch wij behoeven het bewijs niet zoo ver van ons af te zoeken; waaraan onderscheidt gij den meer of minder beschaafden levensstand in ons midden? Is het niet voornamelijk aan hunne spraak? deels aan de plompheid of kieschheid der uitspraak, deels aan de keus of nalatigheid, aan den rijkdom

---

(1) MINNAERT, *Willems-Fonds*, 1900, blz. 115.

(2) H. VAN DER PALM, *Nederd. Taal en Letterk. lessen*, door Em. Van Drriessche, blz. 211, Brussel, 1860.

of armoede, aan de juistheïd of ongemanierdheid hunner uitdrukkingen. En wanneer sommigen zich beschaafder dan anderen willen voordoen, doch door valschen smaak of ijdelheid zich van het spoor laten brengen, is het niet de gemaaktheid hunner spraak, waaraan gij hen terstond herkent? » (1)

De beschaafde spreker bezigt, zonder de minste moeilijkheden, als uit gewoonte, al de vormen en natuurlijke eigenschappen van de taal : « Wij gebruiken vergelijkingen, om onze meening op te helderen; wij verzwijgen de vergeleken zaak, en onze spreekwijze wordt overdrachtig; wij voegen twee of meer overdrachtige uitdrukkingen bijeen, en wij bezigen de leenspreuk; wij stellen onbezielde dingen als bezield, afwezigen als tegenwoordig voor, zonder er aan te denken, dat dit persoonsverbeelding heet; en wij doorwandelen dezen geheelen bloemhof, niet als vreemden tuin, maar als een deel van onzen erfelijken akker; doch wij plukken er slechts weinige bloemen uit, omdat wij geen oogmerk hebben, om ons op te schikken, maar slechts om ons bevallig en betamelijk voor te doen. » (2)

« En welk is de rol, die de letterkunde te vervullen heeft in het leven van het volk? zal zij die leeft van het woord en het woord doet leven, onverschillig blijven, wanneer ieder het zijne bijdraagt tot verheffing van onzen stam? Klaarblijkelijk neen, en, wilde zij het, zij zou het niet kunnen. In den algemeenen arbeid van den geest neemt zij een aanzienlijk deel, hare scheppingen worden medegerekend in het erfgoed, dat het eene geslacht aan het andere over-

(1) H. VAN DER PALM, Aangehaald werk, blz. 221.
(2) Id. blz. 224.

laat. Hoe hooger de waarde harer voortbrengselen staat, hoe rijker is de gift, die zij stort in de gemeenschappelijke schatkist. En of zij zich uite in proza of in poëzie, of zij hare onderwerpen putte uit waarheid of uit fantazie, of zij speelsch of ernstig zij, tot een oudere of jongere school behoore, van het oogenblik dat haar werk kunstwerk is komt het ten goede aan ons volk. » (1)

« Zoolang het zoovelen onder ons aan klaaruitgesproken oorspronkelijkheid, aan eigen uitdrukking van eigen wezen ontbreekt;

« Zoolang zij uitsluitend op een Fransche beschaving blijven teren, welke zelfs de meest verfranschten toch nooit geheel in zich opnemen;

« Zoolang zij maar een *weerschijn* zijn van een beschaving, die met hun diepst en volledigst wezen niet strookt;

« Zoolang hun verbasterde halfslachtigheid ze tot onmacht doemt; in één woord, zoolang zij zich zelf niet zijn, zijn ze niets.

« Ik houd van een mensch die is wat hij is; wat gij in den grond zijt, moet gij geheel zijn.

« Wat is er armzaliger, dan de Vlamingen die door den pletmolen van ons verfranscht onderwijs « gevormd » werden en zich noch in het Vlaamsch, noch in hun lomp nagebauwd Fransch op behoorlijke wijze weten uit te drukken? Belachelijk in Frankrijk evenals in Noord-Nederland worden zij terecht behandeld als onmondige kinderen, die niet mogen meêpraten, waar groote menschen aan 't woord zijn.

« Waar is hun vrijheid, dat zelfzeker, en zwierig gemak van doen en zeggen, als het eigenste, het

---

(1) MAX ROOSES, *XXIIIe Taal- en Letterk. Congres*, blz. 65.

wezenlijkste in hen vergeten, schamel en onvruchtbaar ligt, overgroeid door woekergras?

« Wat heeft de algemeene beschaving aan hen? Er zijn zeker menschen, die op den dorsten grond welige schoonheid doen opschieten; er zijn er gelukkigen, die er door hooger opvoeding toegebracht werden zich volkomen Fransch of in het merg Vlaamsch te voelen; maar die staan hier verenkeld, de gemeenschap leeft niet mee met hen, zij voelen zich op hunne plaats niet. Als er in ieder land stemmen opruischen, die zich vermengen en Europa doorluiden als « een zelfde melodie met andere woorden », dan zwijgt aldaar de stem der Fransch-Vlaamsche gemeenschap.

« De Noord-Nederlander glimlachte wel eens als wij hem onze « verbroedering » opdrongen. Want: wat heb ik aan de Vlamingen, dacht hij, zoolang ze me slechts Congrestoasten en Vlaamsche Leeuwgebrul aanbieden, maar met geen *zelfstandig* werk voor den dag komen? — Nu staat de zaak al veel beter; maar moeten wij ons voor dien Noord-Nederlander niet schamen als de over-overgroote meerderheid onzer bevolking nog even onzelfstandig blijft; ruwe, onontgonnen gesloten zwoegers, of *half*-verfranschte apen, zonder wezenlijkheid, zonder eigen gedachte, eigen woord?

« Ja, kon die groote hoop maar geheel verfranscht worden! Al ware dat wel jammer voor wie de Vlaamsche taal, als kunstuitdrukking, bijzonder lief heeft, zeker is het toch, dat de algemeene cultuur in Vlaanderen, hooger zou reiken dan thans het geval is. Maar dat blijkt nu onmogelijk; hoelang reeds tracht het Fransch ons Vlaamsch land te doordringen? Te vergeefs! Vraagt 't de boeren uit Fransch-Vlaanderen, die sinds meer dan twee eeuwen onder het

sterk centraliseerend bestuur van Frankrijk leven : zij spreken Vlaamsch. Ware 't dan niet eenvoudiger, Vlaanderen radikaal te vervlaamschen : het in volle bezit zijner eigen taal te stellen, het door middel der eigen taal te ontwikkelen, daar het Fransch toch onmachtig blijft ?

« Maar daarom, ja daarom moeten wij beletten dat het Fransch *de plaats inneme* van onze eigen taal. Beletten dat het Fransch opgedrongen wordt aan menschen, die nog niet eens behoorlijk Vlaamsch weten te spreken. Beletten dat het Vlaamsche volk onder 't overwicht van het Fransch in de heerschende klassen, beklemd blijve in zijn halfheid, die nietswaardigheid wordt. » (1)

« Geef het volk zijn taal, dat het zijn waardigheid voele ; geef het zijn taal dat het zich naar de behoefte van zijn eigen wezen ontwikkele ; geef het zijn taal, want met de tong raken de gedachten los, krijgen ze vorm, worden ze leven dat zich voortzet ; geef het zijn taal, dat het eindelijk spreken en verstaan zou ; en de breed uitlevende denkbeelden van dezen tijd, zijn wijfels die naar hooger streven, zijn woorden van strijd en wil en hoop, zullen door heel dat volk ruischen, niet alleen meer aan de oppervlakte, bij de « gegoede burgerij », maar in de gansche maatschappij, in de steden en op het land, de stemlooze, ongebruikte, wachtende krachten wekken, de kerngezonde krachten die eens dit leven omscheppen. » (2)

Zuid-Nederland kan enkel plaats innemen onder

---

(1) AUG. VERMEYLEN, *Vlaamsche en Europeesche beweging*, blz. 8.

(2) Id. blz. 9.

de beschavende volkeren, wanneer het zijne eigene taal zal waardig gemaakt hebben stand in te nemen naast de andere talen van de wereld. Moeite zal het daartoe niet veel hebben; het behoeft zich enkel te plaatsen naast het Noordnederlandsche volk dat eene schitterende plaats bekleedt in de rangen der ontwikkelde natiën; het behoeft enkel uit zijne onmachtige halfslachtigheid op te staan om een volk één van taal te worden.

Alsdan wordt hier meer gelezen en krijgt het volk meer behoefte aan lectuur. Onze schrijvers zullen zich aangemoedigd gevoelen omdat zij overtuigd zullen wezen te mogen spreken tot duizenden, die op hen wachten. Onze letterkunde zal verbeteren, degelijker, dieper, edeler worden. Onze geleerden zullen wetenschaplijke boeken in 't Nederlandsch schrijven, des te meer daar het Nederlandsch taalgebied met millioenen menschen zal vergroot worden. Onze kunst zal herworden door het nieuwe leven aan de bron geput van eigen natuurlijkheid en oorspronklijkheid. Onze pers zal verbeteren. Door eene gezamenlijke opbeuring van heel onze nationaliteit zal Zuid-Nederland een ander aanzien krijgen. Het Zuidnederlandsche volk zal naast zijn Noorderbroeders plaats nemen om, bewust en wakker, jong en krachtig, door zijn grootsch verleden voorgelicht, door zijn verleidlijke en innemende oorspronklijkheid voornaam, op te rukken met de hoop op eene grootsche toekomst.

TWEEDE DEEL.

Over de in Zuid-Nederland aan te wenden middelen en inzonderheid over de in te voeren leerwijzen om aldaar het best en ten spoedigste naar wensch te slagen.

HOOFDSTUK I.

Middelen over het algemeen.

WIJ hebben reeds gewezen op de oorzaken van de gebrekkigheid der uitspraak van het Nederlandsch hier te lande. De staatkundige gebeurtenissen in de verloopen eeuwen zijn de hoofdoorzaak van de verdrukking onzer moedertaal. In 1830 werd het Fransch de officieele taal der Belgische Regeering. Van dan af kon natuurlijk van eene degelijke studie van het Nederlandsch geen spraak meer zijn. Deze taal zou meer en meer verwaarloosd worden als schrijf- en voertaal in huis, school en maatschappij ; zij zou met reuzenschreden achteruitgaan.

De meeste feiten en daden dezer taalverdrukking grenzen aan 't ongelooflijke. In de meeste scholen werd elk Nederlandsch woord, uit den mond

der leerlingen gekomen, met straf terug geslagen. Van Staatsambtenaren werd niet eens geeischt dat zij, om met hun volk te kunnen omgaan, Nederlandsch zouden kennen. Walen, gansch onkundig in het Nederlandsch, werden aangesteld als leeraars, ontvangers van belastingen, posterijen, enz., als bedienden in al de takken van 't Bestuur. Alles wat als officieel stuk van Regeering of provincie kwam, was Fransch. De briefwisseling der gemeenten met de hoogere besturen gebeurde in 't Fransch. Van alles wat alzoo in een vreemde taal werd gedaan, verstond vaak de geheele gemeenteraad geen enkel woord, doch wat baatte dat tegenover moedwillige dooven? Aan hooger hand hield men zich alsof er geen Dietsche stam meer in België bestond en velen uit de Regeering en ambtenaarswereld zullen wel met vollen ernst in den waan hebben verkeerd dat geheel Zuid-Nederland als bij tooverslag het Fransch machtig was geworden.

Wanneer er ergens een spreker in 't Vlaamsch optrad, dan was het vaak omdat hij het Fransch niet sprak, en in eene onmogelijke taal.

De secretarissen van kleine gemeenten, uit wier Raad somtijds geen enkel lid Fransch verstond, onderhielden met de overheid briefwisseling in 't Fransch. Gemeenteonderwijzers richtten zich in 't Fransch tot hun gemeentebestuur, ook wanneer niemand in dit bestuur hun schrijven kon verstaan. Wie in eene vergadering van deftige lui dorst gapen in 't Nederlandsch, hoorde uit vele kelen in koor : *Parlez français !*

Op 20 Juli 1840, schreef K.-L. Ledeganck, alsdan provinciaal raadslid van Oost-Vlaanderen, aan zijn vriend Blieck : « De dagbladen zullen U reeds hebben gemeld wat er Vrydag laetst in onzen provincialen raed is omgegaen. Ik had reeds lang een walg van

al dat zoeken naer omwegen om tot een doelwit te geraken en terwijl men my verdacht hield van geveinsdheid jegens de moedertael; terwijl men my by zulk eene verdenking met bitteren laster overlaedde; terwijl anderen aerzelden de moedertael door haer zelve te verdedigen en in het Fransch de vraeg opwierpen of het betamelyk was Vlaemsch te spreken, heeft my dit alles verdroten en ik heb (de eerste misschien sedert vyftig jaren) in de raedsvergaderingen van Vlaenderen Vlaemsch gesproken. Wat er van komen zal wacht ik gelaten af. »

De woorden « of het betamelijk was Vlaemsch te spreken » en de laatste zin zijn bijzonder kenschetsend.

Elkeen, die wat meer wou zijn dan gewoon dienstvolk, deed zijn uiterste best om zoo goed mogelijk het Fransch machtig te worden, ten einde in deftig gezelschap ook deftig te kunnen voorkomen.

« Le Flamand, merkte de adel en de begoede burgerij op, c'est la langue des domestiques. »

Het Nederlandsch werd weinig of niet meer beoefend; de inrichting van het onderwijs in al de graden was een Fransche, met het Fransch als eenige voertaal. Hier te lande kon men onmogelijk iemand aantreffen, die zuiver Nederlandsch sprak of zelfs maar kon spreken. Vlaamsche pers en boeken gebruikten eene platte, onbeschaafde taal; men verwaarloosde nagenoeg volledig de lezing van al de Nederlandsche werken. Willems, Ledeganck, Sleeckx, al de Zuid-Nederlandsche prozaschrijvers en dichters, werden zelfs niet door het volk, nooit door burgerij en adel, gelezen. Conscience alleen maakte uitzondering. Hij was dan nog maar de schrijver des volks. Wanneer men hem aantrof in de boekerij van sommigen burger of kasteelheer, dan was het vertaald in 't Fransch.

« De Vlaming en zijn taal zijn ook van zoo bitter weinig beteekenis voor de Walen dat hij in dezen toestand eene reden te meer meent aan te treffen om zijn taal te verwaarloozen en het Fransch boven zijn moedertaal op den voorgrond te plaatsen.

« De Flamints staan voor den Waal op de beschavingsladder een heel eind lager dan hij zelf; zij komen, zoo gaat de sage, uit een land waar men zich voedt met roggebrood en karnemelk. De fijnere Waal beschouwt zulke dingen als nauwelijks goed genoeg voor zijn varken! Dan, het Nederlandsch, dat is geen taal! Hoe kan men het in 't hoofd krijgen zoo iets te gaan leeren. En de kollega's zullen u vragen, wat ge toch voor iets onderwijst : het Brusselsch, of het Gentsch, of het Hasseltsch. En geestig dat ze dan kunnen zijn, daar hebt ge geen idee van! Het is gansch niet zeldzaam dat de Waalsche leeraar in 't Latijn of in 't Fransch den kollega in 't Nederlandsch uit de hoogte behandelt en de Nederlandsche les aanziet als tijdverlies voor de jongens. » (1)

Op het Congres van middelbaar onderwijs, in September 1901 te Brussel gehouden, onder het eerevoorzitterschap van den heer de Trooz, minister van openbaar onderwijs, werd ook door een optredend leeraar de meening uitgesproken dat de professor van Fransch moet beschouwd worden als de voornaamste in het middelbaar onderwijs.

In dezen toestand leeft de Vlaming onthutst, verbluft, en beschouwt zijne gewaande minderheid als werklijkheid. Bestendig in betrekking met het Fransche en Belgisch-Fransche maatschaplijk leven, vaak

---

(1) AUG. GITTÉE, *Tijdschr. Willems-Fonds*, Aug. 1899, blz. 219.

meer op de hoogte van hetgeen in Frankrijk omgaat dan van wat in zijn vaderland gebeurt, heeft, hij noch gelegenheid, noch oog om naar Holland te blikken en geeft zich niet de minste moeite om een taal, die de zijne is, die klinkt als een harpakkoord beschaafd te spreken.

« Wie dan moeten beschaafd spreken? Door welke klas van lieden moet dit kenmerk van hoogere vorming worden in eere gehouden?...

« Zouden dienen beschaafd te spreken, al dezulken die middelbaar onderwijs hebben genoten. Van dezulken toch wordt verwacht, — want zij zijn er toe in staat — dat zij in het openbaar en ook in gezellig verkeer met de lieden hunner opvoeding, de beschaafde taal spreken of althans er naar streven. » (1)

We hebben vroeger, aan de hand van Girard, getoond hoe het zielleven ontstaat. Hieruit leidt elkeen gemaklijk af hoe de taal gevormd wordt bij den mensch. Uit de prikkeling der zenuwdraden ontstaan aandoeningen die van de buitendeelen uit naar de middens, ruggemerg en hersenen, gaan. Deze, het groote telegraafbureel, vormen de bevelen, gebieden aan de zenuwdraden, en zenden langs deze draden het gebod naar de buitendeelen terug, die alsdan het bevel uitvoeren. Bij elke prikkeling der zenuwdraden, waaruit een gewaarwording ontstaat, of, duidelijker gesproken met het oog op de vorming van eene beschaafde uitspraak, bij elke aandoening uit een wezen tot het kind overgegaan, ontstaat in de hersenen van dit kind eene gedachte, die het, bij eerste gelegenheid, door het spraakorgaan zal uitdrukken.

---

(1) J. VAN RYSWYCK, *XXIIIe Taal- en Letterk. Congres*, blz. 295.

Dan moet het woord, de naam hem ten dienste staan. Is dit woord er niet, zoo vormt hij er zelf een. Een kind noemt alzoo eene zweep « hoepflee » ; een ander, een vlietje dat, bij regenweer, aan de deur zijner woning voorbij huppelde, een « muizenbaak » ; een derde noemde een waterbel op een poel een « toenks », heel waarschijnlijk als klanknabootsing van het geluid dat de bel geeft bij haar barsten ; een vierde zegt « plapen » voor slapen, « pate » voor papa, « palmeliere » voor porte-monnaie.

Hieruit blijkt dat de moeder, de vader, de opvoeder moeten aanwezig zijn wanneer het kind aan een woord behoefte zal hebben, om hem dit woord te leeren kennen en het vast te hechten, onafscheidbaar verbonden, aan het voorwerp zelf. Men mag zich niet tevreden stellen met een half, met een verminkt woord ; men moet nooit de zwakheid begaan kinderen na te praten wanneer ze verkeerd benamen ; men hechte aan nauwkeurigheid en men drage zorg dat eene stipte uitspraak volge op eene stipte benaming, juist opgevat in 't geheugen.

Hier zijn de verzen van Boileau :

> Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement,
> Et les mots pour le dire arrivent aisément,

nooit toepaslijk, omdat de kinderen de woorden niet bezitten. Maar 't is verruklijk troostend en 't loont ruim de moeite, te mogen vaststellen dat heel gewone kleine kinderen, ook wanneer ze niet al te vlug van begrip zijn, zoo zwierig en snel leeren zuiver spreken en dat we daartoe niets behoeven te geven dan het puike voorbeeld.

Zeker zijn er kinderen met een gebrekkig spraakorgaan, kinderen die verkeerd betonen, verkeerd de medeklinkers vormen. Daar zal dan de uitspraakleer

met hare heelkunde heilzaam en genezend optreden. Is er eigenlijk bij spraakgebreken storing der hersenvermogens of der spraakorganen op het spel, dan valt natuurlijk de taak voor moeder en opvoeder veel lastiger en kunnen zij niet geroepen wezen om goed te maken wat de natuur zelve onvolledig liet. De zielkundige Flechsig stelde in de hersenen de « geestlijke centra » of « centra van associatie » vast, door welker buitengewone ontwikkeling de hersens van den mensch grootlijks verschillen van die der dieren. Zij liggen in de voorhoofdhersenen en in de slaaplobben, in de achterste schedellobben en in het zoogenaamd eiland en dienen om de verrichtingen der zintuigen tot het vormen van hoogere begrippen te vereenigen.

De waarnemingen, door den uitwendigen prikkel in de peripheriën door de zenuwdraden der zintuigen opgenomen, worden, door verzameling der sporen in de centra van associatie tot gedachten. Die geestescentra bevatten alzoo al onze kennis en natuurlijk ook het vermogen der spraak. Naar de waarnemingen van Flechsig zou slechts een derde deel van de schors der groote hersenen in onmiddellijk verband staan met de zenuwdraden, die zinsindrukken opnemen en overbrengen. De overige twee derden hebben met deze eerste werking niets gemeens en dienen enkel tot het hoogere doel der associatie : het voortbrengen der gedachten, de veredeling der denkbeelden, het verkrijgen der hoogere ontwikkeling, het idealizeeren. Ontstaat die hoogere werking, zoo moeten natuurlijk al de centra samenwerken, doch hun afzonderlijk bestaan bij pathologische toestanden gebleken, bewijst dat één dier centra gestoord kan wezen.

« Zoo kan de spraak verward zijn, terwijl de

waarneming van de indrukken der buitenwereld nog ongestoord is, en omgekeerd kan de taal zuiver zijn, terwijl de voorstellingen aan volkomen waanzin doen denken. Het vermogen, om zijne kennis door de spreektaal uit te drukken, is dus blijkbaar aan een ander centrum gebonden dan het vermogen om den natuurlijken samenhang der dingen te begrijpen. »

Bij het pas geboren kind zijn al deze centra nog niet aanwezig. Na verloop van maanden ouderdom zijn de zenuwdraden toegenomen, en heeft zich het mergweefsel in de hersensmassa ontwikkeld, komen meer gewaarwordingen langs meer draden naar het bureel, dat nu ook in uitgebreidheid en volmaakter inrichting is toegenomen. Dan ontstaan de centra en begint het kind te denken. Reeds na de derde levensmaand zijn de zintuigcentra, gezicht, reuk, gehoor, tast gevormd. Van deze centra dringen weer nieuwe zenuwdraden naar nieuwe hersensgebieden door en vormen aldaar de centra van associatie. Deze zenuwdraden eindigen dicht bij elkaar in de hersensschors. (1)

De kennis der algemeene psychologie, meer bepaald der taalpsychologie, de kennis der opvoedkunde en der methodeleer zijn van het hoogste belang voor elkeen die bij kinderen geplaatst wordt om ze flink en zuiver te leeren spreken. We mogen natuurlijk al deze wetenschappen niet aan de moeders opdringen, doch niets belet dat op school, en toch vooral in ons voortgezet lager onderwijs, in ons middelbaar onderwijs voor vrouwen, de oorspronklijke begrippen dezer zoo nuttige kennissen worden onder-

---

(1) Vergel. Dr A.-J.-C. SNIJDERS, « De hersenen en het verstand », *Tijdsp.*, April, 1900.

wezen. Onze onderwijzers komen op de hoogte in de normaalscholen, doch onze leeraars voor middelbaar onderwijs komen nagenoeg niet met psychologie, pedagogie en methodiek in aanraking. Dat is erg betreurenswaardig. Men mag alzoo van hen niet verwachten dat zij met volle bewustheid, uitgerust naar wensch, het veelzijdig gebied van het taalonderwijs zouden betreden; dat zij zouden beantwoorden aan wat ontwikkelde ouders van hen, op het gebied der uitspraakleer, voor hun kinderen vergen mogen.

Deze kennis is veel noodzaaklijker voor de uitspraak der moedertaal dan voor deze van welke vreemde taal. Op het gebied der vreemde taal hoort het kind enkel de zuivere uitspraak, terwijl men in de beschaafde uitspraak der moedertaal eerst de gewestspraak en gewestlijke betoning moet overwinnen, vooraleer de beschaafde betoning gevat wordt. Een aantal onzer onderwijzers, vooral onze leeraars in 't Nederlandsch bij lager en hooger middelbaar onderwijs, kunnen wel beschaafde taal spreken, die zij moeten onderwijzen, doch spreken liever Fransch, of met hen die geen Fransch verstaan, een lomp dialect.

't Is een feit : in Zuid-Nederland wordt over 't algemeen dialect of zeer slordig Nederlandsch gesproken. Aan huis hebben we niet de moeders, die we hebben moeten om onze kinderen eene zuivere taal aan te leeren.

« Aan wien de schuld? Aan de school, meen ik. In de scholen voor meisjes is het, doorgaans, nog slimmer gesteld. Daar wordt het Nederlandsch als Asschepoetster behandeld.

« Zelfs in gestichten van geringe weesmeisjes, in Vlaanderen, moet uitsluitend Fransch gesproken worden. En deze meisjes, eenmaal tot vrouwen geworden, zullen als moeders het inzicht noch den

moed hebben, hare kinderen de taal aan te leeren van den Nederlandschen stam.

« Zij ook zullen denken dat er iets gemeens, iets alledaagsch verbonden is aan 't Nederlandsch spreken, en op hare beurt, zullen zij hare kinderen verfranschen, indien ik dit woord gebruiken mag. Nog een ander feit is de voorliefde van sommige onderwijzers om de kinderen van kindsbeen af, het hoofdje te vullen met Fransche woorden. Ik meen dat zij azen op de lichtzinnigheid der ouders. Zij weten dat deze verbluft zullen opzien, als hunne kinderkens van *zóó hoog* maar, en nauwelijks vijf of zes jaren oud, Fransche leerdichtjes zullen opzeggen, ofschoon niets verstaande van hetgeen zij uitbrabbelen als een papegaai; ja, dat die ouders zullen geneigd wezen te peinzen dat hunne lievelingen alreeds een zeer ontwikkeld verstand bezitten; dat het kindje aan zijne moeder zoo prettig, zoo bevallig zal toeschijnen wanneer het eenige *r*-klanken doet hooren; dat vader zal gelooven dat zijnen zoon op goeden weg is om later eenen rang in het leger of eene plaats van ambtenaar te bemachtigen.

En nochtans ben ik verzekerd, dat, indien het kind, in beschaafde en schoone Nederlandsche uitspraak, een fabeltje voordroeg, die ouders eveneens verrast en tevreden zouden zijn. » (1)

« Nu nadert allengskens de dag van Asschepoetsters in-eere-herstelling. Men gaat haar noodig hebben en erkent hare natuurlijke gaven. Menig hooggeboren heer of invloedrijke politieker zou wel een lid van zijnen linker pink geven om met Asschepoetster goed te staan.

---

(1) H. VAN EYCK, *XXVe Nederl. Taal- en Letterk. Congres* Gent, Ad. Hoste, 1900.

« Met een paar lonkjes en knikjes is het lieve kind echter niet te winnen. Voor die late vrijers is de kans verkeken. Men leert zijne moedertaal van kindsbeen af, of men leert ze niet... Veroorlooft mij enkel deze aanbeveling : zorgt dat uwe kinderen, zoo gij met kinderen gezegend zijt, zich van jongs af gewennen aan beschaafd Nederlansdsch...

« Ook onzen meisjes zal het niet schaden, indien het Vlaamsch in haren mond zuiver en helder klinkt. Zuiver Nederlandsch spreken, o! voor een meisje welke bron van bevalligheden. Behaagziek als zij zijn, is het onbegrijpelijk hoe zij er zich niet meer op toeleggen. » (1)

Onze bevolking schat onze taal niet hoog genoeg. Onze scholieren kennen niet genoegzaam haar wezen. Onze leeraars moeten haar leeren schatten in haar verleden, in haar tegenwoordige, in hare toekomst. Hare geschiedenis en hare schatten moeten gekend en gewaardeerd worden. Hare groote mannen, hare talentvolle schrijvers en dichters, de helden uit haren strijd voor vrijheid moeten op den voorgrond treden als overwaardig van den eerbied en de bewondering des volks, omdat zij hun krachten en hun vermogens hebben opgeofferd tot bloei van de taal, waardoor het volk zijn gedachten uit.

Konden wij maar onze vrouwen overtuigen dan hadden wij onze vrouwen gewonnen, dan kregen we de moeders, die we niet kunnen missen om de geslachten der toekomst in Zuid-Nederland op te leiden in den dienst van eerbied en waardeering voor de taal. Om de vrouw te winnen moet ze op school gewonnen worden, vooral in de kostschool, in de

---

(1) J. VAN RYSWYCK, *Tijdschr. Willems-Fonds*, 1896, blz. 329.

kloosterschool, een gansch andere opvoeding krijgen dan de verfranschte, waarvan ze thans het onbewust doch bereidwillig slachtoffer is. « Hier heerscht steeds de vrouw en met haar de vreemde taal, die zij onder hare bescherming heeft genomen.

« En waaruit spruit die voorliefde der Vlaamsche vrouw voor deze vreemde taal voort? Waarom heeft zij, die moeder is, de taal harer moeder verlaten? Is het niet omdat er een kloof is ontstaan tusschen den geest en het gevoel der vrouw, meer en meer door eene klimmende beschaving veredeld en verfijnd, en de ruwheid eener taal, die ruw is gebleven, omdat zij uitsluitend gesproken wordt door het volk, zich niet kon verheffen boven het peil der nederige en verlaten standen, waaraan zij alleen tot wisseling der alledaagsche gedachten diende?

Wat dan gedaan?

« Wel, wij moeten de vrouwen veroveren.

« En hoe dat?

« Door onze taal te beschaven en te zuiveren, door ze zacht en vloeiend te doen klinken in de ooren onzer levensgezellin; dan zal deze, bekoord en medegesleept, gewillig haar man volgen en op haar beurt die taal, die de taal des harten is geworden, willen aanleeren, spreken en doen heerschen in den huiselijken kring, die haar koninkrijk is. Dan zal zij « de directrices der damesinstituten » niet verbieden haar dochters onderwijs te geven in de Nederlandsche taal, maar eischen dat dit onderwijs aan kundige leeraars en leeraressen worde toevertrouwd.

« En dan zal niet alleen de Vlaamsche taal, maar het Vlaamsche volk gered zijn. » (1)

---

(1) B^on DE MAERE VAN AERTRYCKE, *Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, 1900.

Wanneer we, ja, de vrouw hebben, dan hebben we de moeders, dan hebben we de kinderen. « Geef mij de kinderen en ik zal u een volk geven, » riep Marten Luther uit.

Drie zaken zijn volstrekt noodig om eene zuivere uitspraak der Nederlandsche taal machtig te worden : 1° het zuiver spreken aan huis; 2° een degelijk taalonderwijs op school; 3° een aanhoudende ijver bij den leerling. Hoe meer het zuiver spreken aan huis wordt beoefend, hoe lichter zal de arbeid op school vallen. Doch wanneer de hoogst nuttige medewerking van den huiskring gemist wordt, hebben school en leeraar met al de moeilijkheden te kampen, die een degelijk taalonderwijs, vooral in de moedertaal, met zich voert.

Aan huis staat alle taalonderwijs, onder de vleugelen der moederlijke liefde, steeds in het nauwste verband met de opvoeding, met het hart des kinds. Daar wordt de taal aangeleerd zonder de minste moeite noch van moeder, die leerares is, noch van kind dat zich de taal aaneigent zonder, om zoo te zeggen, van deze toenemende aaneigening bewust te worden. Het kind leert er allergemakkelijkst. Hadde nu maar die moeder de gave van beschaafd te spreken, bezate zij enkel eenvoudige begrippen van klank- en uitspraakleer, wat een voortreflijke leerares zou zij niet wezen voor onze toekomstige geslachten!

Hoe legt moeder het aan boord? Zij volgt den weg der natuur. Zij leert nooit woorden aan, doch doet nieuwe voorwerpen kennen, die ze alsdan met naam noemt. Zij bekommert zich noch met spraakleer, noch met regels. Vergeten we nooit, naar het voorschrift van Girard, den geest van de jonkheid op te leiden om hart en leven te louteren. Alsdan zal de taal als van zelf gelouterd wezen, als tolk van een gelouterd innerlijke.

Spraakleer met geheel haar abstract wezen, dorre regels moeten met het kind aan huis geen gemeenschap hebben. Wanneer gansch zijn aandacht hoogst nieuwsgierig gevestigd wordt op nieuwe dingen en eigenschappen van die dingen, kunnen de moeilijkheden van de spraakleer niets dan noodlottige stoornis doen ontstaan in de jonge, steeds door eigen kracht ontwikkelde breinvermogens. Zoo echter de moeder de spraakleer kent, kan zij hare oorspronklijkste begrippen in toepassing brengen bij het leeren spreken van haar kind. Doch van die toepassing moet het kind onbewust kennis krijgen.

« De spraakleer is de kunst om keurig eene taal te leeren spreken en schrijven; zóó drukt men haar bepaling uit. Om die taak zou ze vooreerst de kunst om te denken moeten zijn, vermits het woord de uitdrukking der gedachte is, en dat, zoo deze gebrekkig is, de uitdrukking dit eveneens zal wezen. Daaruit volgt dat de spraakleer ook de logiek der kindsheid zou moeten zijn; nochtans dat is zij bepaald niet. Wezenlijk bemoeit zij zich weinig met spreken, vermits zij de leerlingen niet laat spreken. » (1) 't Is enkel op de geschrevene taal dat de spraakleer meest doelt, omdat zij de moeilijkheden tracht te overwinnen die elkeen heeft om een taal te schrijven met hare talrijke teekens voor dezelfde klanken, met hare menigvuldige en dan weer eens met haar gebrekkige teekens voor de talrijke klanken. Doch op het punt der uitspraak- en klankleer zijn door den band de spraakleeren gebrekkig. De meeste gewagen er niet van, enkele doen het te beknopt. Een zeer gering getal behandelen die beide hoofdstukken zooals het betaamt.

---

(1) GIRARD, *De l'enseign. régulier de la langue matern.* p. 27.

Wanneer het kind op school komt mag het zich wel in een ander midden gevoelen dan de huiskring, doch het taalonderwijs moet de voortzetting zijn van hetgeen aan huis werd begonnen.

Hier heeft de onderwijzer zijne kennis van ziel- en opvoedkunde noodig om de jonge ziel te polsen, en te kunnen vaststellen wat met haar moet aangevangen worden, welken weg men met haar moet inslaan, door welke middelen het wordend wezentje zal vooruit komen. Hij passe op! Het besef van hetgeen aan huis werd gedaan is voor hem de wijzer naar den weg, waarop hij zich met het kind zal begeven. Zijn taak als leeraar en opvoeder zal in rechtstreeksch verband van moeilijkheden staan met de reeds aan huis genoten taal- en uitspraakopleiding.

't Is trouwens niet alleen in Zuid-Nederland dat de leerlingen gebrekkig of slordig spreken. Dat is zoowat het geval in alle landen, met alle talen.

In *Het Nieuwe Schoolblad,* orgaan der vereeniging van hoofden van scholen in Nederland, nr van 27 Juli 1901, treffen we omtrent dit onderwerp een opstel aan dat we gaarne in zijn geheel overnemen, om goed te laten oordeelen over de toestanden bij onze Noorderbroeders, waar nochtans zeker de beschaafde taal tot haar volle recht komt. Dit opstel draagt voor opschrift :

Het Spreken der Leerlingen.

« Mij moet eene opmerking van 't hart. Ik zal maar zonder veel omwegen zeggen wat ik meen : onze leerlingen spreken zoo gebrekkig. Nu denk ik niet allereerst aan het onzuiver uitspreken onzer taal, niet aan de dialectische eigenaardigheden, die iedere stad en iedere landstreek kenmerken; het Amsterdamsch noch het Groningsch trekt op dit oogenblik mijn aandacht. Laat ik eens heel vrijzinnig zijn en

ieder de vrijheid laten, de klanken zoo voort te brengen, als hij dat in zijn omgeving geleerd heeft. Ik verdedig die vrijheid niet, maar ik laat haar op dit oogenblik ongemoeid omdat ik aan iets anders denk. Evenmin heb ik het oog op wat men in zijn uiterste volmaaktheid redenaarstalent zou kunnen noemen. Noch voor de eischen der welbespraaktheid, noch voor die der welsprekendheid vraag ik uw aandacht. Mijn gedachten blijven laag bij den grond; ik bedoel niets andres dan het zuiver technisch spreken. Ik verbeeld mij, dat dit te veel op onze scholen veronachtzaamd wordt. Vooral door de meisjes. Mijn gehoor heeft nog zijne normale scherpte, maar ik versta dikwijls de leerlingen niet. Ik spreek nu niet van de jongens, met wie ik dagelijks omga, maar van de meisjes, die ik eenige uren in de week op de normaallessen voor mij zie, meisjes van 14 tot 18 à 20 jaar. Haar spreken is meestal toonloos fluisteren. Toch zijn haar spraakorganen zeer voldoende ontwikkeld. Want is de les nog niet begonnen of reeds geeindigd, dan is meer dan eens een vermaning noodig om niet zoo luid te... schreeuwen, te... kakelen, zeg ik wel eens. Maar moeten diezelfde meisjes een vraagstuk voorlezen, of een antwoord geven op een gestelde vraag, dan is de hooge toon van daareven, dien ik straks na de les ook weer hooren zal, zóó flauw, zóó zwevend, zóó onbepaald geworden, dat het de scherpste oplettendheid vordert om het gesprokene te verstaan. Meermalen heb ik mij zelf de vraag gesteld, wat daar toch de oorzaak van mag zijn. 't Is niet het zachte spreken, dat mij hindert, maar bovenal de slechte en slordige articulatie. Van een meer lettergrepig woord hoort men slechts de lettergreep, die den klemtoon heeft, even aangeven, maar al de overige vallen zonder klank of kleur van de slappe lippen af. De medeklin-

kers worden niet aangezet, de *k* ploft, de *t* snijdt niet, de *r* ratelt niet. En de klinkers, de volkomene en de onvolkomene, de lange en de korte, zij lijken allen op elkander.

« Heeft het leesonderwijs misschien de schuld? In vroeger tijden moest de leerling, die een leesbeurt kreeg, vóór de klas komen en zoo luid lezen, dat de geheele klasse zonder inspanning hem volgen kon. Nu blijven de kinderen veel op hunne plaatsen zitten en lispelen of brommen met gebogen hoofd een paar zinnetjes op. Wie dan het boek vóór zich heeft, kan desnoods half verstaan, half raden, wat er gelezen wordt, maar wie erbij staat te luisteren, verstaat slechts enkele klanken.

« Kan de fout ook reeds in de aanvangsklasse schuilen, waar bij het eerste leesonderwijs niet genoeg oefeningen gehouden worden in het lezen van enkele woorden? Ik ben zeer geneigd om hier althans een deel van de schuld te zoeken. Vergis ik mij, als ik beweer, dat het eerste leesonderwijs door velen wordt beschouwd als een werk, dat nu eenmaal onvermijdelijk is, maar dat men zoo snel mogelijk moet afmaken, om toch vooral geen tijd te kort te komen voor de behandeling van de andere meer « ontwikkelende » vakken? « Alle onderwijs is taalonderwijs » heette het vroeger, maar is dat beginsel niet al een heel eind op weg, om te verouderen?

« Men werkt nu meer op het « begrijpen » ; als de som begrepen is, dan is de behandeling afgeloopen. Tijd om de oplossing nog eens — laat staan nog twee- of driemaal — duidelijk en langzaam te laten voordragen, is er niet. Voort, van begrijpen tot begrijpen!

« Onze leerlingen behoeven geen redenaars te worden. Zeker niet, maar de vrees, dat zij dat door

wat meer zorg voor hun spreken worden zouden, is wezenlijk zonder grond. Er moet en er kan meer gedaaan worden,vooral op onze scholen met uitgebreid leerplan, voor een goed en duidelijk en scherp gearticuleerd spreken. Dat de onderwijzers daarvoor de les in de stemvorming zouden behoeven, geloof ik niet. Dit kan goed en nuttig zijn voor hen, die met een spraakgebrek behept zijn, maar normale kinderen kunnen van den gewonen onderwijzer ook in dit opzicht genoeg leeren. Als wij, onderwijzers, maar beginnen met er meer waarde aan te hechten. »

In de Januarinummers 1901 van het weekblad, *De Amsterdammer*, schreef de heer L. van Lier, onderwijzer te 's Gravenhage, enkele artikels over *spraakheelkunde*. Daarin zegt hij o. a. « De overeenstemming in cijfers te 's Gravenhage, Berlijn, Hamburg, Warschau, Kopenhagen, betreffende aantal, graad, verschil in sekse, leeftijd, genezingen en niet-genezingen van spraaklijders is voor den vakman treffend. Hij leert er uit, dat spraakgebreken niet aan landgrenzen gebonden zijn. » Schrijver schat het getal stotteraars op minstens 1 t. h. en besluit dat er ongeveer 7500 stotteraars in zijn land zijn. Zoo hij hierbij de stamelaars voegt, durft hij het getal verdubbelen. Dan noemt hij nog op de bijzondere gebreken : hoorstom, naselen, gehemeltegebreken, doofstom. Schrijver vraagt voor al die spraakgebrekkigen overheidsbemoeiingen d. i. voor de nagenoeg 80 t. h. onvermogenden onder het getal staatsondersteuning op school. (1) « Voor duizenden minderjarigen wordt de strijd om 't bestaan verzwaard, doordat er genoeg

---

(1) Zie ook : L. VAN LIER, *Spreken en Spraakgebreken*, 's Gravenhage, Joh. Ykema, 1902, bl. 75.

goedsprekende werkkrachten zijn. Ter bestrijding op dit gebied kan de staat medewerken :

« 1° Door speciaal onderwijskrachten te doen opleiden.

2° Door van den bevoegde te eischen, dat hij minstens een onderwijsacte bezit. De kwakzalverij zou dan al flink bestreden worden.

3° Door aan normaallessen en kweekscholen zooveel onderricht te doen geven, dat de onderwijzers 't voortschrijden van 't gebrek niet bevorderen en waardoor in de school, waar zooveel gebreken ontstaan, of verergeren, prophylactisch kan worden opgetreden.

4° Door, evenals bij leerplichtwet, gemeentelijke Commissies van notabelen uit te noodigen, die zich belasten met toezicht op cursussen voor spraakgebrekkigen.

De kosten kunnen gedragen worden door gemeente, provincie en rijk. »

De middelen, die in Holland gewenscht voorkomen, zijn dezelfde voor België.

Op het XXV^{ste} Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, in Augustus 1899 te Gent gehouden, sprak Maria Ypes-Speet, leerares in hygiënisch en methodisch spreken te Amsterdam, alom bekend om hare voortreflijke uitspraak en hare zeer gekuischte taal, eene belangrijke redevoering uit over : *De uitspraak van de Nederlandsche taal in verband met de hygiëne.* Hare leerlingen, voornaamlijk beroepssprekers, zooals advocaten, predikanten, onderwijzers, onderwijzeressen, enz., rangschikt zij als volgt :

1° menschen, die, door een verkeerd gebruik der stem, een chronische strottenhoofdcatarrh hadden, en als gevolg daarvan aan stemverzwakking leden;

2° lijders aan aphonie;

3° menschen die met een kopstem spreken;

4° zangers en zangeressen die, door een verkeerd gebruik van de zangstem en dikwijls ook van de spreekstem, zich een keellijden op den hals hadden gehaald;

5° menschen met eene gezonde stem, doch met uitgalmingsgebreken.

« Ik geef, verklaart de spreekster, dit onderricht volgens een eigen techniek en behandel mijne patiënten steeds onder contrôle van den arts, in 't bijzonder onder die van den keelarts. »

Mevr. Ypes-Speet meent dat men de uitspraak van eene taal kan leeren op het gehoor. Wij zijn het met haar eens. Doch dan komen de spraak- en uitgalminggebreken, die enkel kunnen verbeterd, genezen worden door bekwame leeraars in klank-, spraak- en uitgalmingkunde. De Amsterdamsche leerares waarschuwt ons tegen een te slaafs navolgen der Nederlanders, « want lang niet alle Nederlanders spreken hun taal in aristocratische en welluidende zuiverheid. Velen, zelfs onder beschaafde en ontwikkelde menschen, ja zelfs beroepssprekers, die toch zeer zeker een geschoold orgaan behooren te hebben, schrapen hunne *g*'s, *ch*'s en *sch*'s zóó in de keel, dat men keelpijn krijgt, alleen van het te aanhooren. Anderen vormen de *r* door het in trilling brengen van de huig, in plaats van de punt der tong; de *k* wordt door sommigen gevormd tusschen den rug der tong en het zachte gehemelte, in plaats van tusschen den rug der tong en het harde gehemelte en de *h* slaat nog meer naar achteren aan dan de *k*. Bij velen is het ook met de vokalen zeer treurig gesteld; er zijn er die nooit een zuivere *aa* zeggen, anderen weer brengen in de *oo* een *au*klank en in de *ee* een *ei*klank. De *a* is men geneigd in hun maag te gaan opzoeken. »

Nu wijst de bekwame leerares op de noodlottige gevolgen van slecht spreken en duidt daarna de middelen aan ter genezing. Zij is daarmede zoo beknopt en zaakrijk dat wij haar aan de hand moeten volgen :

« Deze wijze van spreken is nu bepaald slecht voor het stemorgaan, en roept bij hen, vooral die veel moeten spreken, en die geen sterke keel, keelwandspieren en slijmvliezen hebben, na korteren of langeren tijd het keellijden te voorschijn, dat de laryngologen chronische strottenhoofdcatarrh noemen, en dat alleen te genezen is, door methodisch en hygiënisch spreekonderricht; d. i. door een op de juiste manier gebruik maken van het stemorgaan. Alle medeklinkers, die men gewoon is met den naam van keelletters te bestempelen, en alle klinkers kan men vormen *tusschen den rug der tong en het harde gehemelte;* men *moet* ze daar vormen, willen zij, vooral bij veel spreken en bij zwakke kelen, het stemorgaan niet bederven. Een der eerste voorwaarden tot het verkrijgen van een klankvolle stem is het in toepassing brengen *bij spreken* en *bij zingen* van de costo-abdominale ademhaling. Voorstandster, zoolang als ik spreek- en zangonderricht geef, van de costoabdominale, zoogenaamde diepe ademhaling bij man en vrouw, zag ik vóór kort die op ervaring gegronde opvatting bevestigd bij doorlichting van verschillende personen, mannen en vrouwen, door middel van Röntgenstralen : een herhaling van proeven, kort te voren genomen door Fraenkel en Scheier (*Berliner Laryngologische Gesellschaft,* 1898). Een groot voordeel bij deze wijze van ademen is, dat de zoo gewenschte lage strottenhoofdstand, bij spreken en zingen zoo onontbeerlijk, gemakkelijk verkregen wordt.

« Als gij deze ademhaling in practijk brengt, buikspieren en middenrif gebruikt als drijfkracht van den geluidstraal, als gij uwe medeklinkers in het voorste gedeelte van den mond vormt en uwe klinkers, zuiver uitgesproken, tegen het natuurlijke klankbord, d. i. tegen het harde gehemelte, doet aanslaan, dan kan het niet anders of ge krijgt, na een dagelijkschen oefeningstijd van ongeveer een paar maanden en onder degelijke leiding, een klankrijke krachtige en ver dragende stem.

« Ik zeide daar onder degelijke leiding, want die is bij hygiënisch en methodisch spreekonderricht evenzeer noodig als bij ander onderwijs. Er is maar weinig toe noodig om een stem voor goed te bederven, en dit komt, helaas ook bij ons, nog maar al te dikwijls voor. Op het vorig Congres vroeg ik : « Zou er geen mogelijkheid bestaan dat men ook dit onderricht eens aan eenige contrôle onderwierp en dat er zich een commissie van bevoegde mannen en vrouwen samenstelde, die hiervoor diploma's uitreikte? » Tot mijn spijt en teleurstelling moet ik constateeren dat er tot nu toe geen stappen in die richting werden gedaan, niettegenstaande de toenmalige voorzitter van de eerste afdeeling, Professor Kern, mijn voorstel indiende bij het Bureau van het Congres, en dat het hygiënisch en mtehodisch spreekonderricht nog steeds onbeschermd is tegen personen die adverteeren « dat zij spraakgebreken genezen. »

« De aangewezene plaats, waar het verkrijgen van een juiste en beschaafde uitspraak met zorg ter hand dient genomen te worden, is het huisgezin. Jong moedertje moet het niet aardig vinden als haar kind ons « een stuttie toet » vraagt, of nog erger, die kromsprekerij niet overnemen en vragen of « liefie

met haar peejen wij », maar zij moet het kind integendeel altijd en altijd weer zijn gebrekkige woordjes en zinnetjes goed vóórzeggen. Het kind zal zich dan van jongs af gewennen zuiver te spreken en duidelijk te articuleeren, en het leeren zal hem daardoor, later op school, gemakkelijker vallen. En daar wordt het de taak van den onderwijzer en onderwijzeres om op den ingeslagen weg voort te gaan. en vooral de onderwijzer of de ondewijzeres der laagste klas is het, die hier veel kan doen, daar hier den kinderen spreken en lezen geleerd wordt, Daarvoor is het echter noodig dat de onderwijzers en onderwijzeressen beginnen met te leeren zelf goed te spreken. »

Spreekster stelt vast dat vele Hollandsche onderwijzenden gebrekkig *spreken* en daardoor heel dikwijls hun werk in de school moeten staken.

« De gemeenteraad van Amsterdam heeft dan ook het nut van hygiënisch en methodisch spreekonderricht voor aanstaande onderwijzers en onderwijzeressen ingezien, en dit onderwijs vóór een paar jaren op de kweekschool ingevoerd. Eerst later zal men kunnen oordeelen of dit onderwijs vrucht heeft gedragen, nl. als het onderwijzend personeel, dat dit onderricht genoten heeft, eenige jaren werkzaam zal zijn geweest.

« Het komt mij voor dat het een groote stap in de goede richting zou zijn, als dit onderwijs ook op de Belgische kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen werd ingevoerd. Een bezwaar tegen dit onderricht op een kweekschool is, dat het niet klassikaal gegeven kan worden, en dat er dus veel onderwijsuren voor dit vak zouden moeten zijn. Van harte hoop ik dat in de eerste plaats de beroepssprekers meer en meer het nut mogen inzien van

een goed geschoolde en gevormde stem; waar die voorgaan zal het volk volgen. »

Mevrouw Ypes-Speet noemt methodisch en hygiënisch spreken *een kunst, die geleerd moet worden.* Zij bevestigt dat het Nederlandsch, wanneer het goed wordt gesproken, eene taal is, niet minder mooi dan het Fransch, en dat, zoo onze taal leelijk bevonden wordt door naburen, de slechte sprekers met hunne keelklanken en schraperige geluiden daaraan alleen schuld hebben. » (1)

Het lezen van zulke belangrijke redevoering zal bij vele schoolmannen, opvoeders, ouders, de oogen doen opengaan. Weinigen hebben tot heden toe vermoed dat goed spreken eene kunst is. Men meent dat men spreken zoo maar aanleert uit den mond der moeder. Men maakt de opmerkingen : Wat spreekt deze slecht! Wat spreekt gene goed! Doch dat er eene wetenschap, eene kunst bestaat om goed te leeren spreken, om te leeren de spraakorganen gebruiken, ziedaar eene allergewichtigste zaak waaraan tot heden toe zeer weinige opvoeders hebben gepeinsd.

In P.-J. van Malssen's *Het leven der Taal, inzonderheid dat van het Nederlandsch* (2) lezen we dat dit boek werd geschreven met het doel de belangstellenden in taal en taalstudie « de oogen en ooren te openen voor de verschillende verschijnselen van het taalleven; de verhouding tusschen dialect en algemeene taal leeren kennen, het conventioneele der spelling doen inzien. »

De aandacht vestigen op het leven der taal, op

---

(1) Zie deze redevoering in *Handelingen van het XXVe Nederl. Taal- en Letterk. Congr.* Gent. Ad. Hoste, 1900.
(2) 's Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1901.

het worden en veranderen van alle talen, doch meer bepaald van de Nederlandsche, op haar verschijnselen, op de wijzigingen in vorm, klank, beteekenis harer woorden; de leerlingen op school wijzen op en hen vertrouwd maken met de bestendige beweging en verbouwing van vorm en klank op het veld der taal, dat is eene hoofdvereischte voor elkeen die iemand een zuivere uitspraak wil onderwijzen, wil aanleeren, hem vooral het hooge belang, het nut, de mooiheid eener beschaafde uitspraak wil leeren begrijpen. Natuurlijk hebben op dit gebied de kinderen aan huis, zoomin als de leerlingen der lagere school, wetenschaplijke moeilijkheden noodig, doch men begrijpt licht hoezeer de grondige wetenschaplijke kennis van allereerste noodzaaklijkheid is bij de toekomstige onderwijzers en leeraars op de lagere en hoogere normaalscholen.

De heer G.-A. Nauta geeft in zeer beknopte doch duidlijke bewoordingen den inhoud van van Malssen's boek weer. (1) Om onze lezers te laten een denkbeeld vormen over de stof daarin behandeld en mede over den omvang van wat wij verstaan door taalstudie op het gebied der zuivere uitspraak, deelen wij uit dit opstel het volgende mede:

« In twaalf hoofdstukken behandelt de heer Van Malssen het onderwerp, dat hij zich tot taak gesteld heeft.

« Het 1ste geeft als inleiding eene definitie van de taal; betoogt dat ze individueel is, gaat na de oorzaken van haar gestadige verandering en de vervorming van haar materiaal, de woorden. Het 2de hoofdstuk handelt over de groepeering der talen;

---

(1) *Het Schoolblad*, 16 Juli 1901.

den invloed van de eene taal op de andere; het zich vormen in de spreektaal van dialectische verschillen. Het 3de hoofdstuk heeft tot titel « klankwijziging » en behandelt eerst de factoren, die werkzaam zijn bij 't uitspreken van de woorden, welker klanken door de spelling slechts uiterst onvolkomen en onvolledig op het schrift kunnen worden weergegeven. Natuurlijk komen hier klankwetten, en verschillende zoogenaamde grammatische figuren (metathesis, assimilatie, dissimilatie) ter sprake. In hoofdstuk 4 gaat de schrijver de verschillende begripswijzigingen der woorden na, een even interessant als belangrijk onderdeel der taalstudie; men kan hier 't noodige lezen over beperking en verzuiming der beteekenis van een woord, over figuurlijke taal en natuurlijk — om bij den ouden naam te blijven — over redekundige figuren of tropen (synecdoche, metaphora, hyperbole, enz.), In hoofdstuk 5 wordt de voor 't leven der taal zoo machtige factor der analogie besproken; haar invloed zoowel op syntactisch gebied als op de buiging is overgroot. Nauw hiermee verwant is de contaminatie, de versmelting, het vooral sedert en door de heldere en leerrijke (in het tijdschrift *Noord en Zuid,* XXI, 417 vlgg. gedrukte) lezing van prof. Verdam meer gekend geworden proces, dat ons het ontstaan van zoovele compromisvormen, onlogische en onjuiste uitdrukkingen en constructies doet begrijpen. In hoofdstuk 6 geeft de schrijver een kort historisch overzicht van de voornaamste theorieën over den oorsprong der taal, het zoo belangrijk maar uiterst ingewikkeld probleem in de vergelijkende taalstudie. Van Malssen geeft uitgebreider de theorie weer van Otto Jespersen, die deze professor (in het Engelsch te Kopenhagen) uiteengezet heeft in zijn in 1894 verschenen boek: *Progress in Lan-*

guage (zie *Taal en Letteren*, V, 265 vlgg., *Museum*, III, 41 vlgg.). Als van zelf komt de schrijver nu tot wat hoofdstuk 7 te lezen geeft : 't ontstaan der woordvormen en buiging. Hoofdstuk 8 is getiteld : Wisselvormen, Volksetymologie. Leerzaam is wat wij hier over de doubletten en den invloed van de « spraakmakende gemeent » op de taal te lezen krijgen. In Hoofdstuk 9 worden de woordsoorten in den volzin behandeld, op 't willekeurige van de splitsing der woorden in rededeelen gewezen, het ontstaan der partikels uiteengezet. In het hoofdstuk 10 over « gesproken en geschreven taal » komt natuurlijk het spellingvraagstuk ter sprake en wordt uiteengezet, dat iedere spelling slechts een onvolkomen, kleurlooze afbeelding der spreektaal is ; dat geen alphabet weliswaar volledig en nauwkeurig is, maar dat het ook voldoende is, wanneer het ons 't bedoelde woord maar doet herkennen. « Taalvermenging » is de titel, dien hoofdstuk 11 draagt. De invloed wordt nagegaan die talen en dialecten op elkander kunnen uitoefenen ; het overnemen van woorden en woorddeelen wordt besproken. Het laatste hoofdstuk leert, dat wat algemeene taal genoemd wordt, eigenlijk een abstractie is, een gemaakt iets, tegenover de spreektaal, die iets spontaans, iets levends is, iets natuurlijks dat wordt en verwordt. »

In 1901 verschenen te 's Gravenhage, bij den uitgever Joh. Ykema, een drietal boekjes :

1° *Spreken en Spraakgebreken ;*

2° *Oefeningen bij het hygiënisch spreken en bij het stamelen ;*

3° *Oefeningen voor Stotteraars*, door L. van Lier, gediplomeerd spraakleeraar, leider van den gemeentecursus voor spraakgebrekkigen te 's Gravenhage.

Die werkjes zijn geschikt tot verspreiding van

juiste begrippen omtrent 't spreekonderwijs in zijn ganschen omvang, tot invoering van het spreekonderwijs op de lagere school; tot praktische hulp aan spraakgebrekkigen. Zulke werkjes zijn vooral in Zuid-Nederland van het allergrootste belang,

Een Stel Uitspraakoefeningen (1), door M. Schoonbrood, heeft voor doel de slechte uitspraak, die het Nederlandsche volk over 't algemeen heeft, te verbeteren en eene gemaklijke, klankrijke en gezonde taal te bezorgen aan allen, die veel moeten spreken. Schrijver bouwt op spraakphysiologischen grondslag.

Leeraars en leerlingen, met die wetenschap vertrouwd, zullen bestendig op uitspraak en taalvorming de aandacht vestigen; hun halsstarrige behoudsgezindheid, hunne vrees voor vooruitgang en voor het aannemen van nieuw, dat beter is dan het oude, zullen verdwijnen; zij zullen voorstanders worden van vooruitgang en steeds toenemende beschaving op taalgebied. Zij zullen het Nederlandsch met zijne zuivere uitspraak onder het volk verspreiden. « Iedereen weet hoe het hier te Gent, in sommige wijken der stad, vroeger gesteld was. Men sprak er een afschuwelijk dialect, dat men het Niebrigsch (Nieuwbrugsch) noemde. Dat is, naar men zegt, door den invloed der school geheel verdwenen. Van jaar tot jaar zal het beter worden met de uitspraak. » (2)

Hoe bekwamer leeraars, hoe bekwamer leerlingen, hoe bekwamer sprekers, die in de toekomst levende voorbeelden tot navolging zullen zijn!

« Wij hebben niet, zooals in Frankrijk, eene *Comédie Française*, een tempel waar kunstenaars,

---

(1) 's Gravenhage, Joh. Ykema, 1902.

(2) A.-C. VAN DER CRUYSSEN, *XXVe Nederl. Taal- en Letterk. Congres*, blz. 241.

de beste onder de beste, over de zuivere uitspraak waken als over een heiligdom.

« En daarnaast, hoeveel conservatoriums en tooneelscholen in openbare of private gestichten, hoeveel *cours de diction, professeurs de lecture;* ja, hoeveel reizende professors en reizende troepen die jaarlijks hunne kunst, *l'art de bien dire*, komen laten bewonderen tot in Antwerpen en in Amsterdam!

« In beschaafden kring leggen onze Zuiderburen er zich op toe, de volmaakte zuiverheid van taal en uitspraak, de schier plastische eenvoudigheid van het *Théâtre Français* nabij te komen. Hoe anders is het bij ons!

« Bij onderwijzers en professors, zelfs bij advokaten en predikanten is het een gelukkig toeval, meer geluk dan wijsheid, indien zij eene beschaafde uitspraak machtig zijn. » Bekwame tooneelspelers kunnen vaak niet hun dialectbetoning vaarwel zeggen. In de meest beschaafde gezelschappen klinkt de taal niet altijd zuiver.

« Van waar toch deze, onze minderheid?.... Is het niet zonderling dat een gewetensvol schrijver, die zijn werk niet in de wereld zal sturen vooraleer al de klitten te hebben gelezen uit den staart van zijn Pegaasje, dat diezelfde man, wanneer hij spreken gaat, het er niet op aan laat komen of zijn uitspraak beantwoordt aan de norma, aan den canon van de Nederlandsche taal? Immers die norma, die canon bestaat! » (1)

In haar verslag over de onderwijzers-examen in 1901, klaagt de Provinciale Commissie van Gelderland over de onvoldoende bekwaamheid der kandidaten in het opstellen, over het in vele gevallen onvoldoende

(1) J. VAN RYSWYCK, *XXIII*e *Taal- en Letterkundig Congres*, blz. 291.

taalwerk; over het bitter weinige dat sommige kandidaten van spraakleer weten. « Bij de meeste candidaten was de kennis der woordsoorten, der verbuiging en woordvorming voldoende; minder goed was de ontbinding van een samengestelden zin; terwijl sommigen ook slecht van de spelregels op de hoogte waren. »

Doch gewag van uitspraakkunst, van zuiver spreken der taal wordt niet gemaakt, noch met goed-, noch met afkeuring. Is dit niet jammer? Moest dit gedeelte der taalkennis niet een der hoofddeelen uitmaken van het heele stelsel van opvoeding en onderwijs?

En dit vooral van de middelste klasse der lagere school af? 't Is dus in Holland al zoo treurig gesteld als in België.

We zijn in Zuid-Nederland nog lang niet zoover gevorderd dat de ontwikkelde lieden op het gebied der zuivere uitspraak onzer taal steeds uitschitteren boven gewone menschen. Doch al is dit ook nog in lange jaren niet het geval, wie uitschitteren moet is de onderwijzer, de leeraar. Hij is het van wien men op 't hooren zijner uitspraak moet kunnen zeggen : de heer is een onderwijzer, een leeraar in Nederlandsche taal.

« Hij moet in staat zijn om in eene onberispelijke taal de vakken der lagere school op de meest geschikte en gemakkelijkste wijze aan te leeren. Daartoe hoeft hij eene grondige kennis der moedertaal te bezitten; alsmede van de daarmede in nauw verband staande vakken als lezen, declameeren, opstellen. Hij moet daarom zijne moedertaal uiterst liefhebben en ze met voorliefde beoefenen. » (1)

---

(1) H. TEMMERMAN, *Handboek voor Opvoed- en Onderwijskunde*, blz. 12,

Welhoe toch, wanneer iemand Fransche taal, wiskunde, teekenkunde moet onderwijzen in een gesticht van welken graad middelbaar onderwijs ook; wanneer iemand onderwijzer wordt, dan verneemt men zorgvuldig naar de bekwaamheid, waardoor hij in zijn bijzondere vakken uitmunten kan; dan vraagt men met nieuwsgierigheid naar zijn diploma's, bekwaamheidsbetuigingen en getuigschriften van allerhanden aard. Dat is verstandlijk, dat begrijpt ook de minst ontwikkelde mensch! Doch nu moet een leeraar aan jongelingen in lager en hooger middelbaar onderwijs, nu moet een onderwijzer aan de kinderen der gemeente de taal onderwijzen, wier klassieke uitspraak, om het zoo maar te noemen, de kinderen, op zeldzame uitzonderingen na, misschien nooit hebben gehoord, toch zeker nooit hebben geleerd, noch veel minder hebben gesproken, — en niemand is ooit op het denkbeeld gekomen dien leeraar, dien onderwijzer even te polsen om zich te overtuigen tot welken graad van bevoegdheid hij op het gebied van zuivere uitspraak der taal mag zijn gekomen?

Wij hebben wel, nog zeer onlangs, aristocratische leden uit den Raad van een stedeken van West-Vlaanderen er zich over hooren beklagen, dat verscheidene onderwijzers toch met zoo'n onverdraaglijk accent Fransch spraken – Fransch a. u. b. — doch nimmer heeft zich een enkele overheid beklaagd over één der zoo veeltallig in België voorkomende leeraars en onderwijzers, die er nog nooit toe zijn kunnen komen hunne gewestspraak of zelfs maar hunne gewestlijke betoning geheel vaarwel te zeggen, wanneer ze vóór hun leerlingen beschaafd, zeer beschaafd moeten spreken. Nog nooit heeft men er zich openbaarlijk officieel over beklaagd dat zoo

weinig onderwijzers, zoo weinig leeraars in Nederlandsch mogen genoemd worden de puike mannen, *de* mannen, uitgelezen bekwaam om kinderen goed te leeren spreken.

Die onmondigheid, hoort men het liever : die onverschilligheid onzer leerkrachten is nu niet hun eigen schuld. Wanneer een Zuidnederlandsch onderwijzer of leeraar naar eene streek verhuist, die niet zijn geboortestreek meer is, waarvan hij dus de gewestspraak niet kent en waar hij ook zijn eigen gewestspraak nooit zou durven gebruiken, dan kiest die geletterde man niet zijn beschaafd Nederlandsch om zich in gemeenschap te stellen met zijn omgeving; hij spreekt Fransch tegen al wie hem maar eenigszins kan te woord staan, en hij legt er zich met eene heel bijzondere aandacht op toe, om met de Franschonkundigen in gemeenschap te komen, de gewestspraak aan te leeren van de nieuwe streek. Kon die man nu maar eens liefde hebben voor zijne taal, kon hij ze maar eens zelf beschaafd spreken, zie, dan was hij in zijn nieuw midden een baak van taalbeschaving, die nooit zou bespot of belachen, maar wiens licht zou worden gezocht, omdat hij de man zou wezen : « die toch zoo schoon spreekt. » Daarvan zijn in Zuid-Nederland voorbeelden voorhanden. En, eilieve! 't zijn dan nog meestal onze zeer verfranschte dames en juffers, die hunne bewondering uitspreken.

De opleiding op de lagere, op de middelbare, op de normaalschool alleen heeft er schuld aan, zoo wij, Zuid-Nederlanders, over 't algemeen niet de gewenschte leerkrachten bezitten voor het onderwijs in een beschaafde uitspraak.

Toen de toekomende leeraar nog kind was en op de banken der lagere school zat, had hij toen een onderwijzer die zuiver sprak, én in de klas, én

op de speelplaats, die het zoover had gebracht en zijne leerlingen zoo zeer in een midden van beschaafde uitspraak had geplaatst, dat zij hem nooit, ook niet buiten de school, zoolang zij zijn leerlingen waren, anders dan in zuivere taal aanspraken? Of had hij voor onderwijzer een man van den zeer ouden stempel, een onbekwame, die een eigen bargoensch tot den dienst zijner school had geschapen en bij elke gelegenheid dit bargoensch maar weg liet om gewoon dialect te spreken? Want we hebben eensdaags op een conferentie een modelles zien geven door een onderwijzer, die niet in staat was Nederlandsch te spreken!

Wij houden het zeer zelden bij het eerste, meestal bij het laatste geval.

Nu komt de schooljongen in het middelbaar onderwijs. Daar treft hij leeraars aan, die, op weinig loflijke uitzonderingen na, de taalwet van 1883 naar den drommel wenschen. Leeraars, die geen gelegenheid verwaarloozen om die wet moedwillig, of schijnbaar te goeder trouw, te verkrachten, als niet bestaande te aanschouwen, omdat..., ja, omdat ze 't allen zonder uitzondering, veel gemaklijker vinden Fransch dan Nederlandsch te spreken, niet door hun schuld, maar door de schuld der opleiding die ze genoten. De wet van 1883 heeft stellig, over 't algemeen beschouwd, het Nederlandsch in de hand gewerkt. De jonge ambtenaars en bedienden van allen aard schrijven het beter, spreken het gemaklijker ook dan hunne vaders, doch tusschen dit gemaklijker spreken en vlot zuiver spreken ligt nog een gracht zoo breed dat weinigen haar kunnen overzwemmen. Alweer hun opleiding heeft hun dát zwemmen nooit geleerd. En de onbekwame leeraars van heden zullen dat nog wel niet aan hunne tegenwoordige leerlingen leeren.

En zoo, om met Multatuli te spreken, is het gebleven tot op dezen dag!

Na de middelbare school wordt de leerling een gewoon burger, handelaar of landbouwer. In 't gewoon maatschaplijk verkeer vaart hij met het gewone vlot dat publiek heet; op school heeft hij nooit erg hoog hooren oploopen met het Nederlandsch, heeft hij altoos het Fransch hooren prijzen en op den vóórgrond plaatsen.

In zijne omgeving hoort hij elkeen zijn uiterste best doen om toch maar iets Fransch te kunnen babbelen. Hij vlot mede; hij aapt na; hij is verloren voor het Nederlandsch en bijgevolg zeker voor eene zuivere uitspraak dier verwaarloosde taal. Zijn gansch leven lang blijft hij veroordeeld om het leven van een half beschaafd mensch, om een bekrompen, achterlijk geestesbestaan te slijten.

Of die leerling gaat op de normaalschool voor onderwijzer of leeraar. In België staat maar ééne normaalschool gunstig aangeteekend bij de Vlamingen, omdat men er steeds bezorgd is geweest een degelijk onderwijs te geven in het Nederlandsch, door leeraars die hun riddersporen schitterend hadden gewonnen op het gebied der Nederlandsche letterkunde en die dan ook bekend waren als voortreflijke sprekers en voortdrachtgevers.

Die normaalschool is Lier, die leeraars waren Jan van Beers, Domien Sleeckx, Gustaaf Segers, onder bestuur van even bekwame mannen, onder wie de heer Temmerman, de tegenwoordige bestuurder, zeker niet de minst bekwame zal wezen.

« In de officieele gestichten van hooger onderwijs in België wordt vrij zuiver de beschaafde Nederlandsche taal gesproken, doch op de geestelijke gestichten is dit niet het geval; daar vindt men die

bijzondere eigenaardigheden, die juist het verschil uitmaken tusschen de algemeene Vlaamsche spreektaal en het Hollandsch. Men spreekt daar de *ij* niet uit als de gewone Nederlander dit gewoonlijk doet, maar als de Grieksche *êta*. Een van de belangrijkste punten is de uitspraak van de letters *e, a*. Men spreekt b. v. van *peerd* en niet van *paard*. Ook den zuiveren *e*-klank hoort men niet; men spreekt niet van *begeeren*, maar van *begeiren*. De *a* krijgt in de uitspraak een umlaut, zoodat men niet van *rechtvaardigheid*, maar van *rechtveerdigheid* spreekt. Ook de zuivere *o*-klank, zooals in *zoon*, wordt niet zuiver uitgesproken. De *i* wordt *ie;* men zegt niet *ik*, maar *iek*. Iemand uit het land van Waas zal niet spreken van *emmer* maar van een *eemer*. » (1)

Men verzekert dat de normaalscholen van Thorhout en St-Nicolaas, dezelfde taal aanleeren die Guido Gezelle schreef, die tegenwoordig Stijn Streuvels schrijft, waarin zooveel opstellen in *De Dietsche Warande en Belfort* verschijnen, waarin te Hasselt *'t Daghet in den Oosten* wordt opgesteld. Om maar een paar voorbeelden aan te halen : W. F. Rondou, in zijn *Lessen van Landbouwkunde* (2), veel gebruikt op de lagere scholen van Limburg en Brabant, schrijft *drij, peerd, steert, bie. Mechelsche Catechismus,* een boekje algemeen gebruikt door heel Zuid-Nederland (3) zegt *hert, weerdig, bermhertig, drij,* enz., enz.

De leeraar die eigenlijk Nederlandsch onderwijst, leert, leest en spreekt toch met zijn zuivere *aa : paard, staart, hart, barmhartig* en zegt verder *drie, bij*.

---

(1) RAYMOND SPELEERS, *XXVe Taal- en Letterk. Congres*, blz. 240.
(2) St-Truiden, Jos. Leenen, 1891.
(3) Mechelen, Raym. van Velsen, 1900.

Al de schoolboeken, waarin zuiver Nederlandsch wordt gedrukt, hebben die woorden zóó, doch dan krijgt het kind 's morgens godsdienstles, 's namiddags landbouwles en de worsteling begint ;

— Mijn Heer en mijn God, ik bemin u bovenal uit geheel mijn hert....

— Kind lees noch zeg ooit *hert,* 't is fout; altijd *hart.*

— .... alle liefde weerdig....

— nooit *weerdig,* altijd *waardig.*

Doch wie is nu in de oogen van het kind geloofweerdig of geloofwaardig, de onderwijzer of de bisschop, de spraakleer of de catechismus, de kerk of de school ?

De normaalschool bederft meer dan ze goed maakt; ze leert bovendien vaak affecteeren en onze jonge onderwijzers, vooral zij die uit vrije normaalscholen komen, affecteeren hunne uitspraak met geperste, lippen en sleependen kloostertoon.

Door den band wordt op de athenæa de Nederlandsche taal degelijk onderwezen, ook wat de beschaafde uitspraak betreft; doch in de colleges vooral in de vrije gestichten, gaat het er alweer erbarmlijk toe.

Uit den urenrooster van een vrij college schrijven we af de lessen voor de verschillende doode en levende talen :

	Latin.	*Grec.*	*Franç.*	*Flam.*	*Allem.*	*Angl.*
Septième	5	—	9	3	—	—
Sixième	7	—	7	3	—	—
Cinquième	8	3	4	2	2	2
Quatrième	8	4	3	2	2	2
Troisième	8	4	3	2	2	2
Seconde	8	4	3	2	1	2
Rhétorique	8	4	3	2	1	2

Een enkele oogslag op die cijfers geworpen is meer dan een boek pleidooi om te bewijzen dat het Nederlandsch in zulke gestichten eene zeer ondergeschikte rol vervult. Trouwens, nog vóór enkele jaren werd het Nederlandsch in nagenoeg al de vrije colleges in 't Fransch onderwezen, zooals tegenwoordig nog het Duitsch. Voor al de andere vakken is het Fransch de voertaal.

Roucourt is er de spraakleer; Bauwens' *Zuid en Noord,* het leesboek; Vondel, Bilderdijk, Schaepman, geheel de letterkunde van Noord- en Zuid-Nederland.

Mag het ons verwonderen dat onze advocaten, onze geneesheeren, onze geleerden, maar vooral onze priesters zoo erbarmlijk spreken? Mag het geen wonder heeten een pastoor, een advocaat, een geneesheer aan te treffen, van wien men zeggen kan: « o! wat spreekt de man beschaafd? » Wat hebben toch mannen als Jan van Ryswyck, Pol de Mont, Max Rooses, om maar dit drietal uit Antwerpen te noemen, moeten doen en zwoegen om na hun studiejaren gelegenheid te krijgen dat beschaafd Nederlandsch aan te leeren dat ze thans zoo zwierig, aangenaam en vlot spreken!

Al onze hoogescholen zijn enkel Fransch. Zoodanig dat men er zelfs niet aan denkt eene hoogeschool voor de Vlamingen op te richten; zoodanig dat, wanneer de hoofden der Vlaamsche Beweging en al de Vlaamsche pen- en woordvoerders met hen, zonder ophouden eene Vlaamsche hoogeschool vragen, de vijanden onzer taal, zij die hare troonbeklimming vreezen, schokschouderend uitroepen: een Vlaamsche hoogeschool, het Vlaamsch om een hoogeren leergang in wetenschappen te geven, dat is onmogelijk!

Wij kennen advocaten, geneesheeren, apothekers, flaminganten, die met den besten wil der wereld bezield zijn om zich te kunnen uitdrukken, met woord en pen, in beschaafd Nederlandsch. Zij moeten zwijgen, omdat ze 't niet kennen. Ze kennen het niet omdat ze 't van hunne ouders niet leerden, omdat ze op school nooit gelegenheid hadden het te leeren.

Kortom, wij besluiten. Wij hebben noodig onderwijzers en leeraars, die niet alleen het Nederlandsch grondig kunnen onderwijzen, doch die onze taal zwierig en beschaafd spreken, niet behoeven te blozen, wanneer ze in 't Nederlandsch aangesproken worden.

Daarom dan ook moet het onderwijs in alle graden naar dit einde streven.

De lagere school moet te waardig zijn voor het dialect. Zij moet een cultuurmidden zijn waar het kind zich zoodanig in een beschaafd taalmidden bevindt, dat het er nooit aan denken kan zich van zijn gewestspraak te bedienen.

De gestichten van middelbaar onderwijs moeten meer beoogen, hooger streven. Zij moeten klank- en uitspraakleer zeer grondig onderwijzen, niet als afzonderlijk onderwijsvak, doch als een der hoofdtakken van het taalonderwijs, van de spraakleer.

Spraakleer is toch ook wel de leer die het spreken voor doel heeft! Men moet de leerlingen liefde inboezemen voor het Nederlandsch, en zijn menigvuldige gaven en hoedanigheden, die voor deze van geen enkele vreemde taal moeten onderdoen. Vooral moeten Regeering en schooltoezicht zorg dragen dat het onderwijs in de moedertaal niet bestendig gekleineerd wordt en, vergeleken met het Fransch, een vreemde taal, in de schaduw wordt geplaatst. In Zuid-Nederland moet de leeraar in Nederlandsche taal en letteren op den voorrang staan, omdat onze taal,

onze letterkunde toch wel die zijn, waarmede wij in de allereerste plaats moeten kennis maken. Velen meenen dat wij ons voor 't oogenblik moeten bevredigen met de wet van 1883, die nog met zooveel moeilijkheden en tegenkantingen te worstelen heeft, doch met te berusten in den slenter vorderen wij geen stap. Het geldt hier de geestlijke ontvoogding, de beschaving, de ontwikkeling van ons volk, alleen te verwezenlijken door de veredeling zijner taal. Het geldt de herwording van ons volk door het op te leiden in zijn taal, of zijn nog dieper geestelijk verval door de toeneming der verfransching hier te lande. Wij mogen nooit berusten, steeds meer eischen, totdat we alles zullen hebben verkregen, totdat onze taal, de waardige vorstin van Nederland, hier heersche, beschaafd en edel als in 't Noorden.

Wij hebben eene hoogeschool noodig waar het Nederlandsch de voertaal *moet* zijn voor alle leergangen, even goed als het Nederlandsch dit is in de hoogescholen van Amsterdam, Leiden, Utrecht, Groningen. Immers, het is meer dan billijk, omdat het natuurlijk is, dat geheel het onderwijs, van beneden tot boven, de taal des volks tot voertuig hebbe. In al de landen heeft men steeds zoo gehandeld, zou niemand er ooit hebben aan gedacht een vreemde taal als tolk bij het onderwijs te gebruiken. Nederlandsch-België alleen, het grootste, volkrijkste gedeelte van het zoogenoemd vrijste land der aarde, maakt uitzondering op dat gebied, niet door den wil des volks, maar door den wil van den slenter, van een verkeerd wettenstelsel en van een aantal misbruiken bij Regeering en openbare machten.

Eene Nederlandsche hoogeschool moeten wij hebben om Nederlandsche geleerden te krijgen en om onze taal overtuigend beschaafd, meesleepend mooi

te doen weerklinken in de groote raadszalen, voor de hoogste rechtbanken, in de edelste vergaderingen, in de Wetgevende Kamers, in de bisschoplijke raden, in het paleis des Konings.

Men heeft weleens, naar middelen zoekende om de beschaafde uitspraak te bevorderen, als doeltreffend aangewezen de leerlingen in een ander midden te plaatsen, dan de streek waar zij het dialect spreken, (1) doch al veronderstellen we dit nog altijd doenlijk, de leerling zal er vooralsnog weinig nut uithalen. Immers, hij zal trachten zooveel mogelijk Fransch te spreken, zoolang het Fransch in onze scholen nog zoo zeer toongevend is.

Hollandsche kindermeisjes, die goed spreken, zijn zeer aan te bevelen, doch dan moeten huis en omgeving nog telkens niet afbreken wat de kindermeid opbouwt. De bestendige omgang met menschen die gewoonlijk beschaafd spreken, is nog het beste middel, niet alleen om de zuivere uitspraak der taal aan te leeren, maar nog om zich het zuiver spreken zoodanig eigen te maken dat men het voor een ernstig onderhoud als volstrekt noodzaaklijk beschouwt.

Een aantal onderwijzers klagen vaak over de moeilijkheden, die zij hebben om hun leerlingen de taal goed aan te leeren. Die onderwijzers meenen het goed met het Nederlandsch, vatten hunne taak zeer ernstig op, doch staan soms ontmoedigd voor den uitslag en voor het lamlendig schrijven, lezen en spreken der leerlingen. Zij bewandelen een verkeerd pad; hunne taal is te hoog; zij blijft niet op het gelijkvloers waarop de kindergeest zoo gaarne, zoo gemaklijk vertoeft. Niet aan taalaristocratie moet de lagere

---

(1) Zie *XXIIIe Taal- en Letterkundig Congres*, bl. 137.

school doen, maar wel betrachten de zuivere uitspraak, die in den omgang voor gewone menschen nuttig en noodig is. (1)

Revue pédagogique (2) haalt eene onderrichting aan van « l'Inspecteur d'Académie d'Eure-et-Loire » verschenen in *Bulletin de l'Instruction primaire* over « Le langage parlé à l'école primaire. »

Bedoelde onderrichtingen wijzen op de moeilijkheden die de Fransche kinderen hebben om voor de vuist te spreken en schrijft deze moeilijkheden hieraan toe dat men niet al het noodige doet om er aan te verhelpen.

« Is er nochtans een oefening van onmiddellijker nut dan deze die bestaat in het ontwikkelen bij de kinderen van de zuiverheid en het gemak des woords, in hen te gewennen zich weten te bedienen van eene vloeiende, feillooze, juiste taal? Zijn gedachten weergeven door het woord is van de hoogste noodzaaklijkheid, zonder er bij te voegen dat het woord nog de gedachten helpt vormen, vestigt en overbrengt. » Naar dezelfde onderrichtingen moeten de middelen in de voorbereidende afdeeling bestaan, voor al de leerlingen te zamen, in uitspraakoefeningen, die de zuiverheid aan de taal verschaffen en in staat stellen het plaatslijk accent te verbeteren; in vragen, waarop de leerlingen heldere, juiste en volledige antwoorden moeten geven; in de puntig gearticuleerde lezing van woorden en korte zinnen. In de lagere afdeeling zullen zij bestaan in het mondeling weergeven van gelezene en uitgelegde zinnetjes, daarna van verhaaltjes of deelen van verhalen

(1) Zie breedvoeriger *Noord en Zuid*, nr 1900 : « Van waar dat getob met de Nederlandsche taal? »

(2) 15 Mei 1901.

door den meester gedaan. In de middelbare afdeeling zal men woorden en verscheidenheden van uitdrukkingen bepalen en den korten inhoud opmaken van stukken in de klas gelezen. In de hoogere afdeeling verslag geven over lezingen, lessen, wandelingen, proefnemingen en uitleggingen luidop gedaan, van een historisch of letterkundig stuk, gelezen en ontleed door den leerling. Al deze oefeningen moeten natuurlijk worden verbonden met deze der doorgemaakte afdeelingen.

Ziedaar de algemeene middelen. De persoonlijke, die op elk oogenblik moeten kunnen gebruikt worden, naar den aard der omstandigheden en der begane feilen, worden als volgt bepaald : « De onderwijzer neemt elke gelegenheid waar om met zijn leerlingen in nauwen omgang te blijven, zooals het verkeer in de klas, de uitspanningen, de nuttige wandelingen, brengt hen tot spreken door hun zeer dikwijls keurige en juiste vragen te stellen, waarop zij even keurig en juist, met volledige zinnen moeten antwoorden. Hij bewaakt en richt ze en boezemt hun de zorgen voor den vorm in tot in de reclamaties en vragen die zij te doen hebben; tot in de uitleggingen omtrent zich zelf en de mededeelingen waartoe zij worden gebracht. »

De onderwijzer drage maar steeds zorg dat hij gedurende dit duurzaam en nauw verkeer nooit dan met beleid en zachtheid fouten en onnauwkeurige uitdrukkingen verbetere; dat hij nooit de bedeesden noch de onbehendigen afschrikke en bij elke gelegenheid openhartigen en vertrouwlijken omgang in de hand werke.

Op het Congres van den *Algemeenen Belgischen Onderwijzersbond*, op 2, 3, 4 September 1900 gehouden te St-Gillis-bij-Brussel, werd in bespreking gebracht :

Op welke wijze kunnen de lagere school en de onderwijzer de éénheid van uitspraak der Nederlandsche taal bevorderen? Al de Vlaamsche kringen hadden deze belangrijke vraag afzonderlijk besproken op hun voorbereidende zittingen vóór het congres. De samengetrokken besluitselen, verschenen in de brochure, welke al de besprekingen behelst, zijn de volgende :

« *Middelen.* — 1. In de normaalscholen door een degelijk taalonderricht de leerlingen-onderwijzers goed voorbereiden. Ze verplichten in alle omstandigheden eene beschaafde taal te spreken. Inrichting van leergangen van uitgalming. Benoeming der jonge onderwijzers in gemeenten van andere streken dan die waar ze hunne studiën deden.

2. De onderwijzer moet het voorbeeld geven door in en buiten de school zijne taal en uitspraak te verzorgen, zijne medewerking te verleenen aan letterkundige maatschappijen, voordrachten te geven of bij te wonen.

3. Eischen dat de scholieren eene zuivere taal gebruiken, zoowel op de speelplaats als in de klas. Ze veel luid op laten lezen en den inhoud van het gelezene mondeling doen weergeven. Uitgalmen, verhalen, navertellen.

4. De hoofdregels der spraakleer door een bevoegd comiteit doen vaststellen en verplichtend maken voor al de onderwijsgestichten. Het verdienstelijk werkje *Uitspraakleer der Nederlandsche taal* door K.-L. Ternest, zou tot grondslag dienen. »

In het weeshuis Prévost, te Cempuis, wordt nagenoeg nooit een eigenlijk leesboek gebruikt. In de lagere klassen wordt bijna uitsluitend onderwijs gegeven in de « diction » volgens de methode van Léon Riquier.

« Uitspraak, intonatie, duur, kracht, uitdrukking, dat alles te zamen vormt de « diction ». Deze onderdeelen worden allen met de grootste nauwgezetheid verzorgd.

« In de eerste plaats dient de onderwijzer op de hoogte te zijn der fonetiek. In de « Instituteur musicien » komt eene korte uiteenzetting voor van de werking der spraakorganen, de houding van 't lichaam bij 't zingen en spreken, de vorming der klinkers en medeklinkers en een groot getal verbindingen naar de wijze van hun vorming gegroepeerd. Klassikaal hoofdzakelijk, en naar de regels der fonetiek wordt eene zuivere uitspraak aangeleerd. Elke dictieles gaat van eene dergelijke oefening vooraf. De intonatie is telkens verschillend en wordt door de stemvork aangegeven, terwijl, wat de kracht betreft, men gaat van piano tot forto en omgekeerd. Zoo worden ook klassikaal beoefend de klemtoon, de verbindingen tusschen de woorden en de bewegingen, die verschillende gemoedstoestanden weergeven. » (1)

Ten einde ons met vakmannen in gemeenschap te stellen en van hen te vernemen hoe zij over het onderwerp, waarmede wij ons thans bezighouden, denken, richtten wij ons tot een aantal onderwijzers en leeraars uit het middelbaar onderwijs. Allen zijn het hoofdzaaklijk met ons eens en halen verscheidene middelen tot zuivering der uitspraak aan, die wij hier ook tot de onzen maken.

Verscheidene onder hen, en de bekwaamsten, halen mede als zeer geschikt aan het stichten van boekenkassen, samengesteld uit degelijke werken, en bestemd om den leeslust onder volk en jeugd op te wekken. Het stichten van leeskringen, tooneel-

---

(1) *De Alzijdige Opvoeding*, blz. 100.

gezelschappen, kringen van vermaak, zangmaatschappijen, onder wier leden de bekwaamsten leiders zouden wezen, zouden even zooveel machtige middelen zijn om de uitspraak te zuiveren door onderlinge oefening en onderricht, om de schuchterheid in 't gebruiken der beschaafde taal weg te nemen. Tooneelstukken van voortreflijken aard spelen, leesbeurten, voordrachten houden, de beste sprekers uitnoodigen, deugdlijke liederen, zoowel voor wat de muziek als den toon betreft, aanleeren en zingen; desnoods op den toon der zoutlooze straatliederen andere verzen brengen, dit alles, samenwerkend onder de leiding van bestuurders die zelf beschaafd spreken, zou den besten uitslag opleveren, menig vooroordeel wegnemen, de opvatting des volks veranderen door het vooral te doen inzien dat de beschaafde spreektaal de gewone voertaal moet wezen voor beschaafde lieden en dat zij, buiten het gewest van geboorte, het gemaklijkste, het eenige middel van verkeer is.

« De drukking van den wil des volks, zoo schrijft ons een leeraar, kan vooral in onzen tijd niet zonder weerklank blijven in de hooge kringen, en van Kamer, Senaat en hooge ambtenaars worden voorbeelden verwacht, die een weldadigen invloed zullen uitoefenen. »

Een onderwijzer, en met hem nog andere ambtgenooten, dringt aan op de noodzaaklijkheid van leerplicht en haalt nog aan als middelen : « Voortgezet onderwijs in adultenscholen met verplichte bijwoning. De ingeprente begrippen en de verworven kundigheden zouden niet zoo spoedig in vergetelheid geraken en er ware middel tot een zekere letterkundige ontwikkeling te komen. Er zou ook meer kans bestaan, de leerlingen — en ook andere lui — in te lijven bij leesgezelschappen, tooneelmaatschappijen, zangafdeelingen. »

Kinderen in Holland op school zenden of wisselen met kinderen van Hollanders, die hier zouden komen Fransch leeren, al kon dit maar in den grooten verloftijd gebeuren, is zeker nog zeer aan te prijzen tot meer dan één doel van ontwikkeling, doch vooral met het oog op het verkrijgen van eene beschaafde uitspraak.

De school kan echter niet alles alleen, vermag zelfs bitter weinig, omdat, in 't latere leven, alles wat zij heeft tot stand gebracht, weer zoo gauw neergehaald wordt. Het maatschaplijk leven, de wereld der volwassenen, het gewoon verkeer moeten een cultuurmidden voor taalzuivering kunnen zijn, in stede van den tegenwoordigen poel van versmachting, in welks verderflijk slijk elkeen wordt vuilgemaakt die zuiver spreekt, of zijn dialect, in sommige omstandigheden, maar eenigszins boven het vlak van alledaagschheid tracht te plaatsen.

Zuid-Nederland moet in de eerste plaats oneindig meer besef krijgen van zijn eigenwaarde. Dan zal het volksbewustzijn meer in hem worden wakker geschud en het zal zich niet meer zoo gewillig laten meesleepen in den stroom van Fransche overheersching, die tegenwoordig allen bloei van het Nederlandsch taaleigen hier te lande tracht te belemmeren, te knakken.

Kon het handelsverkeer met Holland meer toenemen; konden de Hollandsche geestesbeweging, de Hollandsche pers, de Hollandsche boeken bij ons in Zuid-Nederland zoo in aanzien komen als dezelfde zaken uit Parijs, wij zouden Holland meer leeren kennen, meer schatten en trachten meer van hem te leeren, omdat we zouden hebben begrepen dat wij, Zuid-Nederlanders, met de Noord-Nederlanders in veel nauwere verwantschap staan dan met de

Franschen. Zoo de taal reeds op onze scholen slecht werd onderwezen, dan stellig is er niet veel goeds voor later te verhopen. De leerlingen zullen hun « slordige uitspraak behouden, geen sierlijke taal weten te gebruiken, ofwel zich ongenegen gevoelen deze te bezigen waar anderen in hunne gewestspraak voort praten. En, om zich te doen doorgaan als jongelingen van fatsoen, of bewijs te geven van opvoeding en geleerdheid, zullen zij neiging hebben om hunne moedertaal te verloochenen en Fransch te spreken. » (1)

Hoe moet er zuiver worden gesproken?

Want er mag toch niet getwist worden onder 't volk. De geleerden in fonetiek mogen weleens in hun opzoekingen het niet eens zijn of kunnen worden betreklijk de betoning van een klank, de verandering van een klank door het vóór- of achtervoegen van één of meer medeklinkers, de verbinding van sommige klanken, doch de spraakgemeente moet zich aan vaste, algemeen erkende taalregels kunnen houden.

Op de zittingen van het XXVe Nederlandsch taal- en letterkundig congres werd gewezen, o. a, door Prof. E. de Neef, op het nut van eene commissie voor taalzuivering. Prof. Dr. J. te Winkel trad echter die zienswijze niet bij en verklaarde :

« Ik kan moeilijk uitmaken of er bij het Nederlandsch onderwijs personen zijn, die bevoegd zouden zijn om in eene commissie, zooals de heer De Neef die verlangt, zitting te nemen.

« Ik kan slechts uit mijn eigen naam spreken

---

(1) H. VAN EYCK, *XXVe Taal- en Letterk. Congr.* blz. 220.

en dan moet ik hier met nadruk zeggen, dat ik het lidmaatschap van zulk eene commissie moeilijk zou kunnen aannemen, en waarom? Om dezelfde reden waarom ik geloof, dat over het algemeen onder de Nederlandsche geleerden moeilijk personen zullen gevonden worden, die in zulk eene commissie zullen willen zitting nemen, namelijk omdat ik niet weet wat de beschaafde uitspraak is. Ik weet het wel ongeveer, maar ik zou niet kunnen zeggen : eene *a* moet zoo uitgesproken worden en niet anders, want de *a* wordt op verschillende wijzen uitgesproken en wie heeft het recht juist zijne uitspraak voor de ware te houden? Met vele andere klanken is dit ook het geval in Noord-Nederland. » (1)

Dr J. te Winkel kant zich door deze verklaring nochtans niet tegen de pogingen, die gedaan worden om een zuivere uitspraak te bevoordeeligen : « Ik heb de grootste bewondering voor mannen, die er veel moeite voor hebben over gehad zich eene beschaafde uitspraak eigen te maken. Zij hebben daarvoor aanspraak op den dank van hun land. » In eene commissie, meent Dr Te Winkel, zou men het onderling nooit eens wezen en zij zou dus volstrekt geen resultaten kunnen opleveren. Nog andere leden van het congres deelden in de meening van Dr te Winkel.

Wij houden het er nochtans voor dat er veel gedaan kan worden om wat J. van Ryswyck de norma onzer taal noemt, vast te stellen. De regelen eener gegronde klankleer, afgeleid, na grondige en lange bestudeering der verschillende dialecten of hoofddialecten in Zuid en Noord, zooals b. v. Prof. Dr. J.-H. Gallée dit doet voor zijn eigen dialect in

---

(1) *XXVe Taal- en letterk. congr.* blz. 235.

Taal en Letteren (1) moeten toch vaste uitspraakwetten tot stand kunnen brengen, door elkeen na te komen die er op boogt beschaafd, willen we het maar eens noemen : klassiek, te spreken. 't Komt aardig voor dat D^r te Winkel op een congres twijfel oppert betreklijk de uitspraak b. v. van de *a*. Eéne uitspraak gaat toch wel inderdaad voor de meest beschaafde door; de andere worden gehouden voor plaatslijk, voor Haagsch of voor gemaakt. Trouwens in Frankrijk, houdt men steeds het oog op de *Académie française,* op de uitspraak der *Comédie française*; in Duitschland bestaat een commissie die wel feitlijk de beschaafde uitspraak vaststelt en regelt, waarom zou iets in dien aard voor de Nederlandsche taal niet kunnen tot stand komen? De spelling werd eenmaal door officieele tusschenkomst gewijzigd en vastgesteld, en elkeen heeft er zich naar geschikt, waarom zou men op het gebied der uitspraak ook eens niet iets officiels, of wat denzelfden invloed zou hebben, kunnen bewerken? Dan behoeft men nog geen beschaafde taal voor te schrijven. Dit doet men trouwens ook niet in Duitschland, waar nochtans elkeen de officieele uitspraak kan aanleeren en bijgevolg kan nakomen. Zoo spreken Zuid-Duitschland en Noord-Duitschland Duitsch, alhoewel nog in 't Noorden dialect wordt gesproken dat zeer veel van 't Hoogduitsch en van het dialect uit het Zuiden verschilt. Zoo b. v, Fritz Reuter, Klaus Groth, Gerhart Hauptmann dialect schrijven, en dat heel mooi, en kunstgewrochten tot stand gebracht hebben in hun gewestspraak, beteekent dit nog niet dat er niet zeer stipt en bestendig moet gehecht worden aan het tot stand brengen

---

(1) 10de jaarg. n^r 1 en 2.

van vaste regels voor een beschaafde uitspraakleer, die deze is der letterkundige taal van geheel een volk. Alle leven derhalve streeft bestendig naar de volmaaktheid. Hoe meer onze taal leeft, hoe meer zal zij van zelf worden gezuiverd en beschaafd. Wij herinneren met genoegen dat, in vergadering van 29 Augustus 1899, het XXVe Taal- en Letterkundig Congres het voorstel van Dr E. de Neef, waardoor eene commissie voor taalzuivering in 't leven werd geroepen, aannam.

In Nederland, zoowel als in Frankrijk, Duitschland en elders, is de vereenvoudiging der spelling vandaag met klank aan de dagorde.

Dat zij er niet zonder gewicht staat is zeker, want zoo hardnekkig en beslagen als haar behoudsgezinde partijgangers zijn, zoo beslist en gewikst zijn de radikalen, die haar in den grond willen beroeren. Zij staat onbetwistbaar in de nauwste verwantschap met de uitspraak der taal.

We nemen gaarne aan dat Prof. Kollewijn en zijne school vaak in overdrijving afwijken, dat een aantal hunner voorstellen nooit zullen doorgaan, doch dat zij de aandacht vestigen op een oud gebouw dat groote herstellingen en wijzigingen vergt en dat ze tezelfdertijd elkeen, die 't wel meent met de taal, opzoeken om mede te werken en hun advies uit te spreken op het gebied van de hervorming der spelling; dat zij elkeen, die de pen opvat op dit gebied, nopen tot een ernstig wetenschaplijk debat en zij ontegenspreeklijk de baanbrekers zijn en zullen blijven naar nieuwe en hoogst nuttige richtingen — dát staat vast voor velen, wel mogelijk voor allen, wier geest zich in de laatste jaren met de zaak der nieuwe spelling heeft bemoeid.

De spelling moest zooveel mogelijk met de uitspraak kunnen één zijn. Dan is zij practisch, is zij

gemaklijk en maakt zij, door de aanschouwing, eene beschaafde uitspraak veel minder moeilijk om aanleeren. Niet altijd, zelden zelfs, is die éénheid mogelijk. Nu eens ontbreken ons teekens om de klanken juist uit te beelden, dan weer toonteekens, dan weer teekens voor medeklinkers. We zouden alzoo letterteekens voor nog niet afzonderlijk gebeelde klanken en klankwijzigingen moeten bijmaken, wat niet zoo vlot gaat. (1)

Doch verouderde en versletene, onpractische, onredelijke schrijfwijzen verbeteren, naar den eisch der nieuwe spelling, komt ons prijsbaar voor en wenschlijk voor elkeen, die het met den bloei der moedertaal ernstig meent. Vergeten wij dat, hier als elders, behoudsgezinden zoowel als vooruitstrevers zich aan erge overdrijvingen schuldig maken. Op dat gebied behoeven ze wel niet gevolgd te worden. Alleen moeten wij hen toejuichen, omdat zij ons vóórlichten op nieuwe wegen en zij ons arbeid en stof genoeg vóórleggen om een zekere keus te doen (2).

In Frankrijk werd, in December 1900, door den hoogeren raad van onderwijs, het verslag aangenomen tot invoering der vereenvoudiging van spelling.

Het gebrekkig onderwijs der Nederlandsche taal op onze scholen, toestand waarop wij derhalve reeds wezen, is de oorzaak dat ons volk niet lezen, niet schrijven kan.

---

(1) Zie Dr EUG. DE KEGHEL : *XXVste Taal- en letterk. Congr.* blz. 385.

(2) Zie over dit onderwerp : *a)* KOLLEWIJN : *Opstellen.* — *b) Taal en Letteren,* 10de jg., nr 7, blz. 295, e. v. — *Id.* nr 10, blz. 425. — *XXIIIste Nederl. Taal- en Letterk. Congres,* blz. 369, e. v. — *School en Leven,* nrs 4, 7 en 9, 1901. — Dr AM. DE VOS : *De Kollewijn-spelling.* — Mr PRAYON-VAN ZUYLEN, *Id.* — Pr. Mr J. OBRIE, *Id.*

Betere dagbladen, beter proza over 't algemeen, hebben wij in Zuid-Nederland noodig. Degenen, die tegenwoordig iet of wat ontwikkeld zijn, lezen Fransche of Belgische dagbladen in de Fransche taal. Zelfs vele Flaminganten, omdat zij geen degelijk blad vinden, in 't Nederlandsch handig en beschaafd opgesteld, teekenen op een in 't Fransch opgesteld dagblad in. Die toestand houdt dan onze Vlaamsche pers laag. Omgekeerd houdt die lage pers ook het volk laag. In Januari 1896 werden te *Ieperen* dagelijks verkocht :

Het Nieuws van den Dag, 75 nrs.
Laatste Nieuws, 75 nrs.
La Gazette, 100 nrs.
Le Patriote, een zeer groot getal nrs.

Le Petit Parisien, Le Petit Journal, La Lanterne, supplément littéraire, *Le Flirt, La Chaudière,* genoten den grootsten bijval.

Te Meenen :

Nieuws van den Dag, 400 nrs.
Laatste Nieuws, 140 nrs.
Vooruit, 70 nrs.
Het Volk, 70 nrs.
L'Étoile, 40 nrs.
La Gazette, 10 nrs.
Le Petit Bleu, 15 nrs.
La Réforme, 11 nrs.

Door de post worden wekelijks rondgedeeld :

Petit Journal, 200 nrs.
Petit Parisien, 100 nrs.
La Chaudière, 25 nrs.
Het Volksrecht, 200 nrs.

Op grond van statistieken van dezen aard zou het van belang zijn vast te stellen hoe dergelijke toestand over geheel Nederlandsch sprekend België

is. Daarom zouden opgaven uit al de steden, groot en klein, noodig wezen. Ook den buiten zou men moeten in aanmerking nemen om, door vergelijking, tot vaste besluiten te komen.

Een punt, zeker onze aandacht waardig, is de toenemende verspreiding der goedkoope Parijzer dagbladen in België. Men zegt zelfs dat zij allengs onze Fransch-Belgische bladen in den grond boren. Wie nu eens opzoekt hoeveel Parijzer bladen er dagelijks te Brussel, te Antwerpen, te Gent worden verkocht, levert ons cijfers van groot belang.

« Nederlandsche boeken worden niet gelezen, 't is immers al Hollandsch; maar in alle boekwinkels prijkt *Baekeland*, omgeven van allerhande keukenboeken, almanakken, droom-, toover- en raadselboeken..... De weinige bibliotheken van geheel de streek hebben alleen een klein getal bezoekers en bij voorkeur vragen deze de vertalingen van Fransche romans. Te Kortrijk is al het intellectueele leven samengetrokken in eene « Société littéraire » die bepaald Franschgezind is, zelfs, geloof ik, radikaal anti-Vlaamschgezind..... Op het gebied van tooneel zijn de zaken onveranderd gebleven : de groote wereld komt naar de « Vlaamsche vertooningen » niet en beschouwt ze..... als te gemeen. » (1)

Door het lezen wordt de geest rijker, worden de denkbeelden talrijker, zuiverder, beschaafder. Het lezen maakt mede woordenrijk. Iemand, die veel leest, onderscheidt zich daadlijk door een groot gemak van uitdrukking, door een zeer beschaafde taal en door een treffende stiptheid in zijn woordenkeus. Het juiste woord staat hem altijd ten dienste.

---

(1) A. VERMAST, *In Zuid-Vlaanderen*, Tijdsch. Willems-Fonds, 1896.

« Het hangt nu allereerst van de Nederlandsche schrijvers af, of onze taal nog eene toekomst te gemoet gaat, en of die toekomst schitterend zal zijn. Kan onze taal draagster worden van eene bloeiende literatuur, dan is het pleit weliswaar, nog niet beslist, maar dan zijn de kansen toch allergunstigst.

Ibsen en Björnsen — om van anderen te zwijgen — dragen thans de Scandinaafsche letterkunde, evenals een groote tooneelspeelster een tooneelstuk draagt. Zoolang de werken dier twee groote mannen de studie waard zijn, heeft het Deensch en Noorsch een toekomst. » (1)

De Nederlandsche taal heeft schrijvers en van de beste, de grooten uit vroeger eeuwen nog niet genoemd. Bilderdijk, Conscience, Multatuli, onder de dooden; W. Kloos, Gorter, Albert Verwey, F. van Eeden, Hélène Swarth, Pol de Mont moeten de vlag strijken voor geen dichters uit den vreemde. Werden zij maar in Zuid-Nederland genoegzaam gewaardeerd en geëerd, wat zou onze taal door hen aan gezag winnen, wat zou het volk minder schuchter wezen om zijn taal te spreken en oneindig veel rijker aan woorden zijn.

In 't Noorden hebben wij op alle gebied der wetenschap boeken genoeg voorhanden om alle vakken in onze taal zeer grondig en volledig te bestudeeren. Vreemde talen zijn hier enkel nuttig om ons toe te laten te onderzoeken en te genieten wat geleerden uit andere natiën groots en schoons hebben voortgebracht. Doch in Zuid-Nederland is men algemeen van gevoelen, in de ontwikkelde wereld vooral, dat het Nederlandsch volstrekt behoeftig is op het

---

(1) H.-A. MULLER, *Germania*, 1898-99, blz. 246.

gebied der wetenschaplijke letterkunde. Alle valsche begrippen daaromtrent zullen wel verdwijnen als mist voor de rijzende zon, wanneer wij, Zuid-Nederlanders, zelf ons best doen om de letterkunde der Nederlandsche wetenschap en de Nederlandsche geleerden meteen kenbaar te maken, aan te bevelen, te prijzen bij de jeugd, in onze scholen van alle graden, bij het volk.

In 't oog vallend is het ook hoe arm de Belgische boekhandelaars zijn aan inlichtingen omtrent Holland en het geestesleven aldaar. Zij zullen wel meer op de hoogte komen naarmate wij hier te lande meer behoefte laten blijken aan geestlijke gemeenschap met het Noorden. Doch het mag toch een verheugend verschijnsel heeten dat reeds vóór eenige jaren een Nederlandsche boekhandel zich hier te lande heeft gevestigd en aldra grooten bijval heeft genoten, zelfs in de jongste maanden een hulphuis heeft kunnen openen.

De bijval op dat gebied is zeker een machtige spoorslag op dien weg voor al onze boekhandelaren, want zeker is het, dat ons publiek wel aan Nederlandsche bronnen zal putten, wanneer het bij die bronnen wordt geplaatst met zijn behoefte aan lezing en wetenschap.

Nu, wanneer onze geleerden, onze schrijvers beter hunne taal zullen kennen, door ze meer te spreken in hun omgang met beschaafde lieden, door ze beter te hebben geleerd in hun jeugd, door in Nederlandsche taal meer wetenschap te hebben genoten op de hoogeschool, dan zullen zij liever in 't Nederlandsch schrijven dan in 't Fransch. Ze komen alsdan flink en uitgerust tot het volk en zijn in staat een zuivere taal te spreken. Het volk zal meer naar hun aangenamer voordrachten komen luisteren, er

niet alleen kennis aan wetenschap maar ook aan taal uit opdoen. De meer ontwikkelden, zij die veel liever beschaafd hooren spreken, zullen mede met meer genoegen naar die openbare sprekers komen luisteren, zij zullen het zenuwtergend gehekel niet meer hebben van een ruw dialect, dat zich in zijn bekrompenheid plooien moet en uitrekken tot voertaal voor hooger gedachten dan deze, waarvoor het werd geschapen. Het volk zelf heeft ook groote plichten te vervullen. In zijn openbare besturen, zijne raden, zijne vergaderingen moet het zich van de zuivere taal kunnen bedienen. Zijn er tegenwoordig nog een aantal gekozenen in gemeente-, provincie- en andere raden, die liever Fransch spreken, omdat zij in het Nederlandsch onmondig zijn, alhoewel zij het duidlijk verstaan; zijn er mede zeer velen, die zich in gewestspraak uitdrukken, omdat ze nog te zeer haperen in beschaafde taal, niets belet dat de bekwamen alle schuchterheid, alle kleingeestigheid afschudden en zich maar in eens verheffen tot den graad van welopgevoede menschen, die in deftige vergaderingen eene taal bezigen hen zelf en die vergadering waardig, verstaanbaar en met groot genoegen gehoord door al hunne toehoorders en kiezers.

In onze Wetgevende Kamers wordt weleens, bij zeldzame gelegenheden, Vlaamsch gesproken, ja, wat men gelieft te noemen Vlaamsch, doch men doet het dan met een ergen Gentschen, een ergen Aalsterschen, een doorslaanden Antwerpschen tongval, en 't gebeurde waarschijnlijk nog niet éénmaal dat iemand met een normale betoning, de eigenlijke Nederlandsche, dezelfde van Brussel tot Amsterdam, eene redevoering uitsprak, die opzien baarde, en waarbij elkeen, die hem verstond, opmerkte : die heer spreekt voortreflijk; waar mag hij dát geleerd hebben?

't Moet nochtans eensdaags zoover komen. *Onze* wetgevers moeten meer, oneindig meer zich bedienen van *onze* taal. Zij zullen dit, wanneer zij hunne taal sierlijker, zwieriger, gemaklijker spreken, al was 't maar om zich met meer keurigheid uit te spreken en ook om hunne gedachten te kleeden in de toga die zij het mooist en 't passendst voor hen vinden. Fransch spreken uit verdraagzaamheid en hoflijkheid jegens Waalsche ambtgenooten is nu eenmaal goed en begrijplijk, doch wanneer we zoo bestendig blijven voortgaan met onze hoflijkheid, dan zal de noodzaaklijkheid van het Nederlandsch in België, bij de Walen al zoo lastig binnendringen als een wassen kegge in een porfieren blok. Wanneer echter mannen uit het volk met een sierlijk Nederlandsch, en naast hen advocaten, professoren, die op school veel in 't Nederlandsch hebben gestudeerd en voor wie 't Nederlandsch de voornaamste voertaal was op wetenschaplijk gebied, of die zelven in 't Nederlandsch doceeren, zullen plaats nemen in de Kamer, dan zal die gelegenheid om langer verdraagzaam en hoflijk te wezen, wel voor goed voorbijgaan. De zwakken zullen de sterken volgen en de macht der Nederlandsche taal zal zich onafzetbaar op het gestoelte plaatsen onzer Wetgevende Kamer.

Zoo ver zijn we nog niet. Zoo wij echter dertig, veertig jaren terugblikken, 't verleden en den vooruitgang vaststellen door ons taalwezen hier te lande gemaakt, dan mogen we overtuigd zijn dat we op het ingeslagen pad, nu we door de omstandigheden worden bijgestaan en vooruitgestooten, nu het volk zelf ons pogen goedkeurt, niet zullen stilhouden vóór dat we ons doel hebben bereikt.

Zeker zijn in Vlaanderen nog talrijke centra waar de rissen en de kladden der verfransching

den Vlaamschen bodem voor het goede zaad nog lange jaren onbebouwbaar zullen maken, steden waar we niet veel hebben gewonnen, doch de aanhouder wint. Het einde bekroont het werk.

Van het volk zelf verwachten dat het gebiedend, eischend spreekt, is te veel vergen van eene menigte, die niet eens den tijd heeft om, in haar geweldigen strijd voor den boterham, aan taalbelangen en taalvrijheid te denken. De leiders van het volk op wetenschaplijk, algemeen verstandlijk, staatkundig en geestlijk gebied, kunnen nochtans hun wederzijdsch publiek wel zoodanig meesleepen in den strijd, dat zij een onoverwinbaren dam opwerpen tegen alle verfransching. Alzoo zijn zij geen verdedigende, wel weerende machten ten voordeele der ontvoogding van de Nederlandsche taal.

« Waarom wordt het Nederlandsch nog volkomen verwaarloosd in zekere Vlaamsche steden? Hoe komt het b. v. dat, wanneer men in Brussel een jongeling in 't Vlaamsch aanspreekt, hij in 't Fransch antwoordt? 't Is omdat de taal der vaderen niet in eere werd gehouden en dat de kinderen, alhoewel in eene Vlaamsche stad geboren, liever Fransch praten, dat hun aangenamer en gemakkelijker valt. » (1) Op deze vragen antwoordt de schrijver nog dat de ouders schuld hebben aan de verfransching en zij het zijn, die vernietigen wat de leeraars hebben opgebouwd. Wij meenen het anders. De ouders zijn door den band onverschillig. De overheden echter verfranschen de scholen; de leeraars, de onderwijzers moeten uit kracht van wet en verordening aan deze verfransching meedoen, ofwel maken haar vaak nog erger

---

(1) J. Dierickx, *Propag. des 2 langues*, pag. 95.

en wurgender dan zij gewoonlijk bij de wet alleen zou wezen. Door dit alles worden de ouders in den waan gebracht dat Fransch alles is; zij zoeken de meest verfranschte scholen op, of zenden hunne kinderen naar nog erger verfranschte vrije gestichten, zoo in de officieele scholen niet alles Fransch is wat de klok slaat. Den dag waarop men juist in tegenovergestelden zin zal handelen, zal de Nederlandsche taal voor goed haar tijdperk van bloei en beschaving in Zuid-Nederland zijn ingetreden.

De Regeering ook heeft op het gebied der zuivere uitspraak onzer taal een zeer dierbaren plicht te vervullen. De Nederlandsche taal is de letterkundige moedertaal van verreweg de grootste helft der Belgische bevolking. Het ware dus begrijplijk zoo de Regeering die bezorgdheid aan den dag legde voor de Nederlandsche taal, die zij thans aan den dag legt voor het Fransch; zoo de Regeering overal van hare ambtenaars eene grondige kennis van het Nederlandsch vereischte, zooals zij het thans doet voor het Fransch; zoo de Regeering een aantal Fransch onkundige leeraars, hooge beambten, kleine beambten en bedienden in 't Walenland plaatste, gelijk zij thans handelt met Nederlandsch onkundige Walen tegenover de Vlamingen.

Doch wij vergen enkel van de Regeering dat zij rechtvaardig zou wezen; dat zij haar mannah met dezelfde maat en in dezelfde hoeveelheid zou meten voor de Vlamingen als zij het thans doet voor de Walen. Wij vragen in de eerste plaats dat zij volstrekt gelijkheid zou doen heerschen en ons daarna leeraars en scholen verschaffe waar men een zeer beschaafde uitspraak der Nederlandsche taal zou kunnen machtig worden.

Heeft het Ministerie van Lager Onderwijs reeds

gewezen en gedrukt op de noodzaaklijkheid eener beschaafde uitspraak? We hebben er niets over gehoord.

Werden reeds aan de heeren hoofd- en kantonale schoolopzieners omzendbrieven gestuurd, waarin hun wordt verzocht bij gelegenheid der officieele onderwijsvergaderingen, alsmede der schoolbezoeken met nauwgezetheid na te gaan of de onderwijzers beschaafd spreken, of hunne leerlingen in behoorlijken vorm, met gewenschte keurigheid en klaarheid antwoorden en onder elkaar praten? Wij hebben er niets over gehoord. (1)

Spreken de heeren opzieners zelven wel beschaafd? Wij zouden het van hen mogen verwachten, doch haalden voorbeelden aan waar een hoofdinspecteur dialect spreekt op eene officieele onderwijzersvergadering.

Wanneer we nu vragen dat onze officieele lagere, middelbare en hoogere scholen kweekerijen voor het zuiver Nederlandsch zouden worden, dan is het enkel de Regeering die in staat is ons te voldoen. Zij moet zorgen ons bekwame onderwijzers en leeraars te vormen in degelijk ingerichte normaalscholen; zij moet hare ministerieele voorschriften zóó schikken dat zij de vollediging der inrichting van het taalonderwijs op al onze scholen voor gevolg hebben; d. i. de invoering vergen der klank- en uitspraakleer volgens de nieuwste methode. De gemeenten zal zij aanzetten wel zorg te dragen dat de kandidaten,

(1) Door aanschrijving van 17 October 1902 heeft echter de heer Minister de hoofdschoolopzieners geluk gewenscht voor de zorgen, waarmede zij zich beijveren om eene zuivere uitspraak bij de onderwijzers te verkrijgen. Hij beveelt bovendien de gezaghebbende werken aan die op dit gebied zijn verschenen.

door haar tot de betrekking van onderwijzer te bevorderen, niet alleen bekwaam zijn voor de andere vakken, doch dat zij bijzonder zwierig en vloeiend, en vooral zuiver Nederlandsch spreken.

Totdat de toestand geheel verbeterd zij, zullen nog enkel deze leeraars voor Nederlandsche taal worden aangesteld, die in staat zijn te spreken zooals het behoort. De Regeering kan oneindig veel, als ze maar bewijzen wil leveren van goeden wil. Herhaaldlijk werden uit het middelbaar onderwijs leeraars naar den vreemde gestuurd om zich te gaan oefenen in de geijkte uitspraak der vreemde taal, die zij moeten onderwijzen? Dat is flink gehandeld! Nog dit jaar gingen vele leeraars alzoo naar Duitschland op kosten der Regeering. Dat geld is zeker niet nutteloos uitgegeven. Doch we vragen ons af: wanneer dacht men er te Brussel wel eens aan ook leeraars naar Holland te sturen om te Amsterdam, te Leiden of te Den Haag te gaan luisteren naar de zoo zeer beschaafde omgangstaal der beschaafde Hollanders? Die gelukkige dag is nog niet gekomen. In Frankrijk worden beurzen verstrekt aan onderwijzers en onderwijzeressen, die dan naar den vreemde gaan, vooral naar Duitschand, om zich gedurende hunnen verloftijd te oefenen in het spreken der Duitsche taal. Het is heel belangrijk te vernemen hoe het deze Franschen aan boord leggen en welken ijver zij laten blijken om de vreemde taal zoo vaardig mogelijk machtig te worden. (1)

Men beveelt hun aan niet te studeeren als naar gewoonte. Geen vertalingen, geen overzettingen. Zij zullen toeluisteren; hooren wat anderen zeggen; luidop

---

(1) Zie *Revue pédagogique*, nr 8, 1901, blz. 116 e. v.

dagbladen en tijdschriften lezen en hooren lezen; omgaan met hun vreemde ambtgenooten; verkeeren op plaatsen en in gezelschappen waar de taal zoo zuiver mogelijk wordt gesproken.

De meeste gaan naar de steden, voornaamlijk naar die plaatsen, die doorgaan als bijzondere cultuurmiddens voor beschaafde uitspraak, doch verscheidene houden zich op in de kalmte der voorname dorpen. Waar zij ook mogen verblijven, trachten zij in gemeenschap te komen met de bijzonderste personen, die, door hun ambt of omgang, door hunne opvoeding, het best spreken of kunnen spreken. De onderwijzers en de leeraars worden eerst verkozen, ook, op de dorpen, de notarissen, de dokters, de veeartsen, de bedienaars van den eeredienst. In de steden worden druk bezocht de kringen van ontwikkelden, de vergaderingen met een letterkundig of een kunstdoel. Zoo dikwijls gelegenheid daartoe voorkomt gaat de Franschman in de klas van den Duitscher, woont er de lessen bij, ziet en hoort schoolhouden, geeft wel eens zelf les, onder toezicht van den Duitschen ambtgenoot. Altijd worden de fouten van taal en uitspraak door den inboorling met veel welwillendheid aangeduid en verbeterd.

't Gebeurt dikwijls dat onderwijs in 't Fransch wordt gewisseld tegen onderwijs in 't Duitsch; het eerste uur wordt gesproken en gelezen; het tweede wordt volstrekt in 't Duitsch doorgebracht; dat de Franschman in den voormiddag bij den notaris, in den namiddag bij den domine, 's avonds in een kring gaat. Ofwel maakt hij een rijtoertje mee met den geneesheer of den veearts, wanneer deze op bezoek gaan. Dikwijls bevindt zich de vreemdeling in een midden waar niemand Fransch spreekt of verstaat. Dan is hij natuurlijk verplicht altijd Duitsch, altijd

beschaafd te spreken. Wat vooral en overal den besten uitslag voor die Franschen oplevert, is het zuiver Duitsch midden waarin zij leven.

Hoe staat het in ons vrij onderwijs? De vrije lagere scholen zullen wel zoo goed Nederlandsch onderwijzen als de officieele. Doch in de nonnenscholen, dat is bewezen, gaat het ermbarmlijk toe. De nonnen zijn ontegensprekelijk de ergste verfranschsters van ons Nederlandsch volk, en dit des te meer, daar zij onze meisjes, de vrouwen, de moeders der toekomst, verbasteren en afkeerig maken van zuiver Nederlandsch.

Het katholiek middelbaar onderwijs is over 't algemeen teenemaal onverschillig, zooniet vijandig, op gebied van Nederlandsch taalonderwijs. De uurtafel in het vorig hoofdstuk medegedeeld, zijnde die van een vrij college, even vergeleken met die van een athenæum, waar toch het Nederlandsch in lesuren gelijk staat met het Fransch, is op dat gebied overtuigend.

De vrije normaalscholen voor onderwijzers zijn over 't algemeen het Nederlandsch zeer genegen, op dit na, dat een min of meer zuiver dialect, het zoogezegde West-Vlaamsch in Vlaanderen, wordt op den vóórgrond geplaatst. De nonnennormaalscholen laten weer alles te verlangen over. Onze onderwijressen, die uit de nonnennormaalscholen komen, praten veel liever Fransch, en wanneer ze Nederlandsch spreken, o! dan doen ze 't zoo onbehendig, zoo stijf, dat zij en de taal er al hun mooiheid aan verliezen. De meeste echter brengen het niet verder dan hun dialect en zullen het in de klas wel erbarmlijk aan boord leggen.

Het Staatsbestuur ondersteunt het vrij onderwijs

op milde en veelvuldige wijze. Het heeft doordien ook recht van toezicht en het recht meteen om zich te verzekeren van de degelijkheid van het onderwijs — ook van het taalonderwijs. Doet de Staat zijn plicht op dat gebied? O neen! want dan zou toch dat ergerlijk Fransch mankloopen genezen, en de dingen zouden er flink op Nederlandschen voet komen.

Eene onderwijzeres der oefenschool van Brugge schrijft : « Bij ons spreekt men geen dialect; iedere onderwijzeres tracht zuiver Nederlandsch te spreken. Of zij er in gelukt?... »

Ongetwijfeld bedoelt de juffrouw hier alleen het spreken in de klas, want de juffrouwen onder elkander spreken Fransch.

Verder : « Er is maar één Nederlandsche Staatsnormaalschool en dat is de onze. De naam van Vlaamsche normaalschool verdient ze evenwel niet, want bijna alle vakken worden in 't Fransch onderwezen: geschiedenis, natuurlijke wetenschappen, huishoudkunde, gezondheidsleer, aardrijkskunde, enz. »

Eene onderwijzeres schrijft ons :

« Toen ik deze week, bij gelegenheid, aan onzen hoofdinspecteur vroeg : « Wat doet men in de Staatsnormaalscholen om beschaafd te leeren Nederlandsch spreken? » kreeg ik voor antwoord : « Niets! Veel om schoon Fransch te leeren spreken; *niets* om beschaafd Nederlandsch te leeren spreken. »

Ik stelde dezelfde vraag aan een leeraar van Nederlandsche taal te Brussel. Deze heer antwoordde mij : « Bijna niets ». Dus te weinig om er gewag van te maken. In de *Stadsnormaalscholen* van Brussel gaat dit echter beter. De Brusselsche onderwijzeressen hebben gelegenheid genoeg om beschaafd Nederlandsch te leeren en te spreken als ze maar willen. Maar ongelukkiglijk is het Fransch zoozeer in de

mode, dat die dames er zelden, of nooit aan denken, om onder elkander Vlaamsch te spreken. En geloof nu niet dat het in de voorsteden of in de omstreken van Brussel beter gaat, overal is de gewone omgangstaal der onderwijzeressen Fransch of — maar dit veel minder — Vlaamsch dialect. Op officieele vergaderingen spreekt men, zooveel mogelijk goed Vlaamsch, als men hoegenaamd geen middel ziet, om Fransch te mogen spreken. Kunt ge gelooven dat verscheidene onderwijzeressen weigeren deel uit te maken van onzen kantonalen kring, omdat het Vlaamsch er niet uitgebannen is? In Laken deinst men er niet voor terug onderwijzers of onderwijzeressen te benoemen, die geen woord Vlaamsch kennen. Zelfs hier, in een landlijke gemeente, hebben wij al meer dan eens moeten strijden, om te beletten dat men ons het Fransch als voertaal opdringe.

De leerlingen der vrije normaalschool voor onderwijzeressen te O.-L.-V.-Waver zijn verplicht dagelijks één uur goed Vlaamsch te spreken; gedurende *al* de andere uren moeten zij Fransch spreken; hier weer moet men dus van goeden wil zijn, om niet heelemaal verfranscht te geraken. Vroeger sprak men in de normaalschool van Thorhout de taal zuiver, thans doet men er aan West-Vlaamsch particularisme, aldaar ingevoerd door jonge leeraars, komende uit het Seminarie van Roeselare. Verscheidene jonge onderwijzers dier streek spreken West-Vlaamsch, ook in de school.

Voor de noodzaaklijkheid eener Nederlandsche hoogeschool, evenmin als voor het vernederlandschen der hoogeschool van Gent, heeft de Regeering tot heden toe gehoor gehad. Wanneer zal zij het oor leenen? En wanneer, dan weer na een langen tijd, zal zij handelend optreden?

Op honderd meetings, in honderd strijdbladen, door menigvuldige artikels en redevoeringen, die hebben weerklonken tot in Senaat en Kamer van Volksvertegenwoordigers, hebben de Flaminganten geklaagd over het benoemen van Nederlandsch-onkundige ambtenaars in Vlaanderen, over het bevoordeeligen van Waalsche ambtenaars en bedienden van allerhanden aard, op allerhande gebied. Zij voerden cijfers, statistieken, feiten aan, die we hier voor 't afschrijven zouden hebben, indien we eerder strijdend dan raadgevend, dan vredelievend moesten te werk gaan. Reeds jaren heeft dit luidruchtig verzet geduurd, alle dagen honderdvoudig door heel de Vlaamsche pers herhaald. En nog vandaag, we hebben de feiten voor 't grijpen, zijn b. v. Waalsche ontvangers van belastingen werkzaam in Vlaamsche streken en kennen wij buurtspoorwegen die enkel uitloopen in 't Walenland en waar al de bedienden Walen zijn.

De meeste dier Walen hebben wel « officieel » de getuigenis afgelegd « qu'ils connaissent assez le flamand » en dat zij toch naderhand hun best zullen doen om het volkomen machtig te worden. Dan heeft de Regeering bevrediging, dan kan ze gerust de benoeming bekrachtigen; dan kan ook de minister antwoorden, wanneer hij bij gelegenheid der bespreking zijner begrooting wordt aangevallen om die onrechtvaardigheden tegenover de Vlamingen gepleegd.

En, zei Multatuli meer dan eens, dat is zoo gebleven tot op dezen dag!

Een Nederlander, die in België zou komen, zonder Fransch te kennen, om zijn studiën te doen in eene middelbare school, in een athenæum, kan er niet binnen, al is hij ook nog zoo bekwaam als de eerste.

Een Vlaming, in dezelfde omstandigheden geplaatst, bevindt zich ook in 't zelfde geval. Een Waal kan overal binnen, in al de scholen van elke soort en graden van Nederlandsch België. Zelfs maakt men voor hem een afzonderlijk « régime ». Zelfs zijn er steden, Tienen, onder meer, die lagere jongens- en meisjesscholen hebben voor de Waalsche kinderen.

Art. 5 van het organisch reglement der athenæa in België luidt als volgt :

« Niemand wordt in de zevende klas toegelaten, zoo hij niet met goed gevolg een examen afgelegd heeft over de volgende leerstoffen :

De grondregels der Fransche spraakleer en ook der Nederlandsche en Duitsche taal in die deelen van het land, waar die talen in gebruik zijn. »

Een Vlaming moet alzoo steeds twee talen instudeeren ; een Waal enkel één. Nu haalt een Vlaming, voor hem persoonlijk, groote voordeelen uit die tweetaligheid, dat is onbetwistbaar, doch dat die voordeelen voor hem niet, of althans zeer zelden, voor gevolg hebben, meer aanzien aan hoogerhand te verkrijgen om een betere jaarwedde te erlangen of tot hoogere ambten bevoordeeligd te worden, is even onbetwistbaar. Die Vlaming mag gerust twee talen machtig zijn, d. i. schrijven ; hij spreekt er geen enkele goed, noch de Nederlandsche, die hij nooit aanleeren kon, omdat hij er tijd noch gelegenheid toe had, noch de Fransche, die voor hem een vreemde taal blijft, wier geest hij zich nooit genoegzaam zal eigen maken. Dat merken de heeren plaats- en ambtuitdeelers wel bij gelegenheid op. « C'est un Flamand ! Qu'il parle mal ! » noemen ze dat.

Nu, we hebben volstrekte gelijkheid gevraagd. Thans heeft de Vlaming er alle belang bij zijne taal algeheel te verwaarloozen, omdat hij ze gauw genoeg-

zaam zal kennen om aan de officieele vereischten te voldoen; maar ook heeft hij alle belang zich aan het Fransch vast te hechten als aan de redplank, die hem op de zee der officieele betrekkingen uit een schipbreuk kan redden.

Wat kan de beschaafde uitspraak der Nederlandsche taal gebaat wezen in deze omstandigheden?

Volstrekte gelijkheid! Dat ware vereischen de kennis van 't Fransch voor de Walen, de kennis van 't Nederlandsch voor de Vlamingen. Volstrekte gelijkheid! 't Ware nog veel practischer van beide gewesten onzes lands, wanneer men middelbare of hoogere studiën heeft gedaan, de kennis vereischen der tweede landstaal, d. i. der taal vreemd aan dit gewest. Dan zouden de Vlamingen Fransch lezen, grondig verstaan en schrijven; de Walen zouden hetzelfde doen in 't Nederlandsch. Men zou in heel wat broederlijker verkeer komen en elkeen zou zich uit eigenliefde en belang beijveren om ook de tweede taal beschaafd te leeren spreken. Elkeen zou er veel bij winnen; niemand verliezen.

Het Staatsbestuur dat ons, in Nederlandsch België, beambten zou sturen, in staat beschaafd onze taal te spreken, zou medewerken in de maat zijner vermogens om ons volk op het gebied der taal te onderrichten en te ontvoogden. Het zou dien ambtenaars kunnen aanbevelen geen gelegenheid te laten voorbijgaan om in zuivere taal met het volk te verkeeren. Asschepoetster zou dan uit het stof rijzen en haar bezitter zou gelukkig wezen om zijn eigendom, om de toenemende gestalte en struischheid, om de steeds aanvalliger mooiheid en zwierigheid van haar die hij nooit tot iets anders zou waardig geacht hebben dan tot de rol van straatveegster. Hij zou haar bij elke gelegenheid op het balkoen plaatsen van zijn huis en haar medenemen naar de feesten.

Thans is zij onaanzienlijk, van geener waarde, zoowel voor den inlandschen als voor den buitenlandschen ambtenaar. De Hollanders die, na de overneming van den Grand Central, uit Maastricht zijn overgekomen naar Limburg, om in België ambtenaars te worden, spreken veel liever Fransch dan Nederlandsch, omdat ze zich met hun Nederlandsch te hoog aanstellen voor het volk, niet hoog genoeg voor de ontwikkelden. Al die abnormale standen krijgen als bij tooverslag een einde wanneer er gelijkheid in België zal komen voor Waal en Vlaming, wanneer voor denzelfden arbeid en dezelfde jaarwedde, van den eerste zooveel zal vereischt worden als van den laatste.

Het leger is nog mede een dam van verfransching, dien we omver te halen hebben om in niets de vorderingen, die hier te lande de zuivere uitspraak in 't Nederlandsch kan maken, te belemmeren. De wetten, die van onze officieren de kennis van het Nederlandsch vereischen, zijn tot nu toe dood gebleven.

Elk officier, elk onderofficier zelfs, is *per se*, door zijn opleiding, door zijn omgeving het Nederlandsch vijandig. Waar een legeroverste zijn stoel zet, mag men de woorden van Tollens nazingen :

« Hier heeft de vorst van 't Fransch zijn zetel opgeslagen. »

In Holland zelfs houden de legeroversten er eene afzonderlijke uitspraak op na om, door gemaaktheid en aanstellerigheid, hun schouderkwasten nog meer gezag te geven. Hoe zouden dan de Belgische officieren onze taal kunnen leeren ? Doch hier ook zal wel verandering komen, wanneer bevel van omhoog luidt en drang komt van beneden. De kazerne, thans een warboel van alle dialecten en van soldatenbargoensch,

kan dan een midden worden waar onze jongens gelegenheid zullen vinden om het Nederlandsch dat zij op de lagere school hebben geleerd in praktijk te brengen en zich de taal des omgangs eigen te maken.

't Is ook van belang aan te stippen dat, aan de Hollandsche grens, waar het verkeer met Holland veel drukker is dan dieper in het land, de Nederlandsche taal beter is gekend, zuiverder, vloeiender wordt gesproken, wij bedoelen niet het dialect dier streken, dan elders in Zuid-Nederland. Het verkeer met het Noorden is hiervan alleen oorzaak. Ook kon ons verkeer, op handels- en wetenschaplijk gebied, met Holland drukker worden, de Belgen zouden meer in gelegenheid worden gesteld om Nederlandsch te hooren en te spreken, wat op hun eigen taal den weldadigsten invloed zou uitoefenen. Immers, oefening maakt den meester; oefening baart kunst.

De zuivere uitspraak zooveel mogelijk aan huis, in elk geval daar niet onderdrukt maar geëerd en geprezen; de beschaafde taal alleen en nooit het dialect meester op de lagere school; de Nederlandsche taal geleerd, geschreven en gesproken als de eenige voertaal in Zuid-Nederland op al onze gestichten van middelbaar en hooger onderwijs; het Nederlandsch voor de Vlamingen op den troon van België naast het Fransch voor de Walen; Nederlandsch in het leger; Nederlandsch in de officieele wereld; Nederlandsch en niets dan Nederlandsch in Nederlandsch België: *vere, dignum et justum est,* is het ideaal dat we moeten nastreven, zoo we ons doel willen bereiken.

Het Fransch moet verdrongen worden door het Nederlandsch en tot den rang vervallen van de eerste en noodzaaklijkste vreemde taal door de Vlamingen aan te leeren.

Zoolang we dit doel niet hebben bereikt, heeft de beschaafde uitspraak van het Nederlandsch in België ook haar toppunt niet bereikt. Doch op het tijdstip, waarop we beschaafd Nederlandsch zullen spreken, worden we Belgen uit één stuk, in stede van halfslachtige taalwezens als we thans zijn, en boezemen we door onze taal, door onze letterkunde, door ons nationaal karakter; door onze eigenwaarde en eigenaardigheid den eerbied in van al wie ons nadert en leert kennen.

HOOFDSTUK II.

De school en hare Leerwijzen met het oog op het verkrijgen eener beschaafde uitspraak.

« L'enseignement de la langue doit être l'objet dominant dans les écoles » zegt P. Girard. Comenius noemde de school voor kinderen van 6 tot 12 jaar de school der moedertaal. « De moedertaal is het hoofdvak van het onderwijs » schrijft H. Temmerman in zijn *Handboek voor de Opvoedkunde.* « Zonder taal, lezen we verder, naar Kehr, is de leerling eene doode zee, een veld, dat braak ligt. »

We hebben reeds als een onontbeerlijke kennis voor den onderwijzer de phonetiek, uitspraak- of klankleer, aangeduid. Doch daarmede is nog de onderwijzer, de leeraar geen volmaakt bevoegd persoon om een puik geleider te wezen in het onderricht der moedertaal. De phonetiek bestaat uit de orthophonie of het benoemen der geluiden waaruit een woord bestaat en uit de orthoëpie, de wijze waarop ieder geluid moet uitgesproken worden.

De leeraar, die er op bogen wil de gewenschte man voor het aanleeren eener beschaafde uitspraak te zijn, moet de regels der klankleer op zijn eigen uitspraak toepassen. Hij heeft niet alleen te zorgen voor eene zuivere uitspraak, hij moet mede zijnen taalschat bestendig louteren en vermeerderen, het al te platte vermijden, het gezocht hoogdravende verwij-

deren, steeds zich bewegen in het deftige midden. Alzoo blijft hij geen boersche dorpeling en wordt nooit de man, die verscheidene Noordnederlandsche schrijvers, o. a. Bilderdijk, Jan Holland, Multatuli, Nicolaas Beets, zoo bespotlijk hebben gemaakt om zijn opgeschroefde schoolmeesterstaal.

Stijfheid, gemaaktheid, gezochtheid zijn drie ondeugden, die een beschaafde taal, al wordt ze nog zuiver uitgesproken, moeten maken tot een onheblijke, wanklinkende afstootlijkheid.

Een opgeschroefde taal, hoe beschaafd ook, staat tot een eenvoudige deftige taal als de gezwollen bombast staat tot den netten verzorgden stijl onzer voortreffelijkste klassieken, als het holle gezwets van een tandentrekker tegenover de aanspraak van Max Havelaar tot de hoofden van Lebak.

Wanneer de leeraar voor zijn leerlingen is de man, de verpersoonlijking der zuivere uitspraak, dan is zijn beeld reeds vóór zijn lessen en wenken een lichtbaak, die opwekt tot het bewustzijn van een gekuischte taal. Niet alleen binnen de klas of op de speelplaats zullen de leerlingen, uit eigen beweging, hem in beschaafd Nederlandsch aanspreken, doch zij zullen, wanneer ze buiten de school, of in 't later leven met hem in aanraking komen, het van hem zoo natuurlijk vinden dat hij zuiver spreekt, dat ze wel eens zullen twijfelend opkijken, wanneer hij dialect gebruikt. Wij kennen zulke voorbeelden, en nog wel van onderwijzers, die werkzaam zijn in hun eigen geboorteplaats. De gewoonte is eene tweede natuur, niet waar?

Moet de uitspraakkunde als wetenschap op de lagere school worden aangeleerd? Volstrekt niet! Doch de onderwijzer, door de kennis der phonetiek moet in staat wezen daadlijk vast te stellen, waarom een kind een klank slecht betoont, een articulatie

door het slecht vormen van eenen medeklinker slecht uitbrengt en alzoo moeilijk leest en spreekt, ja, weleens onverstaanbaar kan worden. Hoe wil een arts naar een geneesmiddel uitzien, wanneer hij noch den aard noch de oorzaak der ziekte kan opsporen? Zijn pogen zal ijdel wezen en zijn hulp misschien voor den zieke de rampspoedigste gevolgen hebben.

De phonetiek leert ons de waarde van klank en betoning, toont ons de wijze hoe wij mond, tong, lippen, tanden, keel, adem, borst moeten gebruiken om de woorden gekuischt uit te spreken en onze gedachten in zuivere taal te kleeden. Zij is de eenige toevlucht voor den onderwijzer, wanneer hij een kind moet leeren het uitspreken van een slecht betoonden klank, het plaatsen der spraakorganen tot het articuleeren der medeklinkers. Zonder de phonetiek kan men een hulploos, bewustloos kind honderdmaal den zuiveren klank, de slecht uitgegalmde lettergreep, den verkeerd gevormden medeklinker voorzeggen, soms poogt men te vergeefs, lange stonden achtereen.

Een enkel oogenblikje werk aan lippen, tanden, tong of keel en de zaak gaat verrassend vlot! Tijd en moeite blijven gespaard en eene groote vordering is gemaakt.

De fouten van uitspraak in Zuid-Nederland gemaakt zijn van algemeenen aard, wanneer zij eigen zijn aan geheel het land, of van bijzonderen aard, wanneer zij enkel begaan worden in sommige gewesten of provinciën.

Zeer moeilijk is het vooral eene duidelijke lijst op te maken der onnauwkeurigheden van bijzonderen aard, omdat zij vaak te veelvuldig voorkomen en wel niet zelden verschillen van gemeente tot gemeente. De algemeene onregelmatigheden op 't gebied der beschaafde uitspraak zijn veel gemaklijker na te gaan.

In elk geval zijn de middelen tot verbetering steeds dezelfde.

De onderwijzer hoeft deze middelen maar bijzonder toepaslijk te maken voor zijn gewest, voor zijn dorp, ja, wel eens voor een afzonderlijk leerling.

Werken die hem op dit gebied best kunnen ten dienste staan en waaronder de beste hem onontbeerlijk zijn, zijn de volgende :

Spreken en Zingen in verband met de Nederl. taal, door Eldar;

Over Spreken en Zingen, door Maria Ypes-Speet;

De Klankleer en hare practische toepassing, door Roorda;

Geluiden der Nederl. taal, door W. Logeman;

Phonetische Studiën, door Victor;

Taal en Letteren (1899 en 1900) : *studie van spraakklanken,* door Prof. Dr J.-H. Gallée;

Uitspraakleer der Nederl. taal, door K.-L. Ternest;

De leer der spraakgeluiden, door Maurits Josson en Joh. Kesler;

De beschaafde uitspraak onzer taal, redevoering door J. van Ryswyck, XXIII Nederl. Taal- en Letterk. Congr., blz. 289.

De uitspraak der Nederl. Taal in verband met hygiëne, door Mevr. Ypes-Speet, XXV Nederl. Taal- en Letterk. Congr., blz. 111.

Vooruitgang onzer letterkunde, enz., redev. door H. van Eyck, XXV Nederl. Taal- en Letterk. Congr., blz. 219.

De uitspraak van het Nederl. in België, door Prof. Dr E. de Neef, XXV Nederl. Taal- en Letterk. Congr., blz. 225.

De beschaafde spreektaal in en buiten Nederland, redevoering door B.-J.-F. Varenhorst, XXV Nederl. Taal- en Letterkundig Congres, blz. 213.

Taalvorming, door Frits van Raalte, in *Tweemaandelijksch Tijdschr.*, Maart 1901, Amsterdam, Scheltema en Holkema;

Inleiding tot de Klankleer, door K. ten Bruggencate;

Phonetische Woordenlijst der Nederl. taal, door Branco van Dantzig;

Nederlandsche Spraakkunst, door J. Vercoullie;

De physiologie der spraakklanken en *Brief aan den hoogleeraar Brücke*, door F.-C. Donders;

Over uitspraak en spelling, door J.-P.-N. Laud;

Kunstmatig lezen, door Neissmann de Vilez;

Der Buchstabe G, door J. Stockhausen;

Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute, door Ernst Brücke;

Grundzüge der Phonetik, door E. Sievers;

Gymnastik der Stimme, door Oscar Guttmann;

Physiologie der Stimme und Sprache, door P. Grützner;

Physiologie, door Hermann;

Hygiëne der Stem, door Morell Mackenzie;

Gesangsmethode, door J. Stockhausen;

Gesangschule, door Julius Hey;

Altes und Neues über das Gesangsorgan, door E. Seiler;

Klavier und Gesang, door Fr. Wieck;

Von Athmen, door Joh. Miksch;

Deutsches Lesebuch in Lautschrift, door Wilh. Victor;

Deutsche Bühnenaussprache, door Theodor Siebs;

Bühnenaussprache und Schule, door Prof. Dr Otto Lyon, 13. Jahrg. 4. Heft, § 233-242;

Aussprache des Schriftdeutschen, door Wilh. Victor;

Mustergiltiges Deutsch, art. in Nov. nr 1898, Preus. Jahrb.;

Das Stotten und seine gründliche Beseitigung, door A. Gutzmann en Dr H. Gutzmann;

Wat het Engelsch betreft, de werken van Prof. Sweet.

Het boek van A.-M. Eldar, deknaam voor Anna Fles, is het beste werk dat we op Nederlandsch taalgebied kunnen aanwijzen.

« Het zou te wenschen zijn, zegt schrijfster in hare *Inleiding,* dat niet alleen op de lagere school, maar ook aan alle inrichtingen voor middelbaar en hooger onderwijs op wetenschaplijke wijze de moeielijke kunst van spreken werd onderwezen. Mackenzie heeft groot gelijk waar hij zegt, dat met het theologisch en juridisch examen een onderzoek naar het redenaarstalent van den candidaat moest gepaard gaan. Ware dit 't geval dan zou de redekunst beschouwd worden als een vak waarin men onderwezen wordt en waarin men zich zelf oefenen moet. » Het kostbare werkje wordt verdeeld in 3 hoofdstukken : De Stem, de Uitspraak, de Zanger. Wij houden ons bepaaldelijk met de twee eerste bezig.

De Stem is eigenlijk het hoofdstuk der phonatie. Het boek geeft een volledige anatomische studie over de samenstelling van de spraakorganen en van hunne werking en wordt als volgt ingedeeld : de spieren, stemorganen en ademtuigen, de ademhaling, de stem, de toonaanslag, opvoeding der stem, stotteren, ziekten en hygiëne der stem.

De uitspraak is het gedeelte van haar werk, waarin Eldar leert articuleeren. Zij wordt behandeld met het oog op : vocalen, tweeklanken, leesoefeningen, consonanten, consonantengroepen.

Even bij het doorbladeren van het boek zal menig onderwijzer verwonderd opkijken. Hij zal eerst voor goed de overtuiging krijgen dat de verzorging der

stemorganen, hunne opvoeding, hunne gezondheidsleer, hunne genezing wel inderdaad op zeer wetenschaplijke gronden zijn gevestigd. Hij zal ondervinden dat hij, al waande hij zich immer een beschaafd spreker te zijn, menigvuldige feilen op het gebied van uitspraak te verbeteren heeft; dat hij zich naar vaste uitspraakregels behoeft te schikken en die regels mede aan zijne kinderen behoeft te onderwijzen, zoo niet theoretisch dan toch immer practisch. Niet alleen zal hij toonbeelden van gepaste, voor de uitspraak van een bepaalden klinker of medeklinker opgegeven oefeningen aantreffen, doch hij zal voornaamlijk, en dat toch is op school van het hoogste belang, pædagogisch en methodologisch wijs worden om, in moeilijkheden van uitspraak bij de kinderen, zonder veel inspanning, daadlijk raad en geneesmiddel te kunnen toepassen.

Het werkje van Ternest, mede van hooge verdienste, naast dat van Eldar plaatsen, om beide vaak met elkander te vergelijken, zal wel meer noodig blijken, want wij, Zuid-Nederlanders, zullen niet altijd vrede kunnen hebben met wat Holland, naar eigen Hollandsch taaleigen, als grondregel voor uitspraak en articulatie van den eenen of anderen klinker of medeklinker, doet gelden. Eene wetenschap, nog zoo jong en over 't algemeen zoo weinig beoefend als de uitspraakleer, is lang nog niet klassiekaal genoeg, ook lang nog niet bejaard genoeg, en daardoor lang nog niet vast genoeg gesteund op de algemeene ervaring van gansch het Nederlandsch taalgebied, om, zonder argwaan, twijfel of verzet, in haar algeheelheid door de beschaafde gemeente van Noord en Zuid te worden aangenomen.

Zulks neemt echter niets van hare degelijkheid weg. Men kan weleens twisten omtrent waarde of echtheid van een onderdeel, zonder daarom iets aan het

geheel, van zijne waarde of degelijkheid te ontnemen.

In Zuid-Nederland wijkt het dialect van de beschaafde uitspraak het meest af als volgt :

Over al de provinciën.

De onzuivere uitspraak van den *a*-klank (1).

Het al te scherp verlengen der scherplange *e*, door haar te laten voorafgaan door een duidlijk hoorbaren *i*-klank; stieën, lieënen, voor steen, leenen. Wanneer, in vroeger met *ee* voor *r* gevolgd door een anderen medeklinker geschreven woorden, thans *aa* wordt geschreven, omdat men algemeen *aa* als beschaafd aanziet in de uitspraak, spreekt men toch nog *ee* = è uit; zoo *peerd* voor *paard; steert* voor *staart.* Wat ook sommige schrijvers mogen beweren, wij moeten ons aan den met den dag meer overwegenden *aa*-klank houden.

Woorden als *degen, geel, scheel, kees*, klinken wel eens met zware *e*, dát is dialect.

De scherplange *o*, evenals de scherplange *e*, wordt niet over geheel Zuid-Nederland met de gewenschte betoning uitgesproken. Ook in het Noorden twist men wel eens betreklijk de uitspraak van die *e* en *o*. Velen willen geen verschil hooren tusschen *hooren* en *horen, weeken* en *weken.* De meesten echter, en wij scharen ons gaarne aan hunne zijde, hechten nog aan een duidlijk te onderscheiden verschil, dat nochtans nooit een al te sleepende uitspraak kan wettigen.

In de brochure : *Verschil in uitspraak tusschen de zuivere (zachtlange) en gemengde (scherplange) e* en *o*, door J. Bols (2) lezen wij :

---

(1) Waar we hier, uit gebrek van eigen ervaring, zouden kunnen falen, gaan we aan de hand van Ternest.

(2) Gent, A. Siffer, 1891.

Dient het onderscheid tusschen de zuivere (zachtlange) en gemengde (scherplange) *e* en *o* in de uitspraak bewaard te blijven?

Op die vraag antwoorden wij bevestigend om de volgende redenen, die wij in negen punten samenvatten.

Het verschil in uitspraak tusschen de zacht- en scherplange *e* en *o* moet bewaard blijven :

1° omdat het steunt op de afleiding;

2° omdat het gehoord wordt in de volksspraak van gansch Vlaamsch-België en ver uit het grootste gedeelte van Holland;

3° omdat wij geen enkel overblijfsel der oude taal roekeloos mogen versmijten;

4° omdat het den klankenrijkdom onzer taal vergroot;

5° omdat het overeenkomt met onze schrijfwijze, verschillend voor de twee verschillende klanken;

6° omdat het in 't onderwijs der taal de spelling van de woorden vergemakkelijkt;

7° omdat het dient tot vermijding van dubbelzinnigheid;

8° omdat het, strookende met de volksspraak, min vreemd, min verwaand, en dus verstaanbaarder en aangenamer klinkt:

9° omdat het steunt op het gezag van de beste Noord- en Zuidnederlandsche taalkundigen, en, al zeker in Vlaamsch-België, bekrachtigd wordt door het voorbeeld onzer meest gevierde sprekers op den kansel, in tooneelmaatschappijen en letterkundige vergaderingen.

Schrijver treedt bovendien omtrent elke dezer negen redenen in breedvoerige beschouwingen en bewijst dat het verschil in uitspraak der scherplange en zachtlange *e* en *o* wel in den aard der Neder-

landsche taal ligt en het zeer jammer zou wezen dit verschil te zien verdwijnen.

Hij staat, trouwens, op zijn standpunt aan de zijde van Noord-Nederlanders als Pr Dr Kern, J.-A. M. Mensinga, Dr Johan Winkler, Pr M. de Vries, W.-J. Hofdijk, Siegenbeek, Kousemaker, Dr C.-J. Nassau, L. ten Kate, Weiland, te Winkel, Donders, en van Zuid-Nederlanders als J.-Fr. Willems, Bormans, David, Conscience, van Beers, Ternest, D. Claes, Jan de Laet, Pol de Mont, Dr J. Heremans, J. Muyldermans, Dr Roersch, Jan van Droogenbroeck. De heer Jan Bols geeft ook zijn tegenstrevers het woord o. a. « de opstellers van de studie op de letter O in het *Woordenboek der Nederlandsche taal* », die duidelijk de heldere *o*'s in twee soorten verdeelen : de *zachtlange* en de *scherplange* en dan zeggen : « Deze onderscheiding is voor de spelling van groot belang, en is gegrond op verschil in oorsprong en daaruit voortvloeiend verschil in uitspraak, dat in sommige dialecten wordt waargenomen. In het algemeene beschaafde Nederlandsch echter worden thans de zacht- en scherplange *e*'s en *o*'s op dezelfde wijze uitgesproken. »

En wat verder : « Hoewel de scherpe klank der heldere *o* niet meer tot de beschaafde uitspraak kan gerekend worden, die alles wat slechts gewestelijk of plaatselijk is, zorgvuldig zoekt te vermijden, zoo heeft de onderscheiding van tweeërlei heldere *o*'s toch haar practisch nut voor de spelling, vermits het al of niet verdubbelen der *o* in open lettergrepen van haren oorsprong afhangt en dus met de gewestelijke uitspraak in nauw verband staat. »

« Men ziet het, merkt de heer J. Bols nu gepast aan, ten voordeele van 't onderscheid pleiten, ook bij die schrijvers, de beste bewijzen : eene zooge-

naamde beschaafde uitspraak alleen maakt er hen vijandig van.

Hoe in de oogen van geleerde taalkundigen alle grondige bewijzen moeten zwichten voor die eenige schijnreden is moeilijk te begrijpen. »

« Het *Woordenboek* verwerpt de schier overal verspreide en zoo duidelijk gehoorde onderscheiding tusschen de LANGE *e* en *o*, uithoofde van de beschaafde uitspraak, en, van den anderen kant, verdedigt het, ook uit eerbied voor de beschaafde uitspraak, het onderscheid tusschen KORTE *o*'s van b. v. *grof* en *dof*, *zocht* en *vocht*, *stok* en *trok*, *orgel* en *worgen*, enz.! »

Het « Hollandsch », d. i. de taal van de provincie Noord-Holland, of eigenlijk van een deel daarvan, zou dus alleen de toongevende, de beschaafde uitspraak zijn!

« Nu, ik laat aan de Hollanders gaarne die domme aanmatiging. » (1)

Hoe men er ten slotte persoonlijk over denke, een regelende wet kan op dit gebied niet worden gemaakt. We zullen nog lange jaren moeten wachten op hetgeen de toekomst zal beslissen.

Intusschen blijven wij het gaarne eens met de meening uitgesproken door M. Prayon-van Zuylen dat « het tevens billijker en practischer zou wezen dienaangaande aan den goeden smaak van het beschaafd publiek eenige vrijheid te laten. » (2)

De *eu* wordt weleens gesproken voor *o*; *leugen* en *logen*, *meulen* en *molen*, *speur* en *spoor*. Verkieslijk is het, zich voor schrijfwijze en uitspraak te

(1) Dr WINKLER, *Dialecticon*, bl. XI, 1° deel.

(2) *Verslagen en Mededeelingen der Koninkl. Vl. Academie*, Mei 1902. Gent, A. Siffer, blz. 395.

schikken naar het meest gebruikte, dat nu eens het woord met *eu* (*leugen*), dan weer met *oo* (*spoor*) op den vóórgrond plaatst. Waar *meugen*, *keunink*, *heunig* klinken voor *mogen, koning, honig* moet de leeraar dit dialect bestendig bekampen.

Ook wordt weleens gezegd *leuper, vleuger, kleuper lepel, vlegel, klepel.*

De provinciën Noord-Holland en Oost-Vlaanderen, b. v. zeggen nagenoeg *veur* voor *vóór, deur* voor *door*. Sommige Nederlanders hechten aan die uitspraak als aan de beschaafde; zij verdienen geen navolging.

Op de uitspraak der korte *i, e* en *u* moet in Zuid-Nederland zeer de aandacht worden gevestigd. De *e* zweemt iet of wat, doch zoo weinig, naar *a*. De korte onzuivere *i* klinkt in België, op vele plaatsen, als een zeer kort uitgesprokene Fransche *é*, vooral in West-Vlaanderen, waar *schip, schep; lid, led* zijn. In Antwerpen komt deze *i* nader bij de Duitsche *i*. Haar uitspraak ligt tusschen de Vlaamsche en Antwerpsche, nagenoeg als de klanken *bec, tel, quel,* zeer kort uitgesproken.

Tegen een al te volle uitspraak, te zeer achter in den mond, der onvolkomene *o* in woorden als *wolk*, kolk, moet men den Zuid-Nederlander waarschuwen.

Voor de uitspraak der onvolkomene *u* moeten wij bij de Hollanders te rade gaan. Haar betoning ligt tusschen den klank der twee Fransche woordjes *un* en *une*. Niet de Vlaandersche korte *eu* in *dreuk* voor *druk*, ook niet de Limburgsche duitsche *ü*.

De toonlooze uitgang *en* klinkt in 't Zuiden, zoowel als in 't Noorden, als een toonlooze *e*: *de werke van die groote man.* Ondanks de Kollewijnianen meenen wij tegen dit verminken te moeten inkomen als tegen dialect.

Wij meenen met Jan Adriaensen, Jacob Stinissen,

Ternest en Dr. Kern dat *ei* en *ij* twee duidlijk onderscheiden klanken zijn. Al de Friezen die beschaafd spreken, o. a. de Friesche onderwijzers, die buiten hun provincie werkzaam zijn, doen dit verschil treffend duidlijk uitkomen. Eldar schrijft nochtans *ei* = *ij*. Even duidlijk moet het onderscheid blijken tusschen *au, ou, oo.* Al wordt door de Hollanders en wel door de meest beschaafden, *dauw, vrouw* uitgesproken als *doow, vroow,* toch wijst ook Eldar op het onderscheid. Vercoullie zet ze gelijk.

In België laten nog veel leeraars *drij* voor *drie, bie* voor *bij* zeggen, alhoewel het getal met den dag vermindert. Veel onderwijzers spreken slecht uit het achtervoegsel *lijk* = *lik* en laten het slecht uitspreken door hun leerlingen. Zeer dient ook de aandacht gevestigd op de lange tweeklanken *aai* = *aa-i, ooi* = *oo-i, oei* = *oe-i, eeu* = *ee-u, ieu* = *ie-u.* Allen hebben zij dus een duidlijk onderscheiden uitspraak. Nooit mogen zij met elkander worden verward.

De aanblazing *h* wordt nagenoeg over geheel Zuid-Nederland niet of weleens verkeerdlijk gedaan, waar zij niet aanwezig is: *de hengelen in den emel; 'n en en 'n aan,* voor *de engelen in den hemel, 'n hen en 'n haan.* De Limburgers, met uitzondering der Truienaars, hebben met haar geen moeite. Op elke school treft men leerlingen aan, die deze aanblazing niet of met groote moeite doen. Bij sommige lieden wordt ze *g: haard* wordt *gaard.*

Een overgroot getal Noord-Nederlanders brouwen. In België is de uitspraak der *r* over 't algemeen goed te noemen. Men brouwt zeer zelden. Weleens hoort men *l* voor *r.* Deze verbastering is dan te wijten aan een gebrek der spraakorganen.

De *g,* die bij de Hollanders zoo oorverscheurend scherp uit de keel komt, valt ons heelemaal niet moeilijk.

We moeten ook inwerken tegen de zeer onbeschaafde uitspraak van *sch* als slotmedeklinker en niet lezen *mensch, wensch,* wel *mens, wens.*

Betreklijk het plaatsen van den klemtoon moeten de leeraars steeds een oog in 't zeil houden om te beletten dat soms ook de beschaafde spreker kan onverstaanbaar zijn, b. v. wie zegt *déélachtig* voor *deeláchtig* begaat een fout. Ook *tabák* nooit *tábbak* of *taa-bak ; onderwijzer, onderwijs*, met den klemtoon op *wij* en *wijs ; stadhuis* en *burgemeester* met den klemtoon op *huis* en *meester.*

In *ng* mag de *g* niet afzonderlijk worden gehoord. Alleen een keel- neusgeruisch moet hier worden uitgesproken : *ik zing* staat alzoo gelijk met *ik zink* zonder *k.* (1)

Wat Mevr. Ypes-Speet getuigt van de Hollanders, werd reeds door ons aangehaald en kan ook worden gezegd, ten minste van een ruim deel van de Belgen.

Over Oost-Vlaanderen.

De heldere *a* vóór de medeklinkers *d, l, n, r, s, t, z* wordt tot een zeer wanluidende tweeklank, dien men kan vergelijken met den Franschen tweeklank *oi.*

Vóór *f, g, k, m, p, v* klinkt in Noord-Oost-Vlaanderen de heldere *a* als *au.*

De zachtlange *o* wordt in sommige gewesten met een voorafgaande lichte *a* uitgesproken : *kaomen* voor *komen.*

De scherplange *o* klinkt over 't grootste gedeelte der provincie *uë : bruëd, luëpen, struëpen.*

---

(1) Ook is te raadplegen : Branco van Dantzig, *Phonetische Woordenlijst der Nederlandsche Taal.* Groningen J.-B. Wolters, 1901.

In de Denderstreek hoort men : *mier*, *zier*, *gebier*, voor *muur*, *zuur*, *gebuur*. Te St-Nicolaas evenzoo *ee* voor *eu* : *scheer* voor *scheur*, *deer* voor *deur*.

De klinkers *e*, *i*, *u*, kort, worden te lang aangehouden, zóó dat de *i* te zeer *e*, de *e* te zeer *ee*, de *u* te zeer *eu* klinkt : *lint* wordt dan *lent*, *emmer* wordt *eemer*, *dun* wordt *deun*.

In de streek van Oudenaarde zegt men nagenoeg *ken* voor *kan*, *den* voor *dan*, *wennen* voor *wannen*. De Vlaanderaars zeggen, met een *u*, als in 't Fransche *un* : *kunnen*, *dun*, *rug*.

Over een groot deel der provincie zegt men : *hij roolde van de trappen ; Good zal hem strafen ; Zote grèlen ; oarme meinschen*. De korte *e* en *i* worden er vóór *ng*, *nd*, *nk*, *nt* als *ij* uitgesproken : *dijng*, *wijnkel*. Ook *wijnd* voor *wind*, *kijnd* voor *kind*.

Een Vlaandersch predikant verraadt zijn afkomst over geheel Nederland, door zijn uitspraak der toonlooze *e*, die hij als zachtlange *e* betoont voor een klinker of een onuitgesproken *h* : *béouden*, *béambte*, *mijné anden* voor *behouden*, *beamble*, *mijne handen*.

« In Vlaanderen wordt de *d* altijd door eene voorafgaande *t* overheerscht ; *uitdrukken*, *ontdooien*, *zitdag* luiden er : *uittrukken*, *onttooien*, *zittag*. » (1) Twee naast elkander staande *d*'s verscherpen elkander : *handdoek*, wordt dan verkeerdlijk *hanttoek* in stede van *handoek*.

Over West-Vlaanderen.

De heldere *a* voor de medeklinkers *d*, *n*, *r*, *s*, *t* wordt even onaangenaam en boersch uitgesproken als in Oost-Vlaanderen.

---

(1) TERNEST, blz. 34.

ie luidt tweeklankig: *viër, diënen, schièten.*

De West-Vlamingen zeggen, vóór de *r, eu* voor *uu : gebeur, zeur, deur.*

Evenals in Oost-Vlaanderen houdt men de korte *i, e* en *u* te lang aan.

De uitspraak der onvolkomene *u* in woorden als *rug, geluk* moet verbeterd worden.

« De West-Vlaamsche tongval, waarin de bevallige uitspraak onzer middeleeuwsche tale grootendeels voortleeft, doet *ij* als de natuurlijke *i* hooren; *ei* luidt in dien tongval als elders, *deij*, en *ui* wordt als de heldere *u* uitgesproken : *Gij zijt weinig uit den huize*, luidt dus : *gi ziit wijnig uut den huze.* » (1)

In een groot deel van West-Vlaanderen spreekt men uit *blijdskap* voor *blijdschap*.

In de streek rond Brugge klinkt *aa* zeer plat, *ee* en *oo* zeer scherp, *eu* voor *uu, ei* voor *ij, ee* voor *ei, ie* voor *ij, i* voor *u, eu* voor zachtlange *o, oe* voor *ou, ou* voor *au, ie* voor *i, tie* voor tje. Te Brugge wordt *bal, bol : Ga-je gi noar 't bol* (dansfeest)? *Bel* wordt *bal, trekt oân de balle.*

Over Brabant.

In sommige streken : *pjieerd, stieert* voor *paard, staart.* De zachtlange *o* klinkt in sommige streken, inzonderheid in het kanton Tienen, met een voorafgaande lichte *a : genaomen* voor *genomen.* Evenals in Gent, trouwens. De *eu* klinkt *uië* over geheel de Nederlandsche streek *duiëgen, buiëgen.*

De heldere *a* klinkt in het grootste gedeelte der provincie nagenoeg *oe : moeken, zoegen.*

Ovel geheel de provincie zegt men, als in Oost-

(1) TERNEST, blz. 26.

Vlaanderen, *vraa* voor *vrouw*, *daa* voor *dauw* en maakt alzoo geen onderscheid tusschen den klank *au* en *ou*. Ook *waa* voor *weide*, *waa'n* voor *wijden*.

De scherplange *e* luidt *ei* : *begeiren*.

De zachtlange *e* wordt weleens tot *ei* : *leiven*.

De *ui*-klank der beschaafde uitspraak is *ooi* in dialect : *flooit*.

Over Antwerpen.

In sommige gewesten klinkt de scherplange *o* als *ao*. Als die van Oudenaarde, spreken de Antwerpenaars de onvolkomene *a* slecht uit, nagenoeg als *e*.

Te Antwerpen en omstreken zegt men *kark* voor *kerk*, *warkman* voor *werkman*.

Van Ryswyck klinkt te Antwerpen *Van Raaiswaaick*. Ook de *ui* wordt verkeerdlijk als *oi* uitgesproken : *haai sloot maai altaaid boiten*.

Op de Rupelboorden, evenals in Oost-Vlaanderen, spreekt men *aa* als *oa* : *stoan*, *goan*. *Ou*, *ei*, *ij* klinken er *aa* : *aard*, *'n aa*, *aas*, voor *oud*, *'n ei*, *ijs*. In sommige woorden wordt *u* voor *i* gehoord : *tummerman*.

Over Limburg.

De scherplange *o* klinkt in Hasseltsch dialect als *oe* : *boem*, meerv. : *buum*, *loepen* : in 't Haspegouwsch als *oeë* : *boeëm*, meerv. : *buëm* ; *bëepen* ; in 't Tongersch *baom*, meerv. *beum*, *laopen*. (1)

De *eu* wordt soms vervangen door *oo* : *dogen*, *zog*.

De Hasselaars zeggen *ie* voor *uu* en scherplange

(1) Die bijgevoegde toonlooze *e* poogt ook vaak in te dringen in de beschaafde uitspraak : *dooëd*, *booëm*.

o, wanneer deze voor *r* staan : *vier, hieren* voor *vuur*, en *hooren*.

De Haspegouwers zeggen, vóór *r*, *oe* in stede van *uu*, *zoer*, *doeren*. Omgekeerd klinkt *uu* voor *oe* : *zuut* voor *zoet*, *buten* voor *boeten*.

De heldere *a*, als in *maken, dragen*, klinkt *moaken, droagen*.

De onvolkomene *u* wordt verkeerd uitgesproken als de Duitsche *ü* in *küssen*.

De onvolkomene *i* klinkt in Haspegouw *e* : *wend, kend, zenken, zengen*. De onvolkomene *e* = *è* luidt er heel vooraan in den mond, en daarom verkeerd, in *kerk, zeggen*.

De Kempenaars zeggen *ie* voor *ij*, *wien* voor *wijn*. De Haspegouwers : *wè* voor *wei*, de *hé* voor de *heide*. Ook *au* en *ou* klinken als de zachtlange *o*.

De zachtlange *o* klinkt in sommige woorden Hasseltsch dialect scherplang : *zoon, roos, kroon*. Zij klinkt *ou* tusschen Loon en de Waalsche grens : *vougel, vroulijk* In dezelfde streek klinkt de zachtlange *e* als *ei Peter* = Peiter; *geel* = *geil*. Ook de korte *a* = *aa* : *smaart, haart* voor *smart, hart*.

De *ui* der beschaafde taal is soms de *eu* van het dialect : *fleut*. Ook zegt men weleens *eu* voor zachtlange *o* : *neut, peut*, maar toch zuiver klinkend is b. v. *dakgoot*.

De *ch*-klank = *sj* wordt verminkt tot *tj* op vele plaatsen en door vele gewone lieden : *Charles* wordt *Tjarel; meisje* = *meiche* = *mei-sje* wordt dan *mei-tje* of *metje*.

Wanneer de onderwijzer voor moeilijkheden staat, moet hij de regels der uitspraakleer enkel doen toepassen, zooals hij die bij de beste hier aangehaalde schrijvers heeft aangeleerd. Spreken de kinderen een

klank verkeerd uit, bezigen zij de spraakorganeu slecht om door de geruischen de lettergrepen en woorden te vormen, zoo zal de onderwijzer zorg dragen dat de kinderen alles leeren in orde brengen voor hun eigen gemak en voor de sierlijkheid der uitspraak. Gebreken van uitspraak kunnen door den leeraar worden genezen; gebreken der spraakorganen moeten onder behandeling van den arts komen.

Sprekende over *Voorbereidende Spreekoefeningen* lezen wij bij H. Temmerman: (1)

« De kinderen komen met hun gewestspraak op de school. Vooraleer er met het lezen kan aanvang genomen worden, moet die spraak gelouterd worden. Daartoe zal de taal, die den onderwijzer voert, tot voorbeeld ter navolging strekken.

« Het elementaire vóór- en naspreken is daartoe een voortreflijke oefening. De onderwijzer spreke een natuurlijke, deftige, niet gemaakte taal. Hij wachtte zich wel zijn woorden en zinnen pedantisch te rekken. De zoogezegde schoolmeesterstoon is hier zoo ondoelmatig als belachelijk. Enkel daar, waar een woord niet behoorlijk opgevat en gebrekkig weergegeven wordt, zal men bij de uitspraak stil houden, ten einde ontledender en samenstellender wijze tot een goeden uitslag te komen.

« De samenstellings- en ontledingsoefeningen zullen stelselmatig geschieden, telkenmale dat de leerlingen eenige onbeholpenheid in toon of uitspraak vertoonen.

« Men wijde bijzonder aandacht aan 't verbeteren van gewestlijke spraakgebreken. Men trachte de kinderen op hun fouten opmerkzaam te maken en

---

(1) *Handboek voor Opvoed- en Onderwijskunde*, blz. 162.

desnoods trekke men zorgvuldig hun aandacht op den stand en de bewegingen der spraakorganen, opdat men gemakkelijker in de navolgingsoefeningen slage. Men arbeide hier met taai geduld en volharding. Nooit mag men aflaten vooraleer er een voldoende uitslag bekomen zij.

« Die eerste oefeningen, welke veelal niet genoeg gewaardeerd worden, hebben evenwel den grootsten invloed op de spraakvaardigheid der kinderen. De aesthetiek van het spreken mag hierbij ook niet verwaarloosd worden.

« Daarom zal de onderwijzer zich steeds goed in acht nemen en zijne stem zoo behaaglijk mogelijk maken. Deze klinke de kinderen aangenaam in 't oor. De lust, die daaruit voortspruit, zal een weldadigen invloed op de spraak der leerlingen uitoefenen en de maar al te vaak voorkomende ruwheid en wanluidendheid te keer gaan.

« Goed gekozen declameeroefeningen, zelfs eenvoudige liedjes, dienen hiertoe als uitmuntende oefeningen en toepassingen.

« Het zij nogmaals gezegd : de onderwijzer eische hier veel van zich zelven, opdat hij met recht veel moge vergen van zijne leerlingen. Lieftalligheid, geduld en aanhoudendheid komen uiterst van pas.

« Wij stellen als grondbeginsel vast dat de uitspraak, van den eersten tot den laatsten schooldag onveranderd moet blijven. » (1)

De school stelt afwijking en verschil vast tusschen den plaatselijken tongval en de beschaafde taal; zij

---

(1) H. TEMMERMAN. *Handb. Opvoed- en Onderwijskunde*, blz. 164.
Zie ook : Dr G. KALFF. *Het Onderwijs in de Moedertaal*.
J. SCHELTENS. *Het Spreken op de Lagere School*. Eene paedagogische schets.

zoekt tezelfder tijd naar paedagogische middelen om afwijkingen en onderscheid bij de kinderen door juiste geluiden en geluidsverbindingen te vervangen. De taak wordt haar vergemaklijkt door eene voortreflijke leerwijze, uitstekende leermiddelen en eene degelijke met goed oordeel en zeer doelmatig gekozene leerstof.

Hoofdzaaklijk moeten wij onze aandacht vestigen op de lagere school. Zij is de school van elkeen. Op haar banken zit alwie later in de maatschappij de beschaafde uitspraak der taal zal noodig hebben om zich te behelpen in het overmaken zijner denkbeelden aan anderen. De lagere school legt den grondsteen van geheel het spraakgebouw. Wat zij heeft grondig en goed gevestigd, komt zelden of nooit later nog in toestand van verval of bederf. Ook wat zij heeft bedorven, komt even zelden in hoogere scholen nog tot iets goeds. Wanneer het huis tot aan de daken reeds is opgebouwd, is het te laat om nog de grondvesten te veranderen.

Van den lageren onderwijzer, wij kunnen het niet genoeg herhalen, wordt dus, met het oog op het vestigen bij de kinderen der gewoonte van beschaafd spreken, ontzaglijk veel vereischt. En dit des te meer in den tegenwoordigen toestand van zaken, wijl de onderwijzer op de normaalschool, in de samenleving, niet den steun voor zich heeft gevonden om zijn uitspraak te beoefenen en te louteren. Opoffering, volharding, oneindig veel goede wil, overwinning op zichzelf en op anderen, heenstappen over den slenter met vast overtuigd vooruitstrevend geloof, al die deugden vereenigd tot één : de liefde tot de moedertaal, beschaafd gekleed en adellijk voorkomend, kunnen hem redden, hem maken tot den gewenschten man op de gewenschte plaats, tot den vóórlooper, van wien het afhangen zal of in België al dan niet,

binnen de naaste jaren, beschaafd Nederlandsch zal worden gesproken door den gewonen man.

In den lageren graad staan de eigenlijke spreekoefeningen en de eerste leesoefeningen den onderwijzer op eigenlijk taalgebied het onmiddellijkst ten dienste.

Natuurlijk blijft de onderwijzer steeds de trouwe dienaar van wet, verordening en leerplan. Hij blijft mede den zwoeger, die vaak voor een overgroot getal leerlingen staat, verdeeld in 2, 3, 4 en meer, nagenoeg altijd afzonderlijk werkende klassen. Die onderwijzer regelt zijne lessen en zijne leerstof, schikt zijne vakken van onderwijs niet zooals hij 't verkiest. Hij doet voor zijn overbevolkte school, waarin hij zich bestendig afbeult om maar de orde te handhaven en de leerlingen nuttig bezig te houden, niet wat hij weleens wenscht te doen op den weg van het practische en het goede.

Een onderwijzer moge de bekwaamste wezen. De wetenschap der kinderleer, der zielkunde, der opvoedkunde, der methodeleer mogen hem eigen zijn als aan geen tweede in het land; hij moge twijfelloos overtuigd wezen van de ondeugd van slenter en geplogenheden, van methode en leervakken, van opvoedingstelsel en leermiddelen, het baat hem weinig : hij blijft de ambtenaar, die in het gareel loopt der officieele voorschriften. Kan hij zich in dat gareel verdienstlijk maken, goede, schitterende uitslagen bereiken, des te meer waarde moet gehecht worden aan zijn onderwijs, des te meer aanspraak kan hij maken op hulde en erkentlijkheid zijner medeburgers en overheden.

Wanneer het kind op school komt, heeft het nooit anders gehoord dan zijn dialect. Aan huis, op

straat, met ouders, verwanten en speelgenooten, bleef zijn dialectische woordenschat beperkt binnen de enge grenzen der kinderlijke begrippen van zijn omgeving en van hemzelf. Komt nu dit kind op de lagere school, dan worden hem ter hand gesteld : een griffel, een lei, een schrijfleesmethode. Het wordt aan 't bord geroepen om te leeren nateekenen de eerste hoofdtrekken der eerste letters, die reeds, na enkele dagen, tot letters zullen worden ontwikkeld. Het leert, of tracht het te leeren, den naam der letters op het bord en in het boek; de verbinding der letters, de vorming der klanken en klankwijzigingen tot het samenstellen van lettergrepen, weldra van woorden en zinnetjes.

Dit alles, men merkt het wel duidlijk, is voor 't jonge breintje in den hoogsten graad abstract.

Al dit nieuwe : deze trekken, die menigvuldige namen, die telkens toenemende verbindingen willen zich maar niet in dit zwakke geheugen prenten. De meester helpt het handje, wijst, stoot, moedigt aan, prijst. Het handje sukkelt, zoo goed als 't kan, onder meesters oog en hulp, doch alleen wordt het raadloos en onbehendig. De meester zegt de letter vóór, laat ze herhalen, vele malen, door één, door allen, afzonderlijk, in koor; hij is tevreden; hij denkt: 't is er; ik ben er; de kleintjes zijn er. De les eindigt. Meester laat de kleintjes los, ijlt, vliegt heen en weer, van de eene klas naar de andere, als een spoel in een Elias-Howe-naaimachien. De volgende les komt. Meesters oog lacht van genoegen en hoop. Weer handjesoefening, weer letteroefening. Ontgoocheling : de handjes zijn onhandig, de mondjes zijn onmondig. Meester verliest den moed. De kinderen verliezen den moed; krijgen een haat tegen meester en school; verwarren alles in hun kopje; maken enkel vordc-

ringen dank aan een lastig, lang en aanhoudend pogen.

De zenuwachtigste gestellen, en bijgevolg de bevatlijkste hersens, de vlugste geesten, vatten; de andere worden weldra in den steek gelaten, totdat weer, na enkele maanden, van voren af zal worden aangevangen.

Blijkbaar zijn de gebruikte sporen niet doelmatig. Zij sluiten niet onmiddellijk aan met de sporen en begrippen reeds aan huis opgedaan. Daarom ook willen zij niet in 't geheugen, ondanks al het hameren van den onderwijzer. Zij gaan er wel in, diep in, zelfs lijk diepe rimpels door een zwaren steen in den waterspiegel gemaakt; doch weldra zakt de steen weg, de rimpels vlotten heen en het water wordt weer effen en kalm.

Wat al tijd wordt verloren aan de eerste schrijf- en leesoefeningen, al te vroeg op de lagere volksschool begonnen! Het kind is nieuwsgierig. Het weet nog weinig. Het tracht veel, oneindig veel te weet te komen. Wanneer het jongsken, het meisje, met vader of moeder, met oom of moei alleen zijn, aan huis, op het veld, op de kermis, wat al ondenkbare vragen kunnen ze dan niet met belangstelling uitbrengen! Eene openbaring is het voor ons op de practische en natuurlijke aansluiting van al die vragen, uitgaande van een gemeenschaplijk middenpunt, de aandacht te vestigen.

Waarom zouden we van die ervaring geen gebruik maken gedurende de eerste maanden van den schooltijd? Waarom zouden we ons zelven niet plaatsen op den weg van 't kind, in stede van het kind aan onze hand voort te sleepen, sneller dan het gaan kan en wil, op onze baan, voor hem zoo onthutsend en zoo vreemd?

Aanschouwen, tasten, voelen, hooren, zien, sma-

ken, spreken, vragen, al de zintuigen aanhoudend oefenen op practische en belangstellende wijze, ziedaar wat het kind zal te doen hebben in de eerste maanden zijner aanwezigheid op school.

Wat heeft het aan de kennis der letterteekens, aan die der klanken, aan die van het schrift? Ja, wat heeft het aan dit alles op zes, zevenjarigen leeftijd? Personen, dieren, zaken gaan hem wel meer ter harte. Uit eene wandeling met zijn leeraar, uit eene aanschouwingles van een voorwerp in de natuur, uit de bespreking van een mooi opgezet dier, een groot voorwerp in miniatuur, eene plaat, eene schilderij, eene teekening haalt het wat meer rijkdom voor zijn jonge brein, dan uit al het droog abstracte wat hem bij gelegenheid der eerste lessen van schrijfleesmethode met bouten van geduld in 't geheugen wordt gehamerd.

Van het ouderlijke huis naar de school, van de school naar de naaste omgeving, verder naar de gemeente, het veld, de streek; van het bekende naar het onbekende, van het eenvoudige naar het samengestelde, van het beperkte naar het wijde, van het gemaklijke naar het ingewikkelde, steeds vorderend zonder stil te staan, zooals de uurwijzer steeds onzichtbaar vordert op de horlogeplaat, dát is de weg waar langs het kind in de eerste schoolmaanden aan de hand van zijn onderwijzer moest kunnen wandelen.

O! wat ziet het, wat hoort het, wat voelt het, wat spreekt het slecht, wanneer het op school komt. Het is met hem zooals met de jonge dieren, die, na lange maanden verblijf op stal, op zekeren mooien lentedag naar den boomgaard moeten. Men heeft de grootste moeite der wereld om hen in 't daglicht te krijgen. Zij zijn ziende blind. Zij stappen niet, uit schrik. Zij springen, alsof ze met elken sprong

zich uit een gewaande diepte wilden redden. Doch, na enkele dagen verblijf onder 't daglicht, rennen zij onvermoeibaar en vreugdig op en af. Evenzoo met het kind. Na enkele dagen oefening wordt een gansche ommekeer in hem teweeg gebracht. Zijn oog wordt scherp; zijn gehoor gevoelig. Zijn gevoel ontwikkelt. Zijn spraakvermogen ging misschien nog het meest vooruit. 't Is verbazend! zoo goed spreekt het, zoo flink blijven hem de woorden bij.

Het oorspronklijk spreekonderwijs zal natuurlijk des te gemaklijker zijn, des te sneller vorderen, naarmate reeds de kennis van het schoolkomend kind sterker is. Woonde het kind vroeger de Fröbelschool bij en had het daar een onderwijzeres, die zuiver sprak, altijd zuiver, dan komt dit kind op school met een reeds vrij aanzienlijken taalschat en bezit het reeds een groot gemak van spreken en uitdrukken.

De aanschouwingoefeningen zijn de kostbaarste middelen voor oorspronklijke taaloefening. Hier wordt de beschaafde taal niet uit het boek geleerd; hier geraakt het kind met haar vertrouwd, zonder moeite, zonder inspanning, zonder het te weten, evenals het in 't ouderlijke huis met zijn dialect is vertrouwd geraakt. Alle ander onderwijs is voor den kleine dwangonderwijs, terwijl de aanschouwing onder de leiding van een degelijk onderwijzer eene aaneenschakeling van oefeningen oplevert : spreken, tellen, teekenen, die in ruime mate allerhande aantreklijkheden voor het kind aanvoeren.

Bij zulke lessen hoeft niet de minste dwang. Men wekke maar even nieuwsgierigheid en belangstelling bij de leerlingen op; men doe maar een flinke keus van onderwerpen als leermiddelen. De kleinen zullen het onderwerp door al de krachten hunner

ziel in zich opnemen. Zij zullen waarnemen, vergelijken, een oordeel vormen, een gedachte krijgen, deze gedachte willen inkleeden om ze uit te spreken en er weldra niet meer aan denken het anders te doen. De kinderen nemen zoo licht eene gewoonte aan.

Hoe er bij de spreekoefeningen te werk moet worden gegaan, hebben wij hooger, door het woord van Temmerman, reeds gezegd.

Opdat nu het gewenschte doel in den laagsten graad der school worde bereikt, is al de tijd, al de kracht, al de zorg, die een onderwijzer of eene onderwijzeres gedurende den schooltijd kunnen veil hebben voor de leerlingen, niets te veel in dien enkelen lageren graad. De kleintjes mogen geen stond aan zichzelven worden overgelaten, zoo min als aan zichzelf kan worden overgelaten het kindje dat wankelend en onzeker zijn eerste stappen zet in de huiskamer. Een onderwijzer, zooals er in België nog honderden zijn, staande voor een overbevolkte school, met verscheidene afdeelingen, kan onmogelijk, hij weze nog de bekwaamste, de ijzersterkste van lichaamskracht, het doel bereiken dat wij ons hier voorstellen.

« Waar een kind hapert, moet de onderwijzer niet terstond voorzeggen, en vooral niet een deel van een woord. Het voorzeggen neemt de moeite voor den leerling weg en het voorzeggen van een half woord kan tot de zotste dingen aanleiding geven. Vaardigheid eischt voortdurende oefening; de onderwijzer der aanvangsklasse vooral moet een groot geduld bezitten; hij moet leeren wachten, tot het kind zelf zijne fouten heeft verbeterd. De zwakke broeder heeft nog eenen afzonderlijken steun noodig.

« Het kind moet zoolang het woord, den zin herhalen tot ze onberispelijk zijn. Wie tevreden is als de leerling er maar komt, zal geen goede lezers ormen. »

Het zal « noodig zijn op den afzonderlijken leerling nauwkeurig te letten, vooral ook wat zijne uitspraak betreft. Hier vindt de onderwijzer der aanvangsklasse een zeer rijk veld ter bearbeiding.

Hij heeft steeds nauwkeurig te luisteren en — waar gebreken zijn — deze te verbeteren. Bedoelde gebreken vindt hij in den regel overal.

Hij heeft te doen — gelukkig niet dikwijls — met stotteraars, met kinderen, die enkele letters niet scherp uitspreken; met anderen, die letters inslikken, met slaplippige, met « volmondige », met lispelende, met brouwende, met te zacht sprekende, met te luidschreeuwende scholieren. Hij moet zijn volkje kennen — en daarvoor is studie noodig, studie van « het spreken » zelf. » (1)

Afwisseling kan er genoeg komen in deze oefeningen van aanhoudende onmiddellijke gemeenschap tusschen kinderen en onderwijzer. Eigenlijke aanschouwing, behandeling der voorwerpen, ontleden, samenstellen, zoo mogelijk maar zelf vervaardigen, zelf opzoeken van het te bespreken voorwerp, en zelf aanbrengen; teekenen; oefeningen van zang op het gehoor; van heel eenvoudige, kinderlijk eenvoudige begrippen van spraakleer, van gymnastiek, van spelen; eene heele reeks afwisseling staat den onderwijzer ten dienste om zijnen kinderen eigen te maken, met de beschaafde, officieele, altijd wat deftige schooltaal, doch mede de gewone taal van buiten, de gemoedlijke, ongekunstelde taal des omgangs. En dat is wel een zeer voornaam punt : want men maakt zich moeilijk een denkbeeld van de onmondigheid des kinds, dat ook op school goed spreekt,

(1) H. Douma, blz. 62.

wanneer het, buiten de school, het eenvoudigste maar te zeggen heeft betreklijk eene zaak uit het dagelijksch leven.

De onderwijzer, die enkel in de klasse beschaafd spreekt, beproeve dit maar eens zelf. Hij roept b. v. op de speelplaats een jongen om hem uitleggingen te geven betreklijk een beschadigd onderdeel der schoolkachel dat de jongen moet bij den dorpsmid brengen om het onmiddellijk te laten verstellen. Hij zal ondervinden hoe haperend hem die uitleggingen, in beschaafde Nederlandsche omgangstaal, uit de keel willen.

In de middelbare afdeeling komen zwaarder moeilijkheden der uitspraak aan de beurt.

Er wordt met nauwgezetheid gewezen op het duidlijk, alhoewel licht, onderscheid tusschen sommige klanken, als b. v. *ij* en *ei; oo, ou, au; aai, ooi, oei.* Mede op het verschil van uitspraak in de klanken door een zelfde letterteeken verbeeld, als de korte *e,* de korte *o;* de zacht- en scherplange *e* en *o.*

Hier worden met opzet aangevoerde moeilijkheden overwonnen door woordenreeksen in afzonderlijke oefeningen geplaatst en opgevolgd door degelijke, zaakrijke, gemoedlijke leeslessen, verhaaltjes, beschrijvingen, waarin de besproken moeilijkheden eene practische toepassing vinden.

Sommige moeilijkheden aan het begin der woorden, door de aanwezigheid van moeilijk te verbinden of in de uitspraak te wijzigen medeklinkers, worden mede behandeld, b. v. *sfeer, wroeten.*

Verbindingen zwaar en lastig voor de uitspraak, meer medeklinkers aan 't einde van een woord, worden door trapswijze gekozen oefeningen aangeleerd.

Op de uitzonderingen aan de regels van uitspraak wordt gedrukt en gewezen, op b. v. *bijzonder,*

regiment. De klemtoon wordt aangeleerd en ook vooral wordt gewezen op de moeilijkheden en uitzonderingen : niet *stádhuis, búrgemeester, Bórgerhout, Rótterdam,* maar wel *stadhúis, burgemeéster, Borgerhoút, Rotterdám,* doch altijd *dákvenster, brándhout, Maásdam.* Waarom?

Meer ingewikkelde spreekoefeningen, wij bedoelen opzetlijke spreekoefeningen, komen in den middelbaren graad noodzaaklijk voor. Zij kunnen meestal naar aanleiding van de aanschouwinglessen in den laagsten graad worden gedaan, doch moeten natuurlijk het gevolg wezen van een nader onderzoek, van een dieper bestudeeren, van een grondiger kennis.

De woordenschat wordt hier noodzaaklijk rijker, verscheidener. De vorm moet van lieverlede aan gekuischtheid, aan voortreflijkheid winnen. Men moet de leerlingen gewoon maken zich uit te drukken in klare, knappe bewoordingen, die vloeiend en zonder aarzelen worden uitgesproken.

Oefeningen om de gewestlijke fouten en gebreken op het gebied der zuivere uitspraak te verbeteren, moeten met opzet worden vervaardigd en behandeld. Tafels, om op te hangen vóór de leerlingen, kunnen opgemaakt worden om daaglijks, gedurende één minuut, een korte herhaling op dit zeer belangrijk gebied te doen. Zij zullen altijd met orde en volgens een wel begrepen plan werken, zoodanig dat steeds verwardheid, wanorde ver worden gehouden en de besproken voorwerpen zonder onregelmatigheden helder voor hun geest blijven. Eenvoudigheid blijft, wel is waar, nog steeds een hoofdvereischte bij elke spreekoefening, doch ook het eenvoudige mag een zonnekleed dragen met bloeiende rozen en edelsteenen.

De leeraar mag zich niet meer enkel bepalen bij den aantoonenden leervorm, zoo nuttig bij de

kleinen; evenmin als bij den luisterenden en vragenden leervorm. De zelfzoekende leervorm moet hier zoo vaak mogelijk zijn weldadigen, geeststerkenden invloed doen gevoelen.

Zeker komt nog in vele omstandigheden de vragende leervorm tot zijn recht en zal ook nog groot nut afwerpen, doch zelfoefening, steunen op reeds verkregen kracht en kennis, moet in de hoogste maat milde uitslagen opleveren.

De keus der voorwerpen voor de lessen moet thans binnen een wijderen kring worden gedaan : ouderlijk huis, school, dorp, veld, stad, land, wereld. De dracht der oefeningen voor onderhoud moet ook verder reiken, immers de zintuigen der leerlingen zijn gescherpt, vaardig, hun geestvermogens zijn tot reeds vrij ingewikkelde waarnemingen in staat.

In den hoogsten graad kunnen opzetlijke spreekoefeningen wel wegblijven, doch bij elke gelegenheid, en meer bepaald bij de lessen, waarin, zooals we verder zullen zien, zuiver en vloeiend spreken hoofddoel moet wezen, zal, met bestendige nauwkeurigheid, op de uitspraak, op den klemtoon, op de gepastheid, op de keurigheid en op de beschaafdheid der taal worden gelet.

Het lezen, zoodra de kinderen kunnen begrijpen wat zij lezen, blijft geene overtolligheid meer, doch bekleedt daadlijk den tweeden rang onder al de vakken van noodzaaklijkheid die beschaafd te spreken en kennis der taal voor gevolg moeten hebben.

In den middelbaren graad zijn de leerlingen tot begrijpen in staat. Hun verstand, door eene degelijke opleiding in den laagsten graad, heeft zich ontwikkeld, met veel kennis verrijkt. Hun begrip is versterkt. Hun zintuigen zijn thans scherp genoeg om het minder tastbare, het kleinere, het fijnere, het ingewikkelde

waar te nemen, op te vatten. Door vele teekenoefeningen hebben de kleine handjes vaardigheid gekregen om met vastheid ook kleine trekjes zwierig op en tusschen bepaalde lijnen te maken. Ook zijn de kinderen thans de kindertaal meester. Zij hebben geen moeite meer om den onderwijzer in zijne uitleggingen bij te houden; ook geen moeite meer om die uitleggingen, natuurlijk nog altijd gelijken tred houdend met den graad van verkregene ontwikkeling, in hun geheugen op te nemen.

De kinderen kunnen genoegzaam gaan om, vaak zonder steun, door eigen krachten, vooruit te komen. Meestal behoeven zij maar op gang gezet te worden en is het enkel noodig hun het nieuwe, op den weg aangetroffene te doen kennen.

Thans moet het lezen en schrijven van onmiddellijk nut wezen. De leerlingen mogen zich niet meer bevredigen met beschaafd te spreken, ze moeten door steloefeningen hun gedachten leeren steken in een keurig, onberisplijk kleed.

Het leeren lezen en schrijven zal tegenwoordig zeer vlot gaan en zonder de minste moeilijkheden. De vorm en de naam der letterteekens, de vorming en verbinding der lettergrepen zal des te gemaklijker en met des te meer belangstelling met het geheugen worden vertrouwd gemaakt, daar de leerlingen nu reeds de grootste moeilijkheid, de onmondigheid, hebben overwonnen en ruime taalkennis hebben verkregen.

Schrijven en lezen zullen ijver en aandacht opwekken, omdat zij daadlijk als nieuwe middelen zullen worden beschouwd voor de uitdrukking der gedachten.

Thans hebben de leerlingen den ouderdom van zeven tot acht jaar bereikt. Geen tijd werd tot hiertoe op school verloren, omdat al de tijd zeer nuttig en

in het grootste voordeel der leerlingen werd gebruikt. Veel tijd werd integendeel gewonnen, omdat niets werd verspild aan de groote moeilijkheden waarmede leeren lezen en werktuiglijk lezen altijd bij jonge kinderen vergezeld gaan.

De leesboeken moeten niet alleen goed geschreven zijn wat de taal betreft, zij moeten ook nog rijk zijn aan degelijken inhoud en samengesteld naar den graad van vordering der leerlingen.

Men merkt op dat de leesboeken in hunne taal een min of meer plaatslijke tint moeten behouden, dat de Hollandsche leesboeken niet dienstig zijn voor België, de Vlaandersche niet voor de Kempen, en omgekeerd. Wij zijn het volstrekt niet eens. Zeker zijn Hollandsche personen, zaken en plaatsen niet van onmiddellijk belang in België en vaak weinig vatbaar voor Belgische leerlingen, doch dat op een geringe uitgestrektheid als Zuid-Nederland de stof der leesboeken zou moeten gewijzigd worden naar den aard en de gebruiken der streek, kunnen we niet verdedigen. Wat nu de taal betreft, die is de éene Nederlandsche, dezelfde voor Holland en België, die moet toch, in de Nederlandsche leesboeken, voor Nederlandsche kinderen even vatbaar zijn. Zijn onze leesboeken anders dan de Hollandsche, wat de taal aanbelangt, 't is dat we nog verachterd zijn. Gebruiken de Hollanders wendingen, woorden, uitdrukkingen die we nooit zullen kunnen overnemen, 't is dat vaak hun leesboeken voor de taal al zoo weinig zijn verzorgd als hun spreektaal. Ze gebruiken gewestlijke uitdrukkingen, dialect, bastaardwoorden, platte woorden.

Het aanvanklijk lezen zal bij onze gevorderde leerlingen niet veel tijd meer vergen. De onderwijzer zal zelf gevoelen dat de goed sprekende leerling uit eigen beweging begint verstandig of vlug te lezen.

De bekwaamste leerlingen dezer afdeeling zullen wel aldra een stukje schoon lezen. Dit met des te meer gemak naarmate zij in den laagsten graad vrucht uit de lessen hebben getrokken, naarmate er in de school leerkrachten in evenredigheid zijn met het getal leerlingen.

« De leesstof moet van zulk gehalte zijn, dat zij doordringt tot in het diepste der ziel. Die bevattelijkheid zal zij hebben, wanneer er vooral kinderlijke toestanden in afgeschilderd worden, in eenvoudige, naïeve en tevens, uit letterkundig opzicht, onberispelijke taal. « Het leesboek », zegt Dittes, « is het schip dat den leerling de moedertaal te gemoet voert. Het is voor hem een kompleet magazijn van gekuischte taal. » (1)

« Het eerste leesboekje, dat op 't aanvanklijk lezen volgt, is wellicht het moeilijkst om op te stellen. De meeste huidige leesboekjes zijn verre van onberispelijk, wat de bevattelijkheid en de aantreklijkheid betreft. Op dezen ouderdom, 8 tot 10 jaar, verwijlt het kind graag bij 't kinderlijke; de zucht naar grootemenschenverstand komt gewoonlijk later, van 11 tot 12 jaar. Men zal dus zelden buiten de kinderlijke wereld gaan en in de omgeving van het kind blijven. De leesboekjes van de stadsscholen mogen niet dezelfde zijn als voor de landelijke scholen, de keus der gedachten is grootendeels verschillend.

« De stijl der leesboekjes moet hier vloeiend en natuurlijk zijn, zeer dicht bij de gesprokene taal.

« In de verhalen moet veel beweging en afwisseling zijn. Dit bekomt men vooral door de rechtstreeksche toespraak en door korte, eenvoudige zinnen. » (2)

---

(1) H. Temmerman.
(2) H. Temmerman, blz. 167.

In de hoogste afdeeling wordt gestreefd naar esthetisch of schoon lezen. Gestreefd, omdat niet al de leerlingen er zullen in gelukken. Verstandig lezen of vlug lezen blijft steeds de noodige hoofdzaak, schoon lezen is eene kunst, die veel dichter brengt bij de vaardigheid om goed en aangenaam te spreken, om te declameeren, te improviseeren.

Het leesboek van den hoogsten graad mag gerust eene soort encyclopedie wezen, waarin leeraar en leerling naar lust datgene aantreffen wat kan aantreklijk wezen, wat van onmiddellijke toepassing is bij eene andere gegevene of te geven les, wat voor tijd, plaats, personen of omstandigheden is geschikt, ook lezing over nieuwe zaken waardoor de kinderen worden geboeid, worden wijzer gemaakt. Het zuiver letterkundige moet hier niet worden verwaarloosd, want de leerling moet in zijn leesboek een rijk middel hebben om zijn taalschat te vermeerderen en te zuiveren, en om te leeren lezen wat hij na zijn schooltijd zal te lezen hebben in dagbladen, omzendbrieven, verkiezingpapieren, vaktijdschriften, literarische schriften.

Het lezen over de drie graden moet steeds in het nauwste verband blijven met de oefeningen in beschaafd spreken.

Goed spreken en goed lezen gaan altijd samen.

« Het kind moet leeren vaardig en nauwkeurig te lezen en daarbij de woorden beschaafd uitspreken. Elk kind voor zich moet die vaardigheid verkrijgen; daarom is oefening voor ieder afzonderlijk noodig. » (1)

Gedurende de leeslessen kunnen natuurlijk geen oefeningen van uitspraak te pas komen. Eene leesles

---

(1) H. DOUMA, *Onderwijs en Opvoeding*, blz. 61.

moet haar karakter blijven behouden en niet ontaarden in een mengelmoes van-alles-wat. Doch vermits lezen uitspreken is, en nog wel zuiver uitspreken moet zijn, moet de onderwijzer bestendig de aandacht gevestigd houden op uitspraak, betoning, klemtoon, zin- en toonteekens. Geen enkele onregelmatigheid mag worden voorbijgegaan. Waar zich ernstige moeilijkheden voordoen, moet langer worden stil gehouden.

Feilen worden best door onderlinge verbetering te recht gewezen, doch waar deze haar doel niet zou bereiken, moet het bord, moet het voorspreken, moet eene uitlegging nopens het gebruik der stemorganen ter hulp komen, vooral bij gevorderde leerlingen en steeds toch in de hoogste afdeeling. De onderwijzer, trouwens, mag zoo min hier als elders, onvoorbereid op het mat komen. Hij moet omtrent dit alles, en vooral wanneer hij twijfelt of raadloos staat, de werken van opvoedkunde en methodeleer nalezen.

Het reeds door ons meer aangehaald werk : *Handboek van Opvoed- en Onderwijskunde*, is het nieuwste, het jongste boek dat wij hier in Zuid-Nederland, én voor zijn uitgebreidheid, én voor zijn rechtaardigheid kunnen aanprijzen.

Persoonlijk kunnen we alles wat op het gebied van onderwijs der Moedertaal dient gezegd te worden niet beter, vollediger uitleggen dan Temmerman het doet in de vijfde afdeeling van zijn werk, die hij *Bijzondere methodeleer* heeft getiteld.

De voordracht is over de drie graden een kostbaar middel om te leeren spreken en om te leeren goed spreken. Voordragen kan tot voorwerp hebben het mondlijk weergeven van wat een aanschouwingles over een bepaald onderwerp heeft geleerd. De inhoud van eene vertelling door den onderwijzer gedaan,

van een verhaal door de kinderen zelven gelezen, van eene les van geschiedenis, van eene studie gedaan op aardrijkskundig gebied, van eene landbouwles, eene les van gezondheidsleer, het zeer verkorte weergeven van een aan huis gelezen nuttig boek, door den onderwijzer zelf bezorgd, of door de ouders aangeschaft, eene groote verscheidenheid van stof, kortom, zich uitbreidende over al de onderwijsvakken, kan aanleiding geven tot eene voordrachtoefening.

Moeilijkheden en vereischten van vorm en diepte gaan natuurlijk op met de graden, waarin voorgedragen wordt, houden zelfs gelijken tred met de bekwaamheid van de leerlingen in een zelfden graad. Wie zijn best doet, doet wat hij kan en moet geprezen worden.

De leerling die voordraagt, moet in de bank rechtstaan of, nog doelmatiger, vóór de klas op de trede komen plaats nemen. Hij neme eene natuurlijke, nimmer gemaakte, ongedwongene houding aan. Schuchterheid, bevangenheid, onbeholpenheid, haperen zullen van lieverlede verdwijnen. Er is wellicht geen enkele oefening meer geschikt om den leerling te gewennen aan het spreken van eene taal, hem eigen, met een woordenschat, dien hij zelf koos om zijne gedachten in te kleeden. De kinderen dragen gaarne voor. Zij doen dit zonder lange inspanning, eerder dan men het verwacht, op eene zeer natuurlijke wijze. De voordrager, herhaaldlijk onderbroken, verliest den draad zijner gedachten, wordt vaak lastig, korzelig, zenuwachtig, kan niet verder of weigert weleens stelselmatig verder te gaan. Na het einde der voordracht is er tijd genoeg om te verbeteren. Zonder dat de leerling het merkt kan de onderwijzer aanteekening houden van de gemaakte fouten en onnauwkeurigheden, met het oog op het plan, op de indeeling, op den vorm.

Verder kan weer een zeer gepaste onderlinge verbetering worden gedaan.

De sleepende schooltoon moet insgelijks met de grootste zorg, niet alleen hier, maar in alle vakken, uit de school verbannen blijven. Trouwens, waar de onderwijzer nooit sleepend, lijzig, fleemend spreekt; waar zijn toon bij vertellen, voordragen, lezen, de natuurlijke toon der spreektaal blijft, daar sluipt de schooltoon nooit een klas binnen. Veel in koor spreken bevordert ook dit haatlijk misbruik.

Aan het voordragen hecht zich het opzeggen van vanbuiten geleerde stukjes onmiddellijk vast. Verstaat men nu door vanbuiten leeren het aanleeren van menige lessen als van geschiedenis, spraakleerregels, rekenkundige bepalingen, enz., dan bestrijden wij die opschroeverij, dat « pompen in een aantal koppen », om met Van Beers te spreken, uit al onze kracht. Zulk vanbuiten leeren is voor den leerling een zeer afmattend beulswerk, waartoe hij door den band niet wordt gebracht dan met veel dwang en dikwijls met veel straf. « Meester, zegt Jan, ik ken toch mijn les op mijn duimken, doch ik kan niet op 't eerste woord. » Een gebuur fluistert het eerste woord en Janneken's les loopt af als het gerammel van een wekker. Dien uitslag kan men best door veel opzeggen bereiken!

« Het geheugen speelt nog eene al te voorname, om niet te zeggen ongehoorde en noodlottige rol, in vele scholen, waar men van den leerling een werktuig tot opzeggen meent te mogen maken; want 't zijn enkel woorden die men van hem vergt. Moedertje, kijk even hoe men er uw lief kind misprijst. Gij hebt een verstandlijk, redelijk schepsel meenen te maken door hem te leeren spreken. Gij woudt er een man van maken naar de ingeving van het moederlijk hart, en

daar maakt men hem gewoon zich te bevredigen met holle woorden. » (1)

« Het woord moet de lessen van den leergang van taal op zich nemen. De leerling wordt verplicht er naar te luisteren, het in de vlucht op te vangen, het getrouw weer te geven, desnoods met zijn verklaring. 't Is dus het begrip dat de ziel der oefeningen is. Het geheugen komt enkel op den tweeden rang, en nog wel eerst het geheugen der zaken, daarna het geheugen der woorden; zooals het behoort, wanneer men redelijke wezens te onderrichten heeft, en niet vogels heeft af te richten tot ijdele vertooning. » (2)

Wenschen we nu het vanbuiten leeren en het opzeggen volstrekt uit de school verbannen te zien? Geenszins! Wij dulden het in al de afdeelingen, zelfs bij de heele kleintjes, die vanbuiten leeren op 't gehoor.

In den laagsten graad kieze men heel korte, heel gemaklijke, gemoedlijke stukjes, die de kinderen aangenaam aandoen, die hen aanprikkelen om vanbuiten te leeren. Korte vertelseltjes, fabeltjes, verhaaltjes, raadsels, zoo eenvoudig mogelijk en altijd uit den kinderkring.

Tante Nans
zat op een gans;
wip zei de gans,
weg was tante Nans.

—

Van 't Oosten tot het Westen
staan honderd duizend nesten.
In ieder nest, daar lag een ei;
'k Geef te raden tot halven Mei.

---

(1) P. GIRARD, blz. 254.
(2) Id. blz. 264.

De Vos en de Bok, die in een put daalden, enz.

De meeste stukjes uit « *Dit zijn Zonnestralen* » van Jan van Droogenbroeck.

Spokengeschiedenissen, vertelseltjes om schrik aan te jagen, om valsche begrippen te stichten, om bedrog te verkoopen, moeten als pest uit het gemoed des kinds verwijderd blijven.

In den middelsten graad raadplege men het leesboek. Stukjes die geschikt zijn om op te zeggen treft men altijd aan. Dichtstukjes en eenvoudig proza verdienen steeds de voorkeur.

Vindt de onderwijzer een aanbevelenswaardig stukje, hij late het maar eerst voor dictaat dienen, dan zorgvuldig verbeteren, eindelijk eens dienen tot oefening van spraakleer, tot leesles, en 't stukje zal vanbuiten gekend zijn zonder dat de leerlingen het weten. Liedjes waarop een zangwijze werd toegepast, bevallen altijd meer voor het vanbuiten leeren.

In den hoogsten graad blijve men nog steeds maar bij stukken van denzelfden aard als in de beide andere graden, doch men houde hier meer de aandacht gevestigd op fraaie letteren, verhevener stijl, moeilijker uitdrukkingen, esthetiek. Samenspraken, kleine tooneeltjes, wanneer ze van voortreflijken aard zijn, kunnen ook aleens dienst doen, bij gelegenheid van schoolplechtigheden, op die enkele voorwaarde nochtans dat het eigenlijk onderwijs niet verwaarloosd worde door deze zaken van zeer ondergeschikt belang.

Opzeggen in de school moet steeds worden gedaan om de uitspraak te bevorderen, om den taalschat te verrijken, om de leerlingen degelijk te oefenen in het gemaklijk en ongehinderd spreken eener zuivere taal. De regels der esthetiek van spreken moeten er steeds bij te pas worden gebracht. Hier, zoo zeer

als bij de spreek- lees- en voordrachtoefeningen, moet de onderwijzer de afzonderlijke leerwijze afwisselen met de gelijktijdige. Want hier ook worden fouten gemaakt van bijzonderen en van algemeenen aard.

Het improviseeren of voor de vuist spreken over een onderwerp daags of eenige dagen te voren aangeduid, dat dus de leerlingen hebben kunnen instudeeren, is mede een middel om hen te oefenen in het vaardig en zuiver spreken. Om zich goed van hunne taak te kwijten, hebben zij tijd noodig om zich behoorlijk voor te bereiden. De voorbereiding hebben ze leeren doen naar een plan door hen zelven op te maken. Zij prenten dit plan goed in het geheugen of houden het gedurende de eerste oefeningen geschreven bij zich. Hebben zij elk punt van het plan goed ingestudeerd, uit het geheugen goed ontwikkeld, dan gaat het improviseeren vlot.

De verbetering volgt onmiddellijk op de oefening. Zij weze onderling. De onderwijzer zegge ten slotte altijd zijn woord. Hij weze rechtvaardig in het beoordeelen, niet altijd te loftuitend voor de bekwamen, in geen geval streng voor de zwakken. Alle strengheid, alle barsche beoordeeling, alle spot hebben hier de noodlottigste gevolgen, doen de schuwheid van den leerling veel eerder en zelfs onverbeterlijk toenemen, terwijl aanmoediging en steun des meesters hem het zelfvertrouwen, de ongedwongenheid moeten verschaffen, waaraan hij onontbeerlijk behoefte heeft om te gelukken.

Improviseeren is natuurlijk niet voor den laagsten graad. De middelste graad kan zich, wat eenvoudige zaken betreft, op het laatste des schooljaars al vrij goed uit den slag trekken. In den hoogsten graad leveren deze oefeningen, na eenigen tijd, niet de minste moeilijkheden meer op.

Het vertellen mag, moet in de drie graden gebeuren. Het is zeer vermoeiend voor den onderwijzer, die vóór een zeer bevolkte school of vóór verscheidene afdeelingen staat. Immers de vertellingen moeten gekozen worden naar den graad van vordering der leerlingen. Zelden kan eene vertelling gelijktijdig voor alle klassen gebeuren.

Het vertellen, zegt Douma, heeft voor doel de leerlingen « door het navertellen te oefenen in het spreken en hun alzoo een aantal taalvormen eigen te maken. »

« Het verdient dus aanbeveling in den beginne zulke vertellingen te geven die handelen over gevallen uit het dagelijksch leven en die in eenvoudige taal worden voorgedragen.

« Bovendien mogen ze niet al te lang zijn, daar anders de eigenlijke kern moeilijk kan gevonden worden, de leerlingen ze niet in haar geheel kunnen opnemen en ze dus niet kunnen weergeven. »

Het doel blijft steeds : « karakters leeren kennen en verrijking van de taal. » (1)

« Het verteluur zij een prettig leeruur.

« In de lagere klassen is het vertellen door den onderwijzer te verkiezen boven het voorlezen ; bij het eerste toch heeft hij gelegenheid zijne woorden te kiezen geheel naar de ontwikkeling zijner hoorders, zijne bedoeling te verduidelijken zonder het verhaal af te breken ; het laatste heeft in de hoogere klassen dit voordeel dat de kinderen leeren hoe zij een boek moeten lezen. » (2)

Spreekoefeningen, lezen, voordragen, opzeggen, improviseeren, vertellen zijn de voornaamste mid-

---

(1) H. DOUMA, blz. 118.
(2) Id., blz. 119.

delen die de school gebruiken kan om rechtstreeks naar het doel, beschaving der taal, te geleiden.

Nochtans werken onmiddellijk naast hen, al de andere afdeelingen van het onderwijs in de moedertaal krachtig en met den besten uitslag mede om de taal bij de leerlingen in aanzien te doen stijgen, hun de taal, nagenoeg zonder dat zij er bewust van worden, eigen te maken en hun zuiver te leeren spreken.

Zuiver spreken is maar één der takken van den boom der taalkennis. De beide andere zijn : zuiver schrijven, goed verstaan wat anderen zeggen en schrijven. Zoo één dezer drie takken ontbreekt, is de boom zwak, nauwelijks levensvatbaar. Zij moeten op een gezonden stam zijn vereenigd om een volledig stel te kunnen uitmaken.

Wie zuiver spreekt, verstaat gewoonlijk wat zuiver gesproken wordt. Zoo het onderwijs in het spreken op de lagere school wordt gegeven als hooger door meer middelen werd voorgesteld, mag men overtuigd wezen dat de uitslag volledig bevredigend zal zijn bij de leerlingen.

Doch de geschrevene taal is wat anders dan de gesprokene. Men wordt haar alleen machtig door haar te schrijven en haar te lezen.

Schrijven wordt verkregen door steloefeningen, d. i. door het schriftlijk uitdrukken der gedachten.

Wij hebben reeds gezegd, behoeft dit nog, dat de schrijfoefeningen steeds met de aanvanklijke leesoefeningen moeten gelijken tred houden.

Hoe men verder de gedachten moet leeren uitdrukken, hoe men, tot de kennis der zuivere schrijftaal, ook het zuiver spreken kan in toepassing brengen, leert ons elk degelijk boek over methodeleer.

Steloefeningen, stijlleer, veel steloefeningen, zijn

in de lagere school van volstrekte noodzaaklijkheid. Over 't algemeen laten echter de handboeken veel te wenschen over. Zij zijn niet practisch genoeg, hun taal is niet de kindertaal, die het gemoed, de ziel der kinderen aantrekken en boeien kan. De opgaven voor steloefeningen moeten gekozen worden in de kinderwereld zelf. Laten we toch nooit de kinderen iets behandelen wat ze nooit gezien hebben, heel waarschijnlijk nooit zullen zien.

Wat te zeggen van een leeraar, die, al was 't ook na een leesles, na een verhaal of vertelling, aan zijne leerlingen een brief geeft te behandelen : schrijf aan uw vriend dat het huis uws buurmans is afgebrand? Hoe kunnen zich kinderen, al spannen zij zich nog geweldig in, uit den slag trekken met zulk onderwerp? Hoe zullen zij het aanleggen om hun verbeelding zóó te prikkelen dat zij iets gewoons kunnen vaardig krijgen? Kan men de verbeelding inspannen, wanneer in den geest de noodige sporen ontbreken om tot denkbeeld te worden vereenigd? Kan men een oordeel vellen, wanneer punten tot vergelijking ontbreken?

Nochtans hoe gaarne maken de kinderen een opstel, hoe gaarne spannen zij zich in, beijveren zij zich om, over eene zaak die ze kennen, over een voorval, eene gebeurtenis, die ze zagen, waaraan zij soms hebben meegedaan, alles te zeggen wat ze weten?

Geen fantazie, geen vreemde onderwerpen, geen opgeschroefdheid, geen onnatuurlijkheid. Werklijkheid uit het werklijke lokale leven alleen moeten we te behandelen geven, omdat we op dit gebied alleen den kinderen belang kunnen inboezemen.

Leeren we ook voor de steloefeningen zooveel mogelijk den aansprekenden, den verhalenden toon

gebruiken in plaats van den steeds eentonig sleependen toon der koude beschrijving. Gewennen we al vroeg de kinderen aan het vervaardigen van schilderijtjes met menschen, dieren, leven, handeling, afwisseling.

Maar laat ons nooit meer eischen dan het kind ons kan geven. Heeft het zijn best gedaan, zoo moet het geprezen worden, wat ook zijn werk zij. De zwakken moeten zich minstens zoo zeer inspannen om een zwak, dikwijls een waardeloos werk te maken, als de vernuftigen moeten doen om voortreflijken arbeid te leveren. Beide werkzaamheden moeten bij de keuring op gelijken voet komen. Het beste kan tot voorbeeld worden voorgelezen, worden verbeterd of door de andere leerlingen als model worden ingeschreven. Onderlinge verbetering kan ook zóó geschieden dat zin na zin, behandeld hoofdpunt na behandeld hoofdpunt worden gekozen uit die werkzaamheden, waarin bedoeld hoofdpunt het best werd afgewerkt.

Verbeteren aan huis keuren wij voor de lagere school af. Alleenlijk zouden wij kunnen goedkeuren dat de onderwijzer de werkzaamheden met aandacht overkeke, om zich rekenschap te geven van de algemeene en van de persoonlijke fouten en onnauwkeurigheden, waarop hij de aandacht der leerlingen zal moeten vestigen.

Nooit make de leeraar het werk der kinderen tot zijn eigen werk, de gedachten der kinderen tot zijn persoonlijke gedachten. Er moeten behouden blijven, hoe nauwkeurig en volledig de verbetering ook geschiede, zooveel verschillende werken als er verbeterd worden en zooveel verschillende gedachtenvormen als er onder de aandacht der kinderen worden gebracht. Hoevele onderwijzers zijn er niet,

die geen einde aan een les van verbetering der opstellen kunnen maken vooraleer zij alles, wat de kinderen hebben uitgedrukt, versmacht hebben in den vorm hunner eigen denkbeelden? Kinderen kunnen nochtans zoo mooi, zoo eenvoudig iets zeggen. En al is dit ook wat gebrekkig, een lichte vingerwijzing brengt het terecht. Men beruste maar in de vaste hoop dat de toekomst betering, meer behendigheid, meer meesterschap over vorm en taal zal aanvoeren.

De steloefeningen moeten op den eersten rang komen der middelen die dienen om zijne taal te zuiveren, zijnen woordenschat te vermeerderen, zijnen vorm te kuischen, beschaafder te spreken en te schrijven. Bij de spreekoefeningen heeft de leerling nooit den gewenschten tijd om zich, vóór de uitdrukking, te bedenken over het geschikte woord, over den gewenschten vorm, over de inkleeding en de woordschikking. Daardoor dan ook het gevaar veel eerder fouten te maken. Wanneer hij een opstel maakt, kan hij nadenken, wikken, wegen, herlezen, doorhalen, veranderen, bijvoegen, volledigen, vervangen. Een goed opsteller, die zich iet of wat oefent in het spreken, is niet alleen aldra een zeer beschaafd spreker, maar wordt allicht een wel bespraakt mensch ook een redenaar.

Aan de oefeningen van stijl hechte men op de lagere school zeer. Men verwaarlooze geen tijd, geene gelegenheid om te laten opstellen. Oefening maakt den meester! Van wel gekozen dictaten uit het gebied der fraaie letteren, altijd stukken van zeer gelijken inhoud, bestemd om de kinderen iets onbekends te leeren, mag men den besten uitslag verwachten. Dictaten mogen met uiteenloopend doel gekozen worden, zij bevorderen steeds het taalonder-

wijs, laten den leerling met nieuwe woorden, met vreemde of nog niet genoegzaam toegeëigende uitdrukkingen, zinsbouw, wendingen kennis maken. Zonder tot misbruik aanleiding te verschaffen moeten zij op de lagere school worden gegeven. De onderwijzer, door gepaste voorbereidende uitlegging, voorlezing en ondervraging, zal steeds zorg dragen de leerlingen met de stof en met de behandeling der stof van het dictaat bekend te maken. Dictaten zijn alzoo modellen voor allerhande opstellen, modellen ook voor taalkeurigheid en letterkunde.

In welke verhouding tot de lagere school staat het onderwijs der spraakleer? De kinderen, zelfs in den laagsten graad, moeten die spraakleerzaken en oefeningen meester worden, die gepast zijn voor hun groeiende geestvermogen. Hier nooit, volstrekt nooit abstractie, droge regels. Zij dooden alle initiatief, verlammen alle inspanning, beletten het ontkiemen van allen aandrift, die nochtans noodig is om den leerling waardeering voor de spraakleer in te boezemen. Een kind begrijpt nooit het groote belang van eene zaak, ook niet van de hoogst belangrijke. Doch zoo we hem een onderwijsvak moeilijk maken; zoo wij b. v. het spraakonderricht voor hem laten zijn een ondraaglijke last, naamlijk verplicht vanbuiten leeren, moeilijk te onthouden regels en uitzonderingen, dan pompen we in den geest van dit kind, bij elke les van spraakleer, een gulp haat en verachting meer voor dit vak. Wij, persoonlijk, hoe lief we ook de taal hadden, hoe gaarne wij werkten aan opstellen en gewone taaloefeningen, hebben dien onverwinlijken haat gevoeld, ook op de banken der middelbare school.

Over het algemeen zijn weer onze handboeken van spraakleer, onze taaloefeningboekjes voor den

laagsten graad te droog of te veel theoretisch. Er zijn handboeken die wezenlijk met den bezem uit de school moesten worden weggekeerd. Wij hebben nochtans allen met belangstelling gezien hoe kleine en groote kinderen gaarne spelen, gaarne futselen aan een klein dingsken. Hoe lang zij dit dingsken, dit speelgoedje onder hun onmiddellijk bereik houden vooraleer zij 't op zij leggen om naar een ander te grijpen! Doch wanneer zij 't moede waren, hebben ze 't ontbonden, ontleed, uit elkaar genomen, elk stuk afzonderlijk beschouwd en onderzocht, daarover meer wetenden ondervraagd, het dan weer in elkaar geplaatst. Nu weten ze er wat over mede te praten, eene heele reeks nieuwe dingen die nog moeilijk uit het geheugen zullen gaan. Hebben ze een verstandige moeder, een wijzen vader, een fröbelonderwijzeres, o! dan gaat hun geestje open bij dat spelen, als de rozenknop bij de lauwte der zonnestralen.

De spraakleer der lagere school moet een verzameling wezen van aangename speeloefeningen, waarbij de leeraar dienst doet als toelichter, als richter. Geen droge, zoutlooze opsomming van holklinkende woorden, maar kleine zinnetjes, kleine aan elkander hangende stukjes, die de kinderen herhaaldlijk kunnen onder handen nemen, kunnen uiteen doen, kunnen samenstellen, kunnen veranderen, zonder te vermoeiende inspanning kunnen schikken naar eigen goedvinden.

Uit zulke oefeningen wordt, door den zelfzoekenden leervorm, de regel afgeleid, die toevallig herhaald zal worden wanneer het noodig blijkt, wanneer de leerlingen zondigen. Echter enkel wordt aan de kennis van den regel gehecht, wanneer zulks noodzaaklijk blijkt. Doch hebben de kinderen wel noodig te kunnen opzeggen wat zelfstandige

naamwoorden, hoedanigheidswoorden zijn, wanneer ze zonder aarzelen uit een zin deze woorden kunnen onderscheiden?

Moeten wij hen afbeulen om hun te leeren het gebruik kennen van den onvolmaakt verleden tijd b. v., wanneer ze zelden of nooit in hun opstellen, in hun spreken missen omtrent dit gebruik?

Wanneer goede oefeningboeken bestaan op het gebied der spraakleer, dan kan de theorie van de lagere school zoo doodeenvoudig zijn, dat ze den kinderen eigen wordt zonder dat ze er aan denken. Door oefening leeren keurig denken, goed spreken, knap schrijven is toch veel doelmatiger, veel gemaklijker, dan aanhoudend te blijven dralen en hameren bij moeilijke theorie, bij afmattende regels, bij tergende uitzonderingen. De oefeningen van spraakleer zijn altijd opzetlijk onderwijs, doch de theorie, in zoo verre zij volstrekt noodig blijkt, zij steeds meer toevallig. Meer dan bij elk ander vak moet de onderwijzer hier zorg dragen aan de stof een kleed van hooge aantreklijkheid te verschaffen en haar zoo gemaklijk mogelijk genietbaar te maken.

Wij hebben nu het rechtstreeksch onderwijs in de moedertaal ruim genoeg behandeld om zoo beknopt mogelijk te kunnen zeggen hoe dit onderwijs moet ingedeeld worden naar leerwijze, leerstof en leermiddelen, om goed duidlijk te maken hoe de lagere school de moedertaal moet plaatsen op den allereersten rang van hare leervakken.

Ook door toevallig onderwijs moet de moedertaal tot haar recht komen. De zuivere uitspraak der taal is niet alleen noodig binnen eene afgebakende ruimte of kring, niet op bepaalde uren of plaatsen, niet alleen bij één vak; zij is dit overal, waar beschaafde lieden met elkaar spreken over keurige dingen.

Wanneer we het kind binnen een perk plaatsen met zijn zuivere taal, wat zal het dan spreken, wanneer het zich buiten de engte van dit perk moet bewegen? Wanneer wij zijne taalkennis eenzijdig laten zijn, hoe zal het zich dan uit den slag trekken, wanneer het buiten die eenzijdigheid zijn vaardigheid noodig heeft?

Taalonderricht moet steeds alzijdig wezen. Alzijdigheid kan alleen worden verkregen met opzetlijk onderwijs door toevallig onderwijs te volledigen. De voorzienigheid des onderwijzers moet zich uitstrekken over al de andere vakken. Steeds moet worden gehecht aan een zuivere uitspraak, aan het gebruik van een onberisplijken vorm, aan het juiste woord. Bij elke gelegenheid moeten de fouten worden verbeterd, de onnauwkeurigheden terecht gewezen. De onbeholpenheid, de zwakheid moet worden gesteund, de onwetendheid door alle middelen worden voorgelicht, de bekwaamheid steeds tot voorbeeld worden gesteld en geprezen, de zwakheid aangemoedigd. De school moet, door alle middelen die haar ten dienste staan, eene kweekerij wezen voor volledige taalkennis en in de eerste plaats voor een beschaafde uitspraak. De onderwijzer drage bestendig zorg voor degelijke schoolboeken, zoowel wat den inhoud als wat eene gekuischte taal betreft.

De speelplaats is de plaats waar de kinderen ongehinderd, uit eigen beweging, met elkaar omgaan. Daar spreken ze wat we maar eens noemen de maatschaplijke taal, de taal des omgangs, des verkeers. Van dezen toestand moet de onderwijzer weten gebruik te maken om de taal te zuiveren. De taal der speelplaats, zoowel als de taal der klas; de taal der kinderen onder elkaar, zoowel als de taal van den onderwijzer tot de kinderen, moet zuiver wezen Toen

we eensdaags aan een Duitschen landlooper vroegen, hoe het kwam dat zijne makkers, ook wanneer zij uit ver van elkaar verwijderde streken afkomstig zijn, zoo gemaklijk en gaarne Duitsch spreken, antwoordde hij : « Wij staan onder de wet van leerplicht en zoodra wij binnen de omheining der speelplaats zijn, moeten wij de gewestspraak opgeven, totdat we weer op straat komen. Onze gewestspraak is de taal der straat. Hoogduitsch is de taal der beschaving. » In die woorden ligt het geheim voor spraakzuivering. Zooals eene kerk de plaats is waar alles noopt tot gebed, waar niemand er aan denkt andere dan godsdienstige daden te plegen, zoo ook moet de school het heiligdom wezen der zuivere taal, waar het kind, uit eigen beweging, door den invloed der omgeving, wordt gedwongen zijn dialect vaarwel te zeggen en de Nederlandsche taal te gebruiken.

Wat de lagere school heeft voorbereid moet door het middelbaar onderwijs van lageren en hoogeren graad worden voltrokken en volmaakt. Concentrisch voor elk vak beweegt zich de middelbare school rondom de lagere school, voortzettend, uitbreidend, wat zij heeft begonnen, met denzelfden ijver, dezelfde toewijding, dezelfde bekwaamheid en taalvaardigheid zijner leeraars. Haar taalonderwijs weze degelijk, ernstig, methodisch. Het Nederlandsch bekleede een voornamen rang onder de voornaamste leergangen. De leeraars zullen bij elke gelegenheid het bewijs leveren dat zij onze taal hoogachten, haar waardeeren als het eenige natuurlijke erfdeel van ontwikkeling onzes volks. De taalleeraars in het middelbaar onderwijs moeten mannen wezen uit één stuk, die het Nederlandsch boven alles plaatsen, een zuivere uitspraak bezitten in den volmaaksten graad, de taalleer

op elk gebied hebben doorgrond, onze letterkunde hebben leeren kennen, smaken, waardeeren. Zij moeten bezitten het heilig vuur der overtuiging, dat de harten begeestert, de drijfkracht die allen medesleept op de baan des vooruitgangs, die is de baan van willen en werken.

Een leeraar van middelbaar onderwijs, in welk vak hij ook onderwijze, mag nooit in zoo verre zich vergeten dat hij openbaar de taal van de meerderheid des Belgischen volks zou kleineeren en verachten. Zulke daad moet een erg vergrijp wezen tegen de plichten van elken schoolman en door de overheid met klem en ernst als zoodanig worden beschouwd.

De klankleer in al hare onderverdeelingen moet hier volledig en methodisch worden onderwezen. Zonder haar is 't onmogelijk over geheel het land een eensluidende zuivere uitspraak te bekomen.

De zuivere uitspraak wordt hier, door de declamatie van wel gekozen stukken van zuiver letterkundigen aard, zeer in de hand gewerkt en bevorderd.

Omtrent de noodzaaklijkheid eener hoogeschool hebben wij ons in het voorgaande hoofdstuk uitgesproken.

Zij is de bekroning van al ons pogen op het gebied der rechten onzer moedertaal. In haren schoot moet de wetenschap der philologie tot den graad van volmaaktheid worden gebracht. De kunst der phonetiek moet zij, in al hare takken en algeheelheid, als wetenschap, op vaste gronden gevestigd, onderwijzen en volmaken. Zij alleen kan ons de geestesleiders bezorgen, die de taalaristocratie moeten uitmaken van Zuid-Nederland.

***

Laten wij ten slotte nog het oor leenen aan de stem van twee Noord-Nederlanders. Op het vroeger in deze verhandeling medegedeelde artikel van den heer Z. volgden in het *Nieuwe Schoolblad*, nummers van 24 en 31 Augustus 1901, een paar nieuwe opstellen van den volgenden inhoud :

Nog iets over het spreken der leerlingen.

In nummer 30 van *N. S.* wordt gewezen op het slechte spreken der leerlingen en de vraag gedaan, of dit feit op zich zelf staat, dan wel algemeen is.

Ik geloof, dat het slecht spreken der leerlingen regel, het goed spreken uitzondering is en de oorzaak niet enkel in het aanvankelijk leesonderricht te zoeken is, maar de geheele school, ook de z. g. bewaarschool (een ongelukkige naam), er schuld aan heeft. Gelijk de schrijver te recht opmerkt, met *gebrekkig* spreken heeft dit *goede* spreken niets te maken. Het verbeteren der *spraakgebreken* is een van die stokpaardjes, die thans nog al sterk bereden worden, zoodat de aandacht nog weleens mag gevestigd worden op het groote paard van *onduidelijk* en *onbeholpen* spreken.

Welk zijn de oorzaken van deze twee groote gebreken?

Er is gezegd : « Ik acht dien onderwijzer het hoogst, die zelf het minst spreekt doch zijn leerlingen het meest laat spreken. » Maar indien de leerlingen zullen kunnen spreken, moeten zij de stof bezitten om het te kunnen doen.

Aan het spreken van den leerling moet het aanbrengen van de noodige stof voorafgaan. Heeft dit op de juiste wijze plaats gevonden en mag de onderwijzer verwachten, dat al de leerlingen het nu wel zullen weten, dan kan de mondelinge reproductie

beginnen en heeft de onderwijzer streng te letten op den vorm, waarin en op de wijze waarop de leerlingen spreken.

Het spreekt van zelf, dat de onderwijzer *goed* vraagt, zijn vragen in den juisten vorm zijn en niet zondigen tegen de daaraan te stellen eischen. Ook, dat hij van zijne leerlingen niet goed keure halve of kwart-antwoorden, geen kort « ja » of « neen ». Uit het antwoord blijke, dat de vraag goed begrepen is; ieder antwoord moet het uitspreken van een oordeel zijn.

Dát te bereiken kost veel tijd! Toegegeven, doch is die tijd verloren? « Ja, maar op de scholen met uitgebreid leerplan moeten de leerlingen zooveel leeren, daar is voor al dat precies antwoorden zoo altijd geen tijd! » Kom! Indien de leerling gedwongen wordt goed op te nemen en goed te reproduceeren, kan dit niet anders dan uiterst voordeelig werken op de verwerking van de leerstof. Een examen bestaat

In South Holland a dialect; or "bad" Dutch! is spoken

ı schriftelijk gedeelte?
onderwijzer een inspannend
ı naar beteren vorm, maar
·deel, dat daarbij de leerstof
ıeert in den geest van den
vorm gevonden is, deze kan
vaardoor het geleerde beter
dt vastgehouden.
:rijdt aldus de gemakzucht
ingen. Verscheidenen vinden
net een ja of neen van de
ıa te denken over hetgeen
, die aan het onderwijs niet
ıaar wat binnensmonds of
əweging het spreken.
aan de zijde des leerlings

gepaard met gebrek aan vastberadenheid van den kant des onderwijzers, dan zal van het spreken dier leerlingen niet veel terecht komen.

Er zijn leerlingen die slecht en onhoorbaar spreken, niet ten gevolge van luiheid doch van beschroomdheid. Doch deze kan hare oorzaak vinden in een twijfelen aan juistheid van het antwoord of in verlegenheid. Komt hier de onderwijzer den leerling helpend te gemoet, door een welwillend gezegde of door eene reeks van vragen, die hem te paard helpen, dan verdwijnt die beschroomdheid.

Maar steeds worde een antwoord geëischt, dat in zijn vorm een oordeel besluit. Aan dat antwoord kan anders geen denken zijn voorafgegaan en juist in den vorm moet dat blijken. De onderwijzer mag niet rusten voordat het goede antwoord er is, want het spreken der leerlingen is een der hoofdmiddelen van de reproductie der leerstof en het eenige directe middel van wisselwerking tusschen den onderwijzer en den leerling. Die machtige factor mag dus bij ons onderwijs niet in het minst verzuimd worden...

De kinderen moeten leeren niet alleen duidelijk, dat is langzaam, goed gearticuleerd en overal in het lokaal verstaanbaar te spreken, zij moeten het onbeschroomd, vrijmoedig doen, dan staan zij later niet met den mond vol tanden, wanneer zij zich een weg door het leven moeten banen.

Op duidelijk spreken moet vooral gelet worden bij het lezen in de hoogste klassen. Volgens mijn ervaring beginnen de leerlingen daar heel spoedig te snel te lezen, wat in rabbelen ontaardt, tot onduidelijkheid voert. De leerlingen schijnen het mechanisme van het lezen voor goed meester te zijn en daardoor meer naar de woorden te gaan raden dan ze opmerkzaam te zien. Zij verbeelden zich een zeker

aplomb te bezitten waardoor het er niet meer zoo nauw op aankomt.

Bij het spreken komt dat verschijnsel ook voor; als zij een vanbuiten geleerde les moeten opzeggen, wordt deze soms maar opgerabbeld, dikwijls geheel gedachteloos. Juist daartegen moet gewaakt. Wat de leerling ook opzegt: jaartallen of namen, stukken poëzie of proza, alles moet geschieden op de juiste, de goede manier, altijd moet duidelijk gesproken worden. Zeer nuttig is het de kinderen een vers, dat in hun bevatting ligt, goed te doen voordragen; de goede accentueering, de juiste uitspraak, enkele gebaren komen tot hun recht, en met de voordracht gaat het begrijpen hand aan hand.

Er is een *maar* bij!

De onderwijzer moet vóór alles zelf duidelijk en onberispelijk spreken, want alleen hij, die het *zelf* kan, kan een ander goed *leeren* spreken. Men leert toch spreken het best door het van een ander goed te hooren. Ook hier geldt het de voorbeelden wekken.

De leerlingen mogen er wel op gewezen worden, dat het voor hen naderhand van groot belang is, hoe zij spreken; de indruk, dien iemand op ons maakt, hangt voor een groot gedeelte ook af van de wijze, waarop hij spreekt.

Resumeer ik, dan kom ik tot het volgende:

In de bewaarschool worde gezorgd, dat de kinderen de spraakklanken goed voortbrengen, dat ze goed leeren hooren en teruggeven.

Gedurende het verdere schoolleven leere het kind duidelijk spreken; de antwoorden moeten steeds in den juisten vorm zijn, zoodat blijkt, dat een denken daaraan is voorafgegaan.

Op woordenkeus worde steeds gelet, door het zoeken van betere vormen.

De leerlingen moeten de leerstof in kleinere of grootere gedeelten teruggeven, waardoor zij de stof leeren overzien en rangschikken.

Stukken poëzie of proza worden gememoriseerd en voorgedragen. Bij het antwoorden kan de leerling in den regel op zijn plaats blijven zitten; soms wordt het antwoord staande gegeven of staande vóór de klasse ten gehoore gebracht, evenals de voordrachten van poëzie of proza.

Er worden nimmer *wedstrijden* gehouden, omdat de kinderen dan eerder fouten gaan maken, daar zij moeilijkheden gaan zoeken, waar ze niet zijn.

De onderwijzer late nimmer een antwoord « zitten »; hij moet zelf een wandelend voorbeeld van beschaafd en duidelijk spreken zijn.

Daarom is het hoog noodig, dat bij de opleiding van onderwijzers ook het spreken niet verwaarloosd worde. F.-C.-J. DE RIDDER.

Het spreken der leerlingen.

Na de vacantie thuis gekomen, zag ik vluchtig de in dien tijd verschenen nummers van het *N. S.* door; daarbij werd mijn aandacht getrokken door het opschrift boven een artikel in nummer 30 : « Het spreken der leerlingen. » Al lang heb ik te kampen met het onduidelijk spreken der meisjes in mijn klasse; al wat daarover handelt wekt daarom in hooge mate mijn belangstelling.

En dus heb ik een artikel van den heer Z. gelezen; maar niet met onverdeelde instemming. Wel voor zoover het de omschrijving der kwaal betreft, niet wat de vermoedelijke oorzaken aangaat. Ik geloof nl. dat de fout noch bij het leesonderwijs, noch in de aanvangsklasse schuilt, en ik wil trachten duidelijk te maken, waarom ik daaraan twijfel.

Sedert acht jaren werk ik in klassen van ongeveer 36 leerlingen van 12 tot 15 jaar; in den regel zijn hierbij 30 (soms meer) meisjes, en nu is het een feit, dat dezen zeer algemeen aan de bedoelde kwaal lijden en de jongens niet. De heer Z. schijnt dat ook ervaren te hebben, daar hij bij het uiten zijner klacht de jongens nadrukkelijk uitzondert. Reeds lang geleden werd mij bevestigd door een lid onzer plaatselijke schoolcommissie, die bij een bezoek in mijne klasse de opmerking maakte, dat de jonge lui zoo zacht spraken; hij voegde er aan toe : « dat is op de meeste meisjesscholen het geval. »

En 't is er mee als met zoo vele gebreken; let men er niet aanhoudend en goed op, dan wordt de kwaal hoe langer hoe erger. Ik heb wel eens een nieuwe klasse gekregen, die voor ongeveer de helft uit vrij goede spreeksters bestond; mijn hoop, dat zij op de anderen een gunstigen invloed zouden hebben, bleek ijdel; na korten tijd bemerkte ik met schrik, dat de goede helft meer en meer den slechten weg opging.

Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij het zingen; ik heb een klasse, die bij een twee- of driestemmig liedje een flink geluid doet hooren; maar als diezelfde meisjes één voor één een paar regels moeten zingen, die ze thuis hebben bestudeerd, dan worden die flinke stemmen vaak, o! zoo pieperig en benauwd.

En ten slotte vind ik een sterken grond voor mijnen twijfel in het feit, dat ik bij het geven van een leesles in eene lagere klas geregeld kon opmerken, dat het spreken daar zooveel duidelijker was dan in de mijne.

En wat zal dan de oorzaak zijn? Ik geloof, dat het gebrek voor een groot deel, zoo niet geheel, is

toe te schrijven aan een zekere verlegenheid : ze *kunnen* de stem wel uitzetten, maar ze *durven* niet; zij vreezen, hoe vreemd dit klinken moge, zich tegenover elkaar belachelijk te maken. Ik meen dit hieruit te mogen opmaken, dat ik ze, en in de eerste plaats de slechtste spreeksters, wel eens heb zien glimlachen, als een nieuwelinge met een krachtige stem voor het eerst eens iets voorlas. De nieuwelinge, die dit bemerkte, liet al gauw haar stem dalen en verviel aanstonds in de algemeene kwaal.

Kunnen wij dus die timiditeit overwinnen, dan zijn we een eind op weg met de bestrijding van het kwaad; en daartoe ben ik kort geleden begonnen met een middel, dat ik der aandacht van iederen belanghebbende aanbeveel. Sedert het begin van den nieuwen cursus werk ik op het eergevoel en op het welbegrepen eigenbelang der leerlingen, eenvoudig door voor luid spreken een cijfer te geven in het gedragboekje. Op haar eergevoel, dat is duidelijk; en op haar eigenbelang, omdat zij bij het examen voor de kweekschool alhier dat gedragboekje moeten toonen, en de cijfers kunnen invloed hebben op de toelating.

En het resultaat? Ik kan gerust zeggen, dat ik er over tevreden ben.

Meer dan een, die gewoon was te fluisteren, leest en spreekt nu met flinke en duidelijke stem.

't Is nog lang niet bij allen zoo ver, maar de proeftijd is nog kort, en wat ik er tot nu toe van zie, doet me in elk geval de hoop koesteren, dat ik op den goeden weg ben.

Ziehier wat ik wenschte in het midden te brengen; ik vond het van genoeg belang om er de aandacht op te vestigen van allen, die tegen de kwaal kampen moeten. Gaarne geef ik zoowel mijn opinie

als mijn geneesmiddel voor beter; laat ook anderen, die ervaring hebben op dit gebied, hun meening kenbaar maken, dan is er kans, dat wij den juisten weg leeren inslaan.

N. BOUMAN.

Bibliographie (1).

Limburgsch Jaarboek. Bilsen, Simoens en Bollen, jaarg. 1892-93.

Handelingen van het XXIII^{ste} Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te Antwerpen, den 24, 25, 26 Aug. 1896. Antwerpen, Jan Boucherij.

Handelingen van het XXV^{ste} Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te Gent, den 28, 29, 30 Aug. 1899. Gent, Ad. Hoste, 1900.

Taal en Kennis, door Dr J. MAC LEOD. Gent, Ad. Hoste, 1895.

Nieuwe Wegen, door Dr J. MAC LEOD, overgedrukt van *Nu en Straks,* Maart 1901.

Het Nederlandsch en de Wetenschap, door Dr J. MAC LEOD. Gent, A. Siffer, 1901.

Tijdschrift van het Willems-Fonds, eerste jaarg. Gent, J. Vuylsteke, 1896.

Id. id., 4de jaarg. Aug. 1899.

Id. id., 5de id., Sept. 1900.

Id. id., 6de id., December 1900.

Id. id., id., id., October 1901.

Verstrooide Gedichten, door H. TOLLENS. Antwerpen, Van Dieren, 1843.

Propagation des deux langues en Belgique, door J. DIERICKX. Bruxelles, Ve Parent et fils, 1862.

Ons Woord, Tolk der Antwerpsche Onderwijsvereeniging Diesterweg, n^{rs} 1 en 2, 1900. Antwerpen, Fl. Melsen.

Nederlandsch Museum, XXXIV, 1891.

Volksbelang, weekblad. Gent, n^{r} 31, 1900.

Vrij, weekblad. Antwerpen, 29 Sept. 1901.

De Amsterdammer, weekblad, Januari 1901.

Het Nieuwe Schoolblad, orgaan der Vereeniging van Hoofden van scholen in Nederland, 27 Juli, 24 en 31 Aug. 1901.

---

(1) De werken met * zijn bijzonder geschikt om de beschaafde uitspraak en het taalonderwijs te bestudeeren.

Het Weekblad. Amsterdam, 3 Dec. 1893.

Noord en Zuid, XXIII^{ste} jaarg., n^{rs} 1 en 3. Culemborg, Blom en Olivierse, 1900.

Revue encyclopédique Larousse, n° 203, 24 juillet 1897.

Congres van den Algem. Belg. Onderwijzersbond, brochure, 2, 3, 4 Sept. 1900.

Nederduitsche Taal- en Letterkundige lessen, door E. VAN DRIESSCHE. Brussel, F. Claassen, 1860.

Germania, 1898-99. Brussel, H. Diez.

Het verwaarloozen der Moedertaal, voordracht gehouden in de Maatschappij « De Veldbloem », Rubenszaal, te Brussel, door J.-J.-L. TEN BERGE.

De Taalstrijd hier en elders, door TH. COOPMAN en V.-A. DE LA MONTAGNE, deel I, 1884-85. Antwerpen, L. de la Montagne.

Vlaamsche en Europeesche beweging, door AUG. VERMEYLEN.

De Hersenen en het Verstand, door Dr A.-J.-C. SNYDERS in « De Tijdspiegel ». 's Gravenhage, April 1900.

**De l'Enseignement régulier de la Langue maternelle,* par le P. GIRARD. Paris, Ch. Delagrave, 1881.

Het Schoolblad, orgaan van het Nederlandsch onderwijzers-genootschap, 16 Juli 1901.

**Handboek voor de Opvoed- en Onderwijskunde,* door H. TEMMERMAN. Gent, Ad. Hoste, 1900.

Onderwijs en Opvoeding, door H. DOUMA. Purmerend, J. Muusses, 1899.

Bijzondere Methodeleer voor het onderwijs der Moedertaal, door N. SPAENINKX. Lier, Jos. van In, 1895.

De alzijdige Opvoeding (Het Weeshuis Prévost te Cempuis). Rapport, enz., door A.-H. GERHARD, P. DE GEUS, H.-W.-J.-A. SCHOOK. Amsterdam, 1895.

Revue pédagogique, n° 5, 15 mai 1901 en n° 8, 15 août 1901. Paris, Ch. Delagrave.

Taal en Letteren, 10de jaarg., 1900. Haagsche Boekhandel en Uitgevers-Maatsch. 's Gravenhage.

School en Leven, onder redactie van JAN LIGTHART, n^{rs} 4, 7 en 9, 1901. Groningen, J.-B. Wolters.

**De Kollewijn-Spelling,* door D^r AM. DE VOS. Gent, A. Siffer, 1900.

* *Id.,* door M. PRAYON-VAN ZUYLEN. Id., Id.

* *Id.,* door Pr. Dr JULIUS OBRIE. Id., Id.

**Spreken en Zingen,* in verband gebracht met de Nederlandsche taal, door A.-M. ELDAR, 8ste omgewerkte en veel vermeerderde druk. Tiel, D. Mijs, 1902.

**Uitspraakleer der Nederlandsche taal,* door K.-L. TERNEST. Gent, Annoot-Braeckman, 1872.

**Nederlandsche Spraakkunst,* door J. VERCOULLIE. Gent, J. Vuylsteke, 1894.

**Verschil in uitspraak tusschen de zuivere (zachtlange) en gemengde (scherplange)* e *en* o, door JAN BOLS. Gent, A. Siffer, 1891.

**Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie,* Mei 1902. Gent, A. Siffer.

**Geschiedenis van de Spellingkwestie* (1891-1896), door A.-M. KOLLEWIJN Nz. Amsterdam, H.-J.-W. Becht, 1896.

**Opstellen over Spelling en Verbuiging,* door Dr R.-A. KOLLEWIJN. Amsterdam, H.-J.-W. Becht, 1899.

**Inleiding tot de Klankleer,* door K. TEN BRUGGENCATE. Groningen, J.-B. Wolters, 1900.

**De Klankleer en hare practische Toepassing,* door P. ROORDA, 2de druk. Groningen, J.-B. Wolters, 1901.

**Phonetische Woordenlijst der Nederlandsche taal,* door BRANCO VAN DANTZIG. Groningen, J.-B. Wolters, 1901.

**Het Spreken op de Lagere School,* door J. SCHELTENS. Tiel, D. Mijs, 1890.

**Het Onderwijs in de Moedertaal,* door Dr G. KALFF. Amsterdam, J.-H. de Bussy, 1893.

**Spreken en Zingen,* door M. YPES-SPEET. Amsterdam, Scheltema en Holkema, 1902.

Namenstand.

T.

V.

W.

Y.

Z.

Drukfeilen.

Op blz. 23, 22e regel, lees « een raadsel. » voor « een raadsel ».

Op blz. 43, 14e regel, lees « als hij dat » voor « als hij, dat ».

Op blz. 57, 13e regel, lees « anschliessend » voor « auschliessend ».

Op blz. 76, 14e regel, lees « en de schoolopleiding » voor « en schoolopleiding ».

Op blz. 79, 17e regel, lees « namen niet gehecht » voor « namen gehecht ».

Op blz. 81, 20e regel, lees « schroom, » voor « schroom ».

Op blz. 103, 2e en 3e regel, lees « heeft hij noch gelegenheid noch oog » voor « heeft, hij noch gelegenheid, noch oog ».

Op blz. 107, 20e regel, lees « wel de beschaafde taal » voor « wel beschaafde taal ».

Op blz. 134, 18e regel, lees « geperste » voor « geperste, ».

Op blz. 188, 14e regel, lees « de onderwijzer » voor « den onderwijzer ».

Op blz. 189, 24e regel, lees « zijn leerlingen » voor « zijne leerlingen ».

Op blz. 196, laatste lijn, lees « vormen ».

Inhoudstafel.

TWEEDE DEEL.

Over de in Zuid-Nederland aan te wenden middelen en inzonderheid over de in te voeren leerwijzen om aldaar het best en ten spoedigste naar wensch te slagen.

HOOFDSTUK I.

Middelen over het algemeen.

HOOFDSTUK II.

De School en hare Leerwijzen met het oog op het verkrijgen eener beschaafde uitspraak.